

Academiejaar 2009-2010
Opleiding Geschiedenis
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Universiteit Gent

Auteur: Van Gerwen Wouter
Promotor: Prof. Dr. Lecocq Sebastian

Masterscriptie voorgelegd met het oog op het behalen van het diploma 'Master in de Geschiedenis'.



De rol van Maghrebijnse troepen tijdens de Tweede Wereldoorlog, en de
appreciaties daarvan in de Maghreb en in Europa.

Verklaring in verband met de toegankelijkheid van de scriptie

Ondergetekende,

afgestudeerd Master in de Geschiedenis aan Universiteit Gent in het academiejaar 2009-2010 en auteur van de scriptie met als titel:

.....
.....
.....

verklaart hierbij dat zij/hij geopteerd heeft voor de hierna aangestipte mogelijkheid in verband met de consultatie van haar/zijn scriptie:

- de scriptie mag steeds ter beschikking worden gesteld van elke aanvrager;

- de scriptie mag enkel ter beschikking worden gesteld met uitdrukkelijke, schriftelijke goedkeuring van de auteur (maximumduur van deze beperking: 10 jaar);

- de scriptie mag ter beschikking worden gesteld van een aanvrager na een wachttijd van jaar (maximum 10 jaar);

- de scriptie mag nooit ter beschikking worden gesteld van een aanvrager (maximumduur van het verbod: 10 jaar).

Elke gebruiker is te allen tijde verplicht om, wanneer van deze scriptie gebruik wordt gemaakt in het kader van wetenschappelijke en andere publicaties, een correcte en volledige bronverwijzing in de tekst op te nemen.

Gent,(datum)

.....(handtekening)

De rol van Maghrebijnse troepen tijdens de Tweede Wereldoorlog, en de appreciaties daarvan in de Maghreb en in Europa.



Auteur:

Van Gerwen Wouter

00603137

wouter.vangerwen@ugent.be

Masterproef LW000000000005 (2009-2010)

Promotor:

Prof. Dr. Lecocq Sebastian

baz.lecocq@ugent.be

Inhoudsopgave.

Alfabetische lijst met afkortingen.	7
Verklarende woordenlijst.	7
Inleiding.	8
Hoofdstuk één: De Maghrebijnse protagonisten.	10
De Goumiers.	
De Tirailleurs.	11
De Spahis.	
Hoofdstuk twee: De Franse strategie inzake de inzet van koloniale troepen.	14
De lessen uit de Eerste Wereldoorlog.	
De Franse strategie vanaf het Interbellum.	15
Hoofdstuk drie: De houding ten opzichte van de Maghrebijnse koloniale soldaat.	18
De houding van de Franse kolonisator.	
De houding van het Franse Vichy-regime.	19
De houding van de Franse bevelhebbers.	20
De houding van de Amerikaanse bondgenoot.	23
De houding van de Duitse vijand.	25
Hoofdstuk vier: Motieven en rekrutering.	30
Hoofdstuk vijf: De verdediging van West-Europa.	34
De Schemeroorlog.	
De Duitse <i>Blitzkrieg</i> .	
De stille heropbouw in de Maghreb.	37
Hoofdstuk zes: Het Noord-Afrikaanse strijdtoneel.	40
Tunesië.	
Hoofdstuk zeven: Het Italiaanse strijdtoneel.	44
Sicilië.	
Sardinië en Corsica.	46
Italië.	49
Hoofdstuk acht: Misdragingen door Maghrebijnse troepen: een Italiaanse casestudie.	54
Hoofdstuk negen: Het Franse strijdtoneel.	60
Het vraagstuk van de Maghrebijnse deelname.	
Frankrijk.	61
Hoofdstuk tien: Het Duitse strijdtoneel.	66
Hoofdstuk elf: Sociale ongelijkheid en ' <i>Blanchiment</i> '.	69

Hoofdstuk twaalf: De rol van de Maghrebijnse koloniale soldaat.	75
De bijdrage vanuit kwantitatief oogpunt.	
De bijdrage vanuit kwalitatief oogpunt.	76
Hoofdstuk dertien: Naspel.	82
Hoofdstuk veertien: De multiculturele samenleving en haar herinnering.	87
De herinnering in de Lage Landen.	
De herinnering in de rest van West-Europa.	89
De herinnering in Noord-Afrika.	
Geschiedenis voor autochtonen en allochtonen.	91
Conclusie.	93
Bibliografie.	95
Bijlagen.	101
Bijlage één: Oproep sultan Mohammed Ben Youssef.	
Bijlage twee: <i>Le Chant des Tabors</i> .	102
Bijlage drie: <i>Le Chant des Africains</i> .	104

Alfabetische lijst met afkortingen.

BEF : *British Expeditionary Force*
CEF : *Corps Expéditionnaire Français*
CGM : *Commandement des Goums Marocains*
CHEAM : *Centre des Hautes Etudes d'Administration Musulmane*
CSDN : *Conseil Supérieur de la Défense Nationale*
DIC : *Division d'Infanterie Coloniale*
DINA : *Division d'Infanterie Nord-Africaine*
DMM : *Division de Marche du Maroc*
FAR : *Forces Armées Royales*
FFI : *Forces Françaises d'Interieur*
FFL : *Forces Françaises Libres*
GTM : *Groupe de Tabors Marocains*
LST : *Landing-Ship-Tank*
OSS : *Office of Strategic Services*
RAA : *Régiment d'Artillerie d'Afrique*
RICM : *Régiment d'Infanterie Coloniale du Maroc*
RMLE : *Régiment de Marche de la Légion Etrangère*
RMSM : *Régiment de Marche de Spahis Marocains*
RSA : *Régiment de Spahis Algériens*
RSM : *Régiment de Spahis Marocains*
RST : *Régiment de Spahis Tunisiens*
RTA : *Régiment de Tirailleurs Algériens*
RTM : *Régiment de Tirailleurs Marocains*
RTT : *Régiment de Tirailleurs Tunisiens*
SDI : *Service des Affaires Indigènes*
SHD : *Service Historique de la Défense*

Verklarende woordenlijst.

Djeballa : Typisch Noord-Afrikaans gestreept kledingstuk van ruwe wol.
Koumiya : Typisch Noord-Afrikaanse dolk met een gebogen lemmet.
Maoun : korporaal
Moquaddem : sergeant
Rezza : Typisch Marokkaanse, platte tulband.

Inleiding.

“*Aux combattants maghrebins engagés au services de la France et à tous leurs frères d’armes. Afin que leur sacrifices n’aient pas été vains, sur les deux rives de la Méditerranée, puissent les vivants et les hommes libres ne jamais oublier.*”

In het kader van de masterscriptie in de opleiding Geschiedenis aan de faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Universiteit Gent ligt voor u het resultaat van een onderzoek over de rol van Maghrebijnse koloniale strijdkrachten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze masterscriptie werpt meer historisch licht op de inzet en appreciaties van de Noord-Afrikaanse soldaten die in dienst van het Franse moederland West-Europa eerst mee hielpen verdedigen, en vervolgens ook weer bevrijden. Er is ondanks de beperkte tijd die voor dit onderzoek beschikbaar was, geprobeerd een zo diepgaand mogelijke studie af te leveren.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben de Maghrebijnse kolonies Frankrijk meer als tweehonderdduizend manschappen geleverd, wat - zeker na 1942 - de feitelijke kern van de ‘Franse’ strijdmacht was. In een tijd waarin de polariteit tussen de westerse en de moslimwereld sinds elf september 2001 alleen maar is toegenomen, is het goed om te wijzen op het feit dat Noord-Afrikaanse soldaten een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de vrijheid van de Europa. De bereidheid om zich te verdiepen in de kennis en raakvlakken van elkaars geschiedenis, kan immers een gevoel van onderlinge verbondenheid stimuleren.

Het onderzoeksproces bestond uit het zoeken naar en verzamelen van relevante bronnen, een fase waarin het maken van keuzes noodzakelijk was. Zo is er gezien de grootschaligheid van het onderwerp iets meer aandacht geschonken aan het Marokkaanse protectoraat, dat toch een aparte plaats in Frankrijks koloniaal rijk innam. Dit neemt niet weg dat ook de andere Frans Noord-Afrikaanse bezittingen (Algerije en Tunesië) behandeld worden. Via historisch/sociologische invalshoeken is geprobeerd dit stukje geschiedenis van onder het stof te halen. Het geheel zal door enkele interviews met veteranen en archiefmateriaal uit het Parijse *Service Historique de la Défense* (SHD) te Vincennes tot een resultaat worden verwerkt dat moet leiden tot meer inzicht over deze vergeten soldaten. Dit alles wordt per hoofdstuk geïllustreerd aan de hand van divers carto- en fotografisch materiaal.

De doelstelling van deze masterscriptie luidt als volgt:

Via de bespreking van een aantal belangrijke operaties inzicht krijgen in de rol van Maghrebijnse koloniale strijdkrachten tijdens de Tweede Wereldoorlog, en de appreciaties daarvan in Europa en in de Maghreb zelf.

Hiermee is een algemeen onderzoekskader geschetst, waaruit de vraagstelling (de centrale vraag van dit onderzoek) kan worden gefilterd:

Op welke manier hebben de Maghrebijnse koloniale strijdkrachten bijgedragen aan de bevrijding van Europa? Welke appreciaties had dit tot gevolg in Europa en in de Maghreb?

Deze hoofdvraagstukken zijn in het verloop van de masterscriptie onderverdeeld in deelvragen ter verduidelijking van de rol en situatie waarin het Franse moederland, haar Maghrebijnse kolonies en de strijdkrachten zich bevonden. Het onderzoek volgt een min of meer chronologisch voortgang, die begint met het einde van de Eerste Wereldoorlog, en eindigt met de onafhankelijkheid van de Maghrebijnse landen en de herinnering aan de Noord-Afrikaanse soldaten in Europa en Noord-Afrika zelf.

1. Na bij wijze van inleiding eerst de Maghrebijnse hoofdrolspelers waarover deze masterscriptie handelt te hebben voorgesteld, wordt in het tweede hoofdstuk het machtsevenwicht in de jaren '30 van vorige eeuw geschetst en de vraag gesteld welke rol de koloniale troepen innamen in de Franse militaire strategie. Het was immers duidelijk dat na de Eerste Wereldoorlog die strategie aangepast moest worden.
2. Vervolgens wordt er ruim stilgestaan bij de perceptie en beeldvorming rond de Noord-Afrikaanse koloniale soldaat. Hier draait de vraag om de houding van de Fransman als kolonisator, als lid van het collaborerende Vichy-regime en als militair bevelhebber. Ook de houding van de Amerikaanse bondgenoot en de Duitse vijand worden behandeld.
3. In het vierde hoofdstuk is de centrale vraag waarom de Noord-Afrikanen (vooral Marokkanen) zich vrijwillig aanboden bij het Franse leger. Passen ze in het beeld van collaborateurs met de Fransen, of waren het toch eerder verzetsmensen?
4. De hoofdstukken vijf, zes en zeven handelen over de militaire bijdrage van de Maghrebijnse koloniale manschappen in respectievelijk de verdediging van Frankrijk in 1940, de herovering van Noord-Afrika en vervolgens de veldtocht in Italië. Aansluitend op dit laatste onderwerp wordt in hoofdstuk acht stilgestaan bij de vraag of het Italiaanse beeld van de 'verkrachtende *Marocchini*' in feite wel klopt.
5. Daarna belichten we de campagne doorheen het Franse moederland en uiteindelijk Duitsland om in het elfde onderdeel te onderzoeken waarom de Fransen overgingen tot het systematisch vervangen van hun koloniale eenheden, een proces dat als '*Blanchiment*' geboekstaafd is.
6. Na de afloop van de Tweede Wereldoorlog wordt in dit twaalfde hoofdstuk een kwantitatieve en kwalitatieve balans opgemaakt van de Maghrebijnse oorlogsdeelname.
7. Vervolgens behandelen we het vraagstuk hoe de Maghrebijnse koloniale veteranen met de na-oorlogse uitdaging van de onafhankelijkheidsstrijd omgingen.
8. Het veertiende en laatste hoofdstuk biedt tot slot diepere inzichten over de manier waarop de herinnering in zowel Europa als de Maghreb doorleeft, en hoe dit van pas kan komen in een duurzame multiculturele samenleving.
9. De bevindingen van het onderzoek zijn op het einde van dit werk in een conclusie gegoten die tot een breder inzicht in de rol en appreciaties van de Maghrebijnse koloniale eenheden moet leiden.

Gedurende dit gehele proces hebben verscheidene mensen mij geassisteerd en mijn speciale dank gaat uit naar mijn scriptiebegeleider professor Baz Lecocq. Maar ook alle anderen die mij door middel van informatie en verbeteringen hebben bijgestaan, wil ik niet vergeten. Zij hebben er immers eveneens voor gezorgd dat dit werk tot stand is kunnen komen.

Ik hoop dat dit onderzoek de lezer helpt om deze onbekende episode in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog wat meer in de schijnwerpers te zetten en wens u veel leesplezier.

Hoofdstuk één: De Maghrebijnse protagonisten.

Vooraleer een diepgaand onderzoek over de Maghrebijnse koloniale soldaten te starten, is het essentieel om de verschillende eenheden waarin deze soldaten dienden, kort te bespreken. De verschillende types soldaat hadden immers elk hun eigen taak of specialiteit en werden ook niet allemaal op dezelfde schaal ingezet.

De Goumiers.

De Goums zijn in het begin van de 20^{ste} eeuw ontstaan vanuit de Franse behoefte om hun reguliere Noord-Afrikaanse eenheden (Tirailleurs, Spahis, Vreemdelingenlegioen) te versterken met hulptroepen die de opstandige Maghrebijnse bevolkingsgroepen in het gareel konden krijgen. Elke compagnie bestond uit ongeveer honderd tot honderdzeventig man en werd een ‘Goum’ genoemd. De naam stamt etymologisch af van het Arabische woord ‘*qum*’ (قُم), wat zoveel betekent als: ‘Sta op!’.¹ De individuele soldaat van de Goum heette een ‘Goumier’. De Goums waren dus irreguliere strijdkrachten, wat Diane Davis en Anthony Pereira als volgt definiëren:

*“Many of these irregular armed forces – ranging in from paramilitaries and the police to vigilantes, terrorists, and militias – derive their charge and calling from civil society: and if they do answer to the state in some fashion, it is generally not to the national executive of the military defense establishment but to locally organized law enforcement agencies.”*²

De Goums waren koloniale irreguliere strijdkrachten die vochten in dienst van Frankrijk, en onder andere in de Tweede Wereldoorlog ingedeeld werden bij reguliere divisies of legers.³

De eerste zes Goums waren een soort van paramilitaire politieagenten die de orde moesten handhaven tussen de verschillende etnische groepen van hun eigen regio's. Het mengen van de Noord-Afrikaanse bevolking (en dan vooral Berbers) in hun militaire eenheden beschouwden de Fransen als een voorzorgsmaatregel tegen ongehoorzaamheid en oproer. De verantwoordelijkheid om deze pacificatietask succesvol te voltooien, werd toevertrouwd aan de officieren van het *Service des Affaires Indigènes* (SAI), een gecombineerde inlichtingendienst en departement van koloniale aangelegenheden.⁴ Maar deze officieren waren niet zomaar militairen. Ze hielden zich eveneens bezig met sociale activiteiten, etnologie, spionage... Alles werd in het werk gesteld om zowel de Berbers binnen de eigen rangen als diegene die men nog hoopte te bekeren, in het Franse leger te krijgen. De Franse controle over het Marokkaanse binnenland nam tijdens de pacificatieperiode toe naarmate bleek dat de Goums naast een effectieve gevechtseenheid ook een bemiddelend element tussen het ‘*Bureau des Affaires Indigènes*’ en de opstandige etniën vormden.

¹: Maghraoui, D., “Moroccan Colonial Soldiers: Between Selective Memory and Collective Memory.” In *Beyond Colonialism and Nationalism in the Maghrib: History, Culture and Politics.*, geredigeerd door Ali, Abdullatif, Ahmida, 49-70, (New York, 2000), p. 53.

²: Davis, D., A. Pereira, *Irregular armed Forces and their Role in Politics and State Formation.*, (Cambride: Cambrige University Press, 2003), p. 4.

³: Als voorbeeld kan de indeling bij het CEF in Italië en het Franse Eerste Leger in Frankrijk en Duitsland dienen.

⁴: Voor meer info over het SAI zie: Le Pautremat, P., *La politique musulmane de la France au XXe siècle: de l'Hexagone aux terres d'Islam.*, (Paris: Maisonneuve et Larose, 2003), p. 294.

Hun uniform bestond uit een tulband (*rezza*), sandalen en de traditionele *djeballa*, een ruw wollen gestreept kledingstuk. De Goumiers waren tot voor de Tweede Wereldoorlog bewapend met (oude) Franse geweren en bajonetten.⁵ Verscheidene soldaten droegen eveneens de traditionele *koumiya*, een typisch Noord-Afrikaanse dolk die gedurende de Tweede Wereldoorlog een grote bekendheid zou verwerven onder de Duitsers.⁶

De Tirailleurs.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de grootste Maghrebijnse kwalitatieve bijdrage geleverd door de Tirailleurs. De Tirailleurs waren reguliere koloniale eenheden behorend tot het *armée d'Afrique*. Ze hadden dezelfde kleding en uitrusting als andere Franse troepen. Ook hun opdrachten en tactieken verschilden niet van die van andere infanteriesoldaten. Het is wel zo dat enige vorm van geografische specificatie noodzakelijk is wanneer we het hebben over Tirailleurs. Wanneer het over Maghrebijnse Tirailleurs (en ook Spahis) gaat, wordt in deze masterscriptie steeds vermeld of het Algerijnse (*Tirailleurs Algériens*), Tunesische (*Tirailleurs Tunisiens*) of Marokkaanse (*Tirailleurs Marocains*) Tirailleurs betreft.⁷ Daarnaast bestonden er *Tirailleurs Sénégalais*, hoewel men 'Senegalees' niet in de letterlijke, hedendaagse zin van het woord mag nemen. Het was immers de eerste Franse kolonie in sub-Sahara Afrika en daarom een veralgemenende term voor de soldaten die gerekruteerd waren in West-, Centraal- en Oost-Afrika. Hoewel de ervaringen van de *Tirailleurs Sénégalais* vaak gelijk liepen met die van hun Maghrebijnse tegenhangers en zij minstens evenveel aandacht verdienen, handelt het onderwerp van deze studie over Noord-Afrikaanse koloniale eenheden. Hierdoor zullen de sub-Sahara Afrikaanse eenheden in deze studie nauwelijks ter sprake komen.⁸

Tussen 1919 en 1939 werden de Maghrebijnse Tirailleurs eveneens gebruikt in de Marokkaanse pacificatie. Het aantal bataljons steeg sterk gedurende de late jaren '30 van vorige eeuw. In 1939 waren er 32 bataljons *Tirailleurs Marocains*: achttien in Marokko zelf, twaalf in Frankrijk, één in Corsica en één in de Levant (Syrië en Libanon). Zij participeerden, zoals de Goumiers, in alle grote campagnes van de Tweede Wereldoorlog en werden vervolgens ook nog in het conflict in Indochina ingezet.

De Spahis.

De Spahis waren lichte cavalerie-eenheden die vooral ingezet werden voor verkennings- en beveiligingstaken. De naam is de Franse vorm van '*Sipahi*' en is afgeleid van de Perzische term '*Sepâh*' (سپاه). Dit wordt vertaald als 'ruiterman'. De Maghrebijnen waren trots op hun kunde in het paardrijden en bij elk feest thuis hoorde een '*fantasia*', een spektakel dat eindigde met een wilde aanval waarin de ruiters met hun antieke wapens in de lucht schoten.⁹ Wanneer deze vaardigheden werden gebruikt in het leger, kwamen ze ten eerste van pas.

⁵: Vanaf hun deelname aan de Noord-Afrikaanse, en vooral de Italiaanse veldtocht, werden de Goums door de Amerikanen van wapens en uitrusting voorzien.

⁶: Zie hoofdstuk 'De houding ten opzichte van de Maghrebijnse koloniale soldaat.' pagina 27 voor meer info.

⁷: Tunesisch werd voor 1939 vaak onder de noemer 'Algerijns' geplaatst. Het was pas sinds 1921 dat de Franse overheid hen officieel de naam '*Tirailleurs Tunisiens*' toekende.

⁸: Dit geldt eveneens voor de *Tirailleurs Malgaches*, *Tirailleurs Tonkinois*...

⁹: Bimberg, E., *The Moroccan Goums: Tribal Warriors in a Modern War*. (Westport Conn: Greenwood Press, 1999), p. 119.

Maghrebijnse Spahi-eenheden bestonden uit twee *Groupes d'Escadrons Montés*.¹⁰ In vergelijking met de Goumiers en de Tirailleurs telden de Spahis ook een aanzienlijk deel Franse burgers in de rangen.¹¹

Gedurende de eerste fase van de Eerste Wereldoorlog was hun rol in de mobiele oorlog aanzienlijk. Maar naarmate het conflict in de loopgraven statischer werd, verloren de Spahis veel van hun mobiliteit. De intensieve toename van het aantal Spahis tijdens het interbellum, naargelang de behoefte van het Franse leger om ze te kunnen inzetten in conflicten in Marokko of andere overzeese gebieden, volgt een gelijkaardige trend als bij de Goumiers en Tirailleurs. Ze waren immers heel nuttig in streken zoals de Atlas, de Levant en later in de Tweede Wereldoorlog in de Europese bergketens.¹² In 1921 waren er vijf Spahi-regimenten in Algerije gestationeerd, vier in Marokko, twee in de Levant en één in Tunesië. Daarna werden ze, voor de eerste keer in hun bestaan, in vreedstijd in het Franse moederland gelegerd. Hoewel de cavalerie-eenheden van andere onderdelen (zoals het Vreemdelingenlegioen) vanaf ongeveer 1930 werden gemechaniseerd, bleven de Spahis tot 1942 een bereden eenheid. De paarden van de Spahis waren wild en afkomstig van de kuststreken van Noord-Afrika. Ook de zadels waren dezelfde als in de Maghreb en even log als oncomfortabel. De Franse officieren verkozen echter het officierszadel boven de Noord-Afrikaanse tegenhanger. De Fransen vonden paarden immers ook nuttig. Jeeps waren nu eenmaal niet in grote aantallen beschikbaar en zelfs als het tegendeel het geval was, kon men meestal enkel via (dierlijke) spierkracht het front bereiken.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog leverde de Duitse *Blitzkrieg* in 1940 de meest heldhaftige maar ook tragische episodes in de geschiedenis van de Maghrebijnse Spahis op. In de Ardennen waren het Tweede *Régiment de Spahis Algériens* (RSA) en het Tweede *Régiment de Spahis Marocains* (RSM) immers de enige die er, ten koste van veel slachtoffers, enigszins in slaagden om de opmars van de Duitse pantsers (even) tegen te houden.(infra)

Na D-Day behoorden de Spahis van het Eerste RSM tot de Franse legermacht die Parijs bevrijdde. Andere regimenten waren ondertussen als onderdeel van Alphonse Juins *Corps Expéditionnaire Français* (CEF) en Jean de Lattres Franse Eerste Leger actief.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog vochten in totaal zeven regimenten Spahis in Europa. Eén regiment vocht in Indochina.

¹⁰: Sumner, I., F. Vauvillier, *The French Army: 1939-1945: Free French, Fighting French & the Army of Liberation(2)*., (Oxford: Osprey Publishing, 1998), p. 16.

¹¹: Maghraoui, "Moroccan Colonial Soldiers." p. 56.

¹²: In het interbellum vervulden de Spahis hun taken niet alleen in Marokko, maar eveneens in Syrië en Libanon.



Boven, links: Het uniform van de Goumier bestond uit de traditionele *rezza* (tulband) en *djeballa*. Deze wollen jas kon verscheidene kleurpatronen hebben, naargelang de streek waar zijn eenheid samengesteld was. Een Amerikaanse helm uit 1915 vervolledigt het uniform.

Bron: Tuinier, J. D., M. Achahboun, *Graven in de klei: Marokkaanse bevrijders van toen en de vrijheid van nu*. (Utrecht, Stichting Vreseducatie, 2005), p. 11.

Boven, rechts: Een Spahi van het Tweede RSM (zie de kraaginsigne) in 1939. Het lange mes en de bontgekleurde cape waren standaard voor de Spahi-cavaleristen.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=3&diapo_page=2 geraadpleegd op 25/03/10.

Onder: Uniformen van Tirailleurs van de Marokkaanse Eerste Divisie in 1940.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=4&diapo_page=3 geraadpleegd op 25/03/10.



Hoofdstuk twee: De Franse strategie inzake de inzet van koloniale troepen.

De lessen uit de Eerste Wereldoorlog.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog was het voor de Fransen een hogere zaak dat het hele rijk moest helpen met de verdediging van het Franse moederland. De overzeese koloniale gebieden deden dit en ze deden dit glansrijk. Hun bijdrage aan de overwinning en hun strategische waarde konden niet langer onopgemerkt blijven. Van waar kwam het idee om koloniale rekruten in te zetten in een Europees conflict?

Kapitein Charles Mangin, een man die ervaring in Fashoda had opgedaan, was één van de vele '*vieux africains*' die het idee van een rekrutering op grote schaal in het koloniale rijk had gepropageerd. Op deze manier zou er een '*force noire*' worden gecreëerd die een tegengewicht voor het Duitse demografische overwicht kon bieden. Mangin was geboren in Lotharingen maar immigreerde naar Algerije na de annexatie van zijn geboortestreek door de Duitsers. Hij had zijn reputatie als briljant officier in Afrika verworven, maar had steeds een revanchegevoel meegedragen. Zijn plan werd uiteengezet in het gelijknamige boek '*La Force Noire*', gepubliceerd in 1910. Hij vroeg om Afrikaanse krijgers om te scholen tot getrainde soldaten die het Franse moederland kwamen redden wanneer het conflict met de eeuwige Duitse rivaal zou uitbreken.¹³

Hoe romantisch deze visie ook klonk, ze was gebaseerd op feiten. Frankrijk leed inderdaad onder de demografische stagnatie die de kloof met de bevolking van de Duitse buur verder vergrootte. De vermindering van de dienstplicht tot twee jaar in 1905 dreigde dit zelfs nog te verergeren.¹⁴ Hoewel Mangin een oplossing bood, geloofden de Franse hogere kringen nog steeds dat de confrontatie met het militair superieure Duitse rijk aangegaan kon worden als de verplichte legerdienst weer naar drie jaar werd opgetrokken, wat in 1913 dan ook weer gebeurde. Bovendien hadden experimenten met sub-Sahara Afrikaanse eenheden in Marokko in 1908 gemengde resultaten opgeleverd. Er was een hoge mortaliteit onder de *Tirailleurs Sénégalais* mede door ziektes en vriestemperaturen, iets wat ook op het einde van de Tweede Wereldoorlog een rol zou beginnen spelen.(infra) De protesten tegen een grootschalige, actieve participatie van koloniale troepen verstomden echter naarmate de bloedige dodentol in de eerste weken van de Eerste Wereldoorlog duidelijk werd. In augustus 1914 werden tien van de 35 reeds bestaande West-Afrikaanse bataljons samen met Maghrebijnse infanterie- en cavalerietroepen naar Frankrijk verscheept. Toen deze professioneel getrainde eenheden grotendeels vernietigd werden in de slagen rond Parijs, moesten de kolonies de verliezen zien aan te vullen. Aangezien de economische ontwikkeling in de Franse overzeese bezittingen op een laag niveau stond, was de bijdrage op het gebied van ruwe grondstoffen van secundair belang. Primair was het enige aspect wat de Maghreb wél te bieden had: mankracht.

De koloniale bevolkingsgroepen werden dus geacht om de '*impôt du sang*', de 'bloedtaks', te betalen. En samen met de Franse rekruten deden ze dat ook. Gedurende de periode 1914-1918 werd bijna 20 procent van de Franse bevolking gemobiliseerd.

¹³: Mangin, C., *La Force Noire.*, (Paris: Hachette, 1910).

¹⁴: Volgende paragraaf is gebaseerd op Gershovich, M., *French Military Rule in Morocco: Colonialism and its Consequences.*, (London & Portland: Frank Cass Publishers, 2000), p. 11-13.

Het aantal ‘*indigènes*’ in de loopgraven bedroeg iets minder dan vijfhonderdvijfveertigduizend man, ongeveer één procent van de gehele koloniale en vier procent van de Maghrebijnse bevolking.¹⁵ Deze cijfers verliezen echter hun impact wanneer men ze vergelijkt met het totaal aantal Franse soldaten dat onder de wapens was geroepen. De zeshonderdduizend koloniale soldaten vormden in de Eerste Wereldoorlog immers maar 6,6 procent van de Franse strijdmacht. De bijdrage van het Franse koloniale imperium aan de verdediging van het moederland was dus veel kleiner dan de Franse overheid de bevolking tijdens en juist na de Eerste Wereldoorlog wilde doen geloven.

Een kleinere participatiegraad was echter geen garantie voor een grotere overlevingskans. Want hoewel sommige historici de term ‘kanonnenvoer’ niet in de mond durven nemen, was de dodentol voor het Maghrebijns mannenreservoir wel bijzonder zwaar. Statistisch gezien telt men van de honderdvijfzeventigduizend gemobiliseerde Algerijnen in de periode 1914-1918 vijfendertigduizend gesneuvelden en vermisten en tweeënzeventigduizend gewonden. Van de veertigduizend Marokkanen lieten er twaalfduizend het leven. Tunesië leverde tachtigduizend soldaten, waarvan er eenentwintigduizend niet naar huis terugkeerden. Historicus Anton Clayton schat dat de koloniale slachtoffers in de loopgraven licht hoger lagen dan die van andere Franse eenheden. Anderen, waaronder Charles Mangin, plaatsen de koloniale verliezen in verhouding tot de participatiegraad en wijzen erop dat de Franse publieke opinie die prijs gerechtvaardigd vindt en wil behouden als een soort van verzekering. De ‘*combattants indigènes*’ hebben immers grotendeels bij de infanterie gediend, waardoor het logisch(er) lijkt dat het slachtofferpercentage belangrijker wordt geacht.

De gedachte dat het Franse moederland was gered door haar eigen kolonies ondersteunde, hoewel het dus een mythe is, de voorstanders van een staand koloniaal leger dat grotendeels uit Maghrebijnse en sub-Sahara Afrikaanse eenheden bestond. Het bepaalde ook mee de impact op de Franse militaire gedachte en tactiek. Clayton vat de lessen uit de Eerste Wereldoorlog mooi samen door te stellen: “*World War I [...] ensured that no post-1918 French strategy against Germany would be formulated without the participation of African units.*”¹⁶

De Franse strategie vanaf het Interbellum.

De integratie van de Noord-Afrikaanse gebieden in het Franse militaire systeem was in het Interbellum het logische gevolg van een meer algemeen proces, namelijk de herziening van de doctrine inzake de verdediging van het Franse moederland. Het Franse opperbevel hing immers, na de ervaringen in de Eerste Wereldoorlog, niet langer de romantische visie van een snel, beslissend offensief uitgevoerd door elite-stoottroepen en gebaseerd op *élan* aan. Daarentegen prefereerde het een doctrine die een lange, statische oorlog waarin een stevige defensie de vijandelijke aanval moest opvangen. Dit was het gevolg van een daling van het geboortecijfer, wat ontegensprekelijk met het hoge slachtofferaantal in de Eerste Wereldoorlog te maken had. Elk van de lichten dienstplichtigen die tussen de jaren 1935 en 1939 werden opgeroepen, hadden bijvoorbeeld honderdveertigduizend man te weinig.¹⁷

¹⁵: Bij deze militaire bijdrage mag men niet over het hoofd kijken van een aanzienlijk cijfer arbeiders. Algerije leverde ongeveer achtenzeventigduizend arbeiders. Tunesië en Marokko tezamen vierenzestigduizend.

¹⁶: Clayton, A., *Histoire de l’armée française en Afrique 1830-1962.*, (Paris: Albin Michel, 1994) p. 423.

¹⁷: Sumner, I., F. Vauvillier, *The French Army: 1939-1945: Army of 1939-1940 & Vichy-France(1).*, (Oxford: Osprey Publishing, 1998), p. 3.

Volgens zo'n toekomstig defensief scenario zouden de Franse autoriteiten dus elke menselijke en materiële bron in hun bezit moeten aansnijden. Het koloniale rijk zou bijgevolg een nog grotere sleutelrol spelen in de planning van een nieuw grootschalig conflict.¹⁸

Het Franse leger was tijdens de Derde Republiek mede door deze herziening een indrukwekkende organisatie met de vierde grootste marine ter wereld en een luchtmacht die tegen 1940 ongeveer tweeduizend vliegtuigen omvatte. Maar Frankrijk werd het meest gerespecteerd omwille van de landstrijdkrachten die tussen 1919 en 1935 de sterkste van Europa waren. Zelfs in 1938 bezat Frankrijk nog steeds het numerieke overwicht tegenover de rivaliserende Duitse *Wehrmacht*. In feite was de Franse landmacht verdeeld in drie subcontingenten: het *armée de métropole*, een Noord-Afrikaans *armée d'Afrique* (dat het oorspronkelijke Franse expeditieleger in Algerije verving en waaronder ook het Vreemdelingenlegioen viel) en een koloniaal leger dat grotendeels samengesteld was uit Afrikaanse en Aziatische soldaten die geleid werden door Franse beroepsofficieren.¹⁹ Uiteraard varieerden de aantallen, maar de rekruteringspatronen die in de 19^{de} eeuw waren vastgelegd, bleven decennia overleven. Er was nog een tweede continuïteit. Hoewel er altijd arbeidskrachten en gevechtseenheden in heel het Franse rijk geronseld werden, bleef de ruggengraat van het Franse leger de strijdmacht afkomstig uit West- en vooral Noord-Afrika. De integratie van meer afgelegen kolonies, zoals bijvoorbeeld Madagaskar, in het Franse defensieprogramma lijkt nauwelijks aandacht te hebben gekregen.

De rol die het Franse opperbevel aan de koloniale eenheden gaf als complementair leger moet men in het achterhoofd houden wanneer men het verdere verloop van deze masterproef wil begrijpen. Gedurende het interbellum was de Franse strategie inzake troepenbeweging altijd van periferie naar centrum, van koloniale gebieden naar Frankrijk. Deze houding verzekerde een optimaal gebruik van het *armée d'Afrique* en de koloniale strijdkrachten. Het *armée de métropole* was specifiek ontworpen voor dienst in het Franse moederland, de bezette gebieden en post-Versailles Duitsland. Onafgebroken dienst in meer afgelegen regio's van het Franse rijk was immers de taak van het koloniale leger. Het kwam bij het Franse oorlogskabinet nooit op om regimenten uit het *armée de métropole* af te staan om de koloniale territoria te beschermen. Wanneer bijgevolg de nood aan hulpstroepen en nieuwe lichten zich opdrong, werden deze eerst uit het *armée d'Afrique* in plaats van uit de Franse legerkazernes gehaald. De toenemende kwetsbaarheid van de Europese vrede in de jaren dertig van vorige eeuw zou dit alleen maar versterken. De stationering van Maghrebijnse koloniale eenheden op Franse bodem was dus een normale procedure in het interbellum, zeker in de laatste fase.

De drie Maghrebijnse territoria van Frans Noord-Afrika (Algerije, Tunesië en Marokko), die uiteindelijk de kroon van het imperiaal rijk vormden, waren de regio's waarin Frankrijk strategisch het meest investeerde.²⁰ Het was ook hier dat het moederland de grootste relatieproblemen met andere Europese mogendheden, en dan voornamelijk Spanje en Italië, ondervond. Algerije was de hoeksteen van deze opbouw. Die rol had het te danken aan de speciale status die het in het Franse imperium genoot dankzij de aanwezigheid van een grote groep Franse kolonisten, die ook wel '*colons*' of '*pièds noirs*' werden genoemd.²¹ Samen met Tunesië, waar de haven van Bizerte na Toulon de belangrijkste was, vormde Algerije de basis van de Franse maritieme dominantie in de Middellandse Zee.

¹⁸: Gershovich, *French Military Rule in Morocco.*, p. 14.

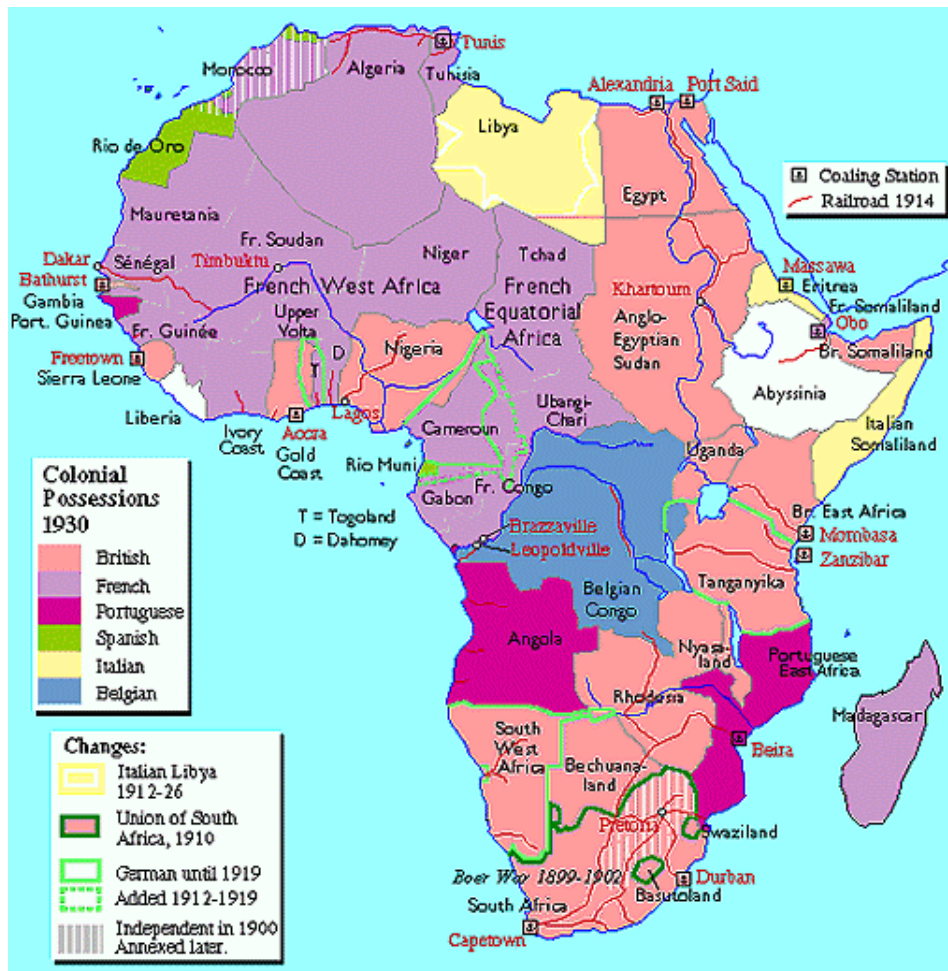
¹⁹: Volgende paragraaf is gebaseerd op Clayton, *France, Soldiers, and Afrika.*, p. 6-8.

²⁰: Gershovich, *French Military Rule in Morocco.*, p. 13.

²¹: Deze Franse kolonisten leverden ook een groot deel van de Franse beroepsofficieren van het *armée d'Afrique*.

Het belang van het Mediterrane bekken ligt immers ook in de verbindinglijnen die met het Franse moederland tot stand waren gekomen. De belangrijkste Franse communicatiemogelijkheden waren de zeeroutes door het westelijke deel van de Middellandse Zee. Duizenden koloniale soldaten werden, na eerst in de havens van Algiers en Bizerte te zijn geconcentreerd, verscheept naar steden als Marseille en Toulon.²² Met het Marokkaanse protectoraat als derde speler moet de Maghreb, zoals reeds in de Eerste Wereldoorlog was ondervonden, inderdaad een enorm menselijk reservoir voor het Franse moederland gevormd hebben.

Men ging er dus van uit dat in een volgend continentaal conflict het Franse imperium tot dezelfde heroïsche opofferingen in staat was als tijdens 1914-1918. De Maghreb speelde in dit scenario wegens de geografische ligging en de enorme menselijke reserves een sleutelrol. Frankrijk zou zich in een toekomstig, statisch conflict met Duitsland demografisch opnieuw superieur tonen, en koloniale soldaten zouden het moederland daarbij helpen.



Bron: <http://www.learner.org/workshops/geography/images/5afrimap.gif>

geraadpleegd op

13/04/2010

²²: Thomas, M., "At the Heart of Things? French Imperial Defense Planning in the late 1930s." *French Historical Studies* 21, no. 2, (1988), p. 335.

Hoofdstuk drie: De houding ten opzichte van de Maghrebijnse koloniale soldaat.

De houding van de Franse kolonisator.

Al sinds de 19^{de}-eeuwse veroveringen werden onderworpen volkeren gerangschikt volgens een schaal van 'nuttig en bruikbaar'. Fysische, psychologische en culturele profielen moesten etnische groepen typeren en onderscheiden. Rond 1930 waren schedelleer, koloniale fysiologie en rassen theorieën echter niet meer in de mode. Ze werden vervangen door antropologie en vooral sociologie.²³ Toch wil dit niet zeggen dat de stereotypering van hele groepen mensen compleet overboord werd gegooid. Racistische vooroordelen overheersten nog steeds in officiële correspondentie, het zakenleven en het koloniaal bestuur. Ook generalisaties die gefundeerd waren op 'lessen door ondervinding en ervaring' waren in het militaire discours schering en inslag. Stammen, clans, etnische groeperingen en soms zelfs hele nationale gemeenschappen werden bestempeld als al dan niet hard werkend, intelligent, betrouwbaar... Andere werden geprezen om hun fysieke eigenschappen, mentale weerbaarheid of gevechtscapaciteiten.

In 1926 bijvoorbeeld had de *Conseil Supérieur de la Défense Nationale* (CSDN), het hoogste militair adviesorgaan van de Franse overheid, een commissie benoemd die het optimaal gebruik van koloniale strijdkrachten in een (komend) conflict moest onderzoeken. Want, zoals Francois Joseph de Choiseul het reeds in 1762 had verwoord, was één koloniale soldaat gelijk aan drie Franse. Elke soldaat die aan de vijand werd ontnomen was een winst voor het Franse leger. Bovendien werd zo het leven van een Fransman gespaard. ("*Un enleve a l'ennemi, un gagne pour l'armee française, un français epargne.*")²⁴ De commissie vond Vietnamese rekruten het meest aangewezen voor arbeid die mentaal doorzettingsvermogen en handvaardigheid vereiste. Munitiefabrieken en veldhospitaal pasten beter in hun 'temperament' dan het front. West-Afrikaanse etniën werden dan weer gerespecteerd omwille van hun krachtige lichaamsbouw die hen geschikt maakten voor deelname aan een Europese oorlog. Ook Maghrebijnse rekruten werden zo beoordeeld.²⁵

In Noord-Afrika zelf was een van de meest opmerkelijke voorbeelden de stereotypering tussen Bilad al-Makhzan en Bilad al-Siba. De scheiding van de Marokkaanse maatschappij is duidelijk niet gefundeerd op academisch onderzoek, maar toont wel aan hoe Frankrijk er gebruik van maakte om de missie in het protectoraat voor te stellen en verzet tegen die missie te stigmatiseren. Reeds voor de Eerste Wereldoorlog ontstond het idee dat Bilad al-Makhzan de regio was waar de Arabische bevolking leefde, terwijl in Bilad al-Siba voornamelijk Berbergemeenschappen woonden. Franse etnografen maakten systematisch een kunstmatig onderscheid tussen de twee streken en hun bevolkingsgroepen. Bilad al-Makhzan werd voorgesteld als de regio die onder controle van de overheid stond, terwijl Bilad al-Siba beschouwd werd als een streek die revolteerde tegen het gezag van de sultan. Ook werd geloofd dat de Berbers van Bilad al-Siba minder geïslamiseerd waren en daardoor eerder geneigd waren om met de Fransen mee te werken. Het was het geloof in deze 'Berbermythe' dat de grote aantrekkelijkheid van de Goumiers, die hoofdzakelijk Berbers waren, verklaart. De officieren van het SAI waren bij de eerste die dit beseften, en ze probeerden de mythe uit te buiten.

²³ : Recham, B., *Les Musulmans algériens dans l'armée française, 1919-1945.*, (Paris: Harmattan, 1996), p. 327.

²⁴: Saulay, J., *Histoire des Goums Marocains.*, (Paris: La Koumia, 1985), p. 36.

²⁵ : Commission d'études (CSDN) - MAE, série K/sous-série: Défense nationale, vol. 20. 'Examen d'un project d'instruction sur le recrutement de la main d'oeuvre coloniale.', 30 June 1926.

In het Interbellum kwam met de koloniale opdeling van het Marokkaanse politieke landschap de strategie die het rekruteren van Berbers aanmoedigde, pas echt op gang. Dit wordt duidelijk geïllustreerd in een rapport waarin staat dat “*Certains milieux non-arabes et peut-être moins islamisés (Kabyles, Berbers...etc) seront évidemment [sic] non de favorables.*”²⁶ In 1936 schreef een Franse officier over de etnische verschillen in het Derde RTM in een ‘*Rapport sur l’état d’esprit des indigènes du 3 RTM*’. Hij beschouwde de Berbers over het algemeen stipter dan de Arabieren, die hij dan weer een grotere intelligentie toeschreef. Bovendien bezaten de Berbers een groter uithoudingsvermogen tijdens lange marsen en waren ze meer gedisciplineerd en geestdriftiger tijdens het werk. Maar, zo vervolgde de Fransman, die verschillende kwaliteiten “harmoniseren zich gelukkig in een homogene eenheid.”²⁷ Er waren immers geen stammenconflicten en:

*“La vie militaire en commun, l’observation stricte de la discipline, les multiples contacts avec la civilisation française continuent à atténuer les différences originelles existant entre nos Marocains.”*²⁸

De interesse voor de stereotypering van Maghrebijnse koloniale strijkrachten kwam voort uit de voortdurende oplettendheid die de Franse administratie aan de dag legde om elke vorm van oproep of muiterij in het leger tijdig te kunnen voorkomen. De Franse autoriteiten van het protectoraat Marokko stonden er bijvoorbeeld op dat het doen en laten van elke soldaat nauwlettend in het oog werd gehouden. Veel van de neergeschreven bronnen hierover zijn afkomstig van legerofficieren bij het SAI. De officieren onderhielden nauwe contacten met een staatsinstelling bekend onder de naam *Centre des Hautes Etudes d’Administration Musulmane* (CHEAM). Dit centrum was in 1936 opgericht en concentreerde zich op de studie van verscheidene onderwerpen die van belang waren voor de administratie in de Franse overzeese gebieden. Het droeg bij tot het onderzoek naar verschillende sociale en culturele groeperingen, de taal, de islam...²⁹

De houding van het Franse Vichy-regime.

Na de Franse nederlaag in de zomer van 1940 had het koloniale rijk, en dan vooral de Afrikaanse gebieden, een essentiële rol in het lot van Frankrijk. Alleen zij hadden kunnen ontsnappen aan de val en bezetting door de Duitse en Italiaanse troepen.(infra) Het Vichy-regime stelde de bescherming van de kolonies voor als een rechtvaardiging a posteriori voor haar collaboratiepolitiek. Geen enkel element in dit programma deed de kolonies verontrusten, want het is geen toeval dat voor het nieuwe regime de inwoners van de Maghreb, en dan vooral de Algerijnen, als de trouwste bekend stonden. Er moet echter gewezen worden op de complexe en ambigue kijk op de moslims. Deze werden immers, hoewel ze onder het blanke ras werden geplaatst, als de tegenpool van de Joden beschouwd.

Hoewel het nieuwe regime onder maarschalk Pétain gemakkelijk het Duitse antisemitisme overnam, had het toch problemen met het verkondigen van een xenofobie die in strijd was met het paternalistische discours inzake de bevolkingsgroepen in de koloniale gebieden.

²⁶: Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.” p. 58.

²⁷ : Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 296. Renseignements sur les corps des troupes indigènes.

²⁸ : Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 296. Rapports sur l’état d’esprit des indigènes du 3 RTM.

²⁹: Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.” p. 53.

Het Vichy-regime propageerde dan ook intensief datgene wat volgens hen Fransen en Maghrebijnen verbond: Jodenhaat.

In de iconografie zweerde men bij de ‘trotse Maghrebijn’, een krijger die respect had verworven wegens zijn dapperheid. En hoewel het heroïsme van de Franse veroveraars centraal stond, werd er herinnerd aan de stoutmoedigheid en de vechtlust van de Noord-Afrikanen. Ook in de kinderboeken merken we dat de vooroorlogse trend werd voortgezet. Maghrebijnse soldaten werden bespot als ‘wilden’ of voorgesteld als bloeddorstige, maar wel onderdanige, krijgers.³⁰

De houding van de Franse bevelhebbers.

De militaire houding ten aanzien van de koloniale troepen kan gesitueerd worden binnen het collectieve oriëntalistische discours van de Franse koloniale administratie. Het hele militaire instituut in de Maghreb was immers een Franse creatie, in die zin dat de Fransen er een meer gestroomlijnde en gedisciplineerde organisatie van maakten. De Maghrebijnse koloniale soldaat moest gerepresenteerd worden op een manier waarop hun Franse officieren wilden dat ze werden gerepresenteerd. De soldaat is naamloos en heeft bijgevolg geen persoonlijk karakter of identiteit. Door middel van moed of het ‘creëren’ van een Tirailleur, Spahi of Goumier, gaf de Franse administratie hem als het ware een nieuw verworven identiteit.

Het koloniale discours werd ook gekenmerkt door de neiging om de Maghrebijnse koloniale soldaat te dehumaniseren. Verhalen over wreedheden en hun aangeboren vechtlust waren een integraal deel van de beschrijving van ‘de andere’. Jacques Berque, de bekende Franse socioloog in Algerije, schreef dat “*our Berbers will remain good savages, worthy of our love and respect, but those ultimate advancement would consist of their promotions in the Goums.*”³¹ Van de Noord-Afrikanen werd gedacht dat ze hun primitieve instincten en uithoudingsvermogen hadden behouden omdat ze ‘niet bang waren voor de dood’ en gekend waren voor ‘het lange tijd kunnen overleven zonder eten’. Ook deze masterscriptie bevat een aantal voorbeelden van Franse hogere officieren, zoals bijvoorbeeld Alphonse Juin en Jean de Lattre, die zich in hun geschriften schuldig maken aan dit soort denken. Men ziet deze gedachte duidelijk in de mythische verhalen over Noord-Afrikaanse Spahis die ongewapend Duitse tanks aanvielen gedurende de terugtrekking in de meidagen van 1940.³² Tijdens hun wanhoopsdaden zouden ze kreten als ‘*Yallah el-Maghreb*’ en ‘*Allah houa akbar*’ hebben geroepen.³³

Ze blijkt echter ook uit de anekdotes over de barbaarsheid en mishandeling van burgers (meestal vrouwen) door Maghrebijnen in een latere fase van de Tweede Wereldoorlog aan het Italiaanse front.³⁴

³⁰ : Blanchard, P., G. Boëtsch, “La France de Pétain et l’Afrique: Images et propagandes coloniales.” *Canadian Journal of the African Studies/Revue Canadienne des Etudes Africaines* 28, no. 1 (1994), p. 10.

³¹: Julien, C. A., *Le Maroc face aux Imperialismes*. (Paris: Editions J.A., 1978) 99 Geciteerd in: Maghraoui, D., “Moroccan Colonial Soldiers: Between Selective Memory and Collective Memory.” In *Beyond Colonialism and Nationalism in the Maghrib: History, Culture and Politics.*, geredigeerd door Ali, Abdullatif, Ahmida, 49-70, (New York 2000), p. 57.

³²: Klinkert, W. “De Marokkaanse Militaire Bijdrage aan de Strijd tegen Nazi-Duitsland in Europa 1940-1945.” *Militaire Spectator. Tijdschrift voor het Nederlandse Leger* 172, no. 5 (2004): p. 237.

³³: Gershovich, M., “Collaboration and ‘Pacification’: French Conquest, Moroccan Combatants, and the Transformation of the Middle Atlas.”, *Comparative Studies of South-Africa, Africa and the Middle East* 24, no. 1, (2004): p. 142.

³⁴: Zie hoofdstuk ‘Misdragingen door Maghrebijnse troepen: een Italiaanse casestudie.’ pagina 54 voor meer info.

De Franse houding ten opzichte van de Berberse bevolking die ze in hun leger wilden inlijven, was dus gebaseerd op de perceptie dat ze ‘geboren krijgers’ (*guerriers par ativisme*) waren die reeds van hun kindertijd wisten hoe ze met vuurwapens moesten omgaan.³⁵ Toch waren er ook aspecten die niet pasten in het plaatje van de woeste genadeloze vechtjas. Op bepaalde momenten was er bijvoorbeeld een zekere tederheid bij de Maghrebijnen waar te nemen. De bezorgdheid en treurnis die zich van de Goumiers van de Derde Tabor meester maakte toen hun leider, commandant Méric, ernstig gewond raakte gedurende de campagne in de Vogezes, is daar een voorbeeld van. Toen hij tegen alle verwachtingen in herstelde en terugkeerde naar zijn Tabor, werd hij onthaald als een ‘*marabout*’, een islamitische heilige.³⁶ Verder zijn er ook veel gevallen van medeleven tegenover de burgerbevolking bekend. Tijdens de mars naar het front in Gembloux in 1940 kwamen de soldaten van de Marokkaanse Eerste Divisie terecht in een vluchtelingenstroom, waaronder een groep nonnen. Één van de Marokkanen riep hen in het Arabisch toe: “Wees niet bang, we komen eraan!”³⁷ Een ander voorbeeld gaat over burgers die op de vlucht voor de Duitsers hun dorpen hadden moeten verlaten. Toen ze uitgeput de linies van de Tweede *Groupe de Tabors Marocains* (GTM) bereikten, werden ze begripvol opgevangen door de Noord-Afrikanen. Ze laadden de weinige overgebleven bezittingen van de families op hun muilezels, namen de kinderen op de arm en brachten hen naar de veilige achterhoede. Wanneer één Goumier een monetaire beloning werd aangeboden, weigerde hij met de woorden ‘dat het voor Frankrijk was’.³⁸ Dat deze mannen, die zo vaak beschuldigd werden, op dergelijke manier konden handelen, lijkt opmerkelijk en ontmaskert de negatieve perceptie van de Maghrebijnse soldaat.

Ondanks de negatieve houding tegenover de Maghrebijnse soldaten staat het vast dat er een wederzijdse beïnvloeding tussen Maghrebijnen en Fransen heeft plaatsgevonden. De Noord-Afrikanen maakten immers een ‘Fransificatie’ door nadat ze een tijd in Frankrijk hadden gediend. Kapitein Pierre Lyautey, een Franse verbindingsofficier die wegens zijn taken vaak de frontlijnen van de Goumiers bezocht, beschouwde de Noord-Afrikaanse houding ten aanzien van de Franse burgers in 1944 als één van ‘*politesse et galanterie orientale*’.³⁹ Franse zaken en concepten werden door de Maghrebijnen bewonderd en sommigen kozen zelfs een Franse naam. Lyauteys eigen ordonnans, Hamou, begon zichzelf zo ‘Pierre’ te noemen. Toch schreef een Franse officier in 1939 in de marsagenda van het Derde RTM: “*Ils gardent la nostalgie du Maroc pour la plupart. Ils leur manque toujours l’ambiance du pays natal, son climat, son soleil.*” Hij voegde er ook aan toe dat het leven in Frankrijk te duur was voor de Marokkaanse soldaten.⁴⁰ Zoals in de Eerste Wereldoorlog ontstonden er verscheidene soorten contacten tussen de Noord-Afrikaanse koloniale soldaten en de Franse bevolking, te meer doordat deze soldaten ondanks hun ‘primitiviteit’ geprezen werden voor hun discipline, moed en toewijding.

³⁵: Damidaux, C., *Combats au Maroc 1925-1926.*, (Paris: Berger-Levrault, 1928), 27. Geciteerd in: Gershovich, M., “Collaboration and ‘Pacification’: French Conquest, Moroccan Combatants, and the Transformation of the Middle Atlas.”, *Comparative Studies of South-Africa, Africa and the Middle East* 24, no. 1, (2004): p. 142.

³⁶: Lyautey, P., *Carnets d’un Goumier.*, (Paris : R. Juilliard, 1985), p. 56.

³⁷: Gunsburg, J., “The Battle of Gembloux, 14-15 May 1940: The “Blitzkrieg” Checked.”, *The Journal of Military History* 64, no. 1, (2000), p. 111.

³⁸: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 123.

³⁹: Lyautey, *Carnets d’un Goumier.*, p. 34.

⁴⁰: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 296. Rapports sur l’état d’esprit des indigènes du 3 RTM.

Onvermijdelijk ontsproten er ook liefdesrelaties die de Franse overheid in verlegenheid brachten aangezien deze interacties van de Franse vrouwelijke bevolking met de koloniale subjecten als ongewenst werden beschouwd. Een vrouw van het ‘*peuple dominant*’ onderwierp zich op deze manier immers vrijwillig aan een man van het ‘*peuple dominé*’.⁴¹

Een Franse officier in het Derde RTM schreef voor de uitbraak van de vijandelijkheden in 1940 over de aanwezigheid van zijn soldaten in de Elzas:

“*On peut dire que dans l’ensemble nos indigènes ont eu un certain succès auprès des populations alsaciennes et lorraines. Dans certain villages, même, aux sentiments de méfiance instinctive suscités par la première arrivée de Marocains, ont succédé rapidement des sentiments de curiosité sympathique et expansive.*”⁴²

Hij maakte ook melding van ‘*des correspondances sentimentale*’ die tussen de troepen en de vrouwelijke bevolking van de Elzas werden uitgewisseld. Het rapport maakt echter geen melding van hoe met dergelijke gevallen werd omgegaan of moest worden omgegaan.

Aan de andere kant begonnen de Fransen in de Tabors meer en meer op Noord-Afrikanen te gelijken. Ze droegen hun *djeballa* over hun uniform en het metalen insigne op de kepi toonde een islamitische maansikkel. Verder doorspekten ze de conversaties met Arabische en Berberse woorden en uitdrukkingen. Zelfs de officiële codenamen voor de eenheden waren van Noord-Afrikaanse origine. Leblancs Eerste GTM was bekend onder de naam *Hallali*, de Latours Tweede GTM heette *Minaret* en de GTM van du Biest had de naam *Bled*. Elk van deze Franse commandanten werd genoemd naar de *nom de guerre* van de eenheid waarover hij het bevel voerde. Al deze gemeenschappelijke begrippen leidden tot een hoog zelfbewustzijn onder de officieren en een eenheidsgevoel tussen de Maghrebijnse manschappen.

We mogen bij het raadplegen van de bronnen echter niet vergeten dat de soldaten uit de kolonies voor de Fransen enkel bleven bestaan op fictieniveau. Het gros van de literatuur over dit onderwerp werd dan ook in romantiserende taal geschreven door Franse ex-officieren. Een zekere nostalgie naar hun verwezenlijkingen in de koloniale Maghrebijnse gebieden, waarnaar werd verwezen in termen als ‘*pays du soleil couchant*’ en ‘*pays de lumière*’, zijn hier zeker een oorzaak van.⁴³ Exotisme en romanticisme werden vermengd met oriëntalistische termen om het karakter van de ‘authentieke’ en moedige soldaat voor te stellen. Vaak noemden de Franse officieren in hun memoires de soldaten ‘*nos Tirailleurs, nos Spahis et nos Goumiers*’.⁴⁴ Anderzijds stelden de koloniale eenheden voor sommige Franse officieren een symbool van loyaliteit voor.

Jean Saulay stelt in zijn boek ook dat “de Goumiers in een goede relatie met hun Franse superieuren werden betrokken en hen met volle overtuiging in de strijd volgden.”⁴⁵ Wat vaak uit dergelijke koloniale literatuur voortvloeide, was een reeks concepten die de steun van de Noord-Afrikaanse bevolking aan het Franse project moest onderschrijven. Zoals vermeld werden een aantal dichotomieën uitgewerkt (‘beschaafd’ versus ‘onbeschaafd’, ‘rationeel’ versus ‘irrationeel’,...) die de historische rol van de beschavingsmissie moesten rechtvaardigen.

⁴¹ : Mabon, A., *Prisonniers de guerre indigènes.*, (Paris: La Découverte, 2010), p. 15.

⁴² : Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 296. Renseignements sur les corps des troupes indigènes.

⁴³ : Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.” p. 52.

⁴⁴ : Een mooi voorbeeld staat in het citaat op pagina 19 waar de officieren het over ‘nos Marocains’ heeft.

⁴⁵ : Saulay, J., *Histoire.*, p. 15.

Hoe authentiek of geloofwaardig deze verhalen echter mogen zijn, ze zijn gebaseerd op een paternalistische, koloniale houding die met een serieuze dosis kritiek behandeld moet worden.

De houding van de Amerikaanse bondgenoot.

Naarmate de Tweede Wereldoorlog vorderde, raakten de Amerikanen ervan overtuigd dat de Fransen zonder de hulp van de Verenigde Staten nooit hun land hadden kunnen bevrijden.⁴⁶ De GI's troffen in 1942 de Franse strijdkrachten in Noord-Afrika aan in staat van verwarring, moedeloosheid en ellende. Ze zagen hoe de 'French Frogs' koloniale troepen in een oorlog betrokken die de hunne niet was, alleen maar om de eigen soldaten aan te vullen. De aanblik van de bontgekleurde maar slecht bewapende koloniale eenheden die hun Franse bondgenoten in de strijd wierpen, bevestigde voor de Amerikanen de indruk dat het Franse leger een instelling uit het verleden was die wanhopig in een moderne wereld overeind trachtte te blijven. De eerste vijandelijke troepen die een genist van de Amerikaanse Derde Infanteriedivisie tegenkwam nadat hij in Marokko aan land was gekomen, waren Spahi-cavaleristen. Deze hielden de Amerikanen vanaf een hoger gelegen plek in de gaten, "alsof ze niet wisten wat te denken van de zoveelste blanke invasie." De genist uit Illinois zei:

"Hun gewaden waren schoon en bont gekleurd. Ze droegen lange geweren bij zich, en de tuigage [sic] en zadels van hun paarden waren zwaar versierd met zilver dat blonk in de zon. Te zeggen dat we verbijsterd waren is mild uitgedrukt."⁴⁷

Wellicht schokkender voor de Amerikaanse GI's dan de pittoreske aanblik van de vreemde soldaten waren de gebrekkige training en slechte staat van wapens en materieel waarmee de Fransen hun koloniale strijdmacht lieten vechten. De onverschilligheid van het Franse opperbevel tegenover de vele onvoorbereide koloniale soldaten grensde volgens de Amerikanen soms aan het immorele. Velen waren verontwaardigd. Zo werd diezelfde Spahi-cavalerie die de Amerikaanse Derde Infanteriedivisie tegenover zich vond, geconfronteerd met halfautomatische Garand-geweren en machinegeweren. Een Amerikaan bekende dat hij hoopte "dat ze gewoon weg zouden gaan, omdat er zeker een bloedbad zou komen als ze aanvielen." De Goums waren slechts bewapend met verouderde Franse grendelgeweren waarvoor niet eens meer voldoende munitie beschikbaar was. Alle Franse eenheden in Tunesië waren namelijk nog uitgerust met wapens en uniformen uit 1940 en vroeger.⁴⁸ Bovendien meenden ook veel Amerikanen dat ze 'weinig besef' hadden van de moderne oorlogsmachines.

Illustratief hiervoor is de verontwaardiging van een chirurg van de 88^{ste} Infanteriedivisie die Goumiers in 1944 langs de *Gustavlinie* geiten zag roosteren op een groot kampvuur waardoor ze van kilometers afstand te zien waren voor de Duitse artillerie.⁴⁹ Toch meent Bimberg, die eveneens Amerikaans GI geweest is, dat het Noord-Afrikaanse gebrek aan moderne wapenkunde hen niet in de weg stond om de meer complexere wapens en communicatiemiddelen onder de knie te krijgen.⁵⁰

⁴⁶: Tijdens de Tweede Wereldoorlog voorzagen de Amerikanen de Franse strijdkrachten van voorraden en diensten ter waarde van meer dan twee miljard dollar.

⁴⁷: Schrijvers, P., *De Hel die Europa heet. Amerikaanse frontsoldaten in de Tweede Wereldoorlog.*, (Utrecht: Het Spectrum, 1998), p. 77.

⁴⁸: Sumner, Vauvillier, *The French Army.* p. 17.

⁴⁹: Schrijvers, P., *De Hel die Europa heet. Amerikaanse frontsoldaten.*, p. 79.

⁵⁰: Bimberg, *The Moroccan Goums.* p. 23.

Het waren ook diezelfde Goumiers die het meest tot de Amerikaanse verbeelding spraken. De Goums - soms noemden de GI's hen per abuis 'Goons' (idioten) - kregen al snel een zeer slechte reputatie bij de Amerikanen. In Noord-Afrika hoorden ze immers dat de Berbers Italiaanse krijgsgevangenen zouden hebben mishandeld. Niet enkel om de verslagen vijand te vernederen, maar ook om de overwonnen blanke kolonisator te straffen. Dit kan wellicht ook een deel van de misdragingen begaan door Noord-Afrikanen later in Italië verklaren.(infra)

De Amerikanen raakten geïntimideerd door het 'sluwe en geslepen voorkomen' van de Berbers. Een steeds terugkomend verhaal was dat de Maghrebijnen, met hun lange macheteachtige *koumias*, vijftig cent ontvingen voor elk oor van een vijand dat ze konden voorleggen. De impact die dit verhaal had, wordt geïllustreerd door postkaarten met spottende titels als 'Verboden vlees' ('*Forbidden Meat*'). Deze stellen een Tirailleur voor die het oor van een Duitse officier opeet. De bijhorende tekst luidt: "*Mohammed please forgive me if just once I eat pig.*"⁵¹ De geruchtenmolen werd al snel erger. Tijdens de Siciliaanse campagne werd vermoed dat de Goumiers hoofden, armen en benen van Duitse soldaten hadden afgesneden. Het verzamelen van trofeeën (horloges, sierraden, gouden tanden,...maar ook lichaamsdelen) is evenwel iets van alle oorlogen.⁵² Een recent voorbeeld zijn de foto's die Amerikaanse en Britse soldaten maakten van naakte gevangenen in Irak.

Maar sneden de Noord-Afrikanen tijdens de Tweede Wereldoorlog dan werkelijk oren af om te bewijzen dat ze een vijand gedood hadden? De Franse officieren ontkenden het gerucht of haalden simpelweg hun schouders op. Wie wist immers wat de Berbers deden in het heetst van de strijd, wanneer er geen superieuren in de onmiddellijke nabijheid waren? Daarbij was het misschien zelfs een goed idee om dergelijke verhalen te verspreiden, al was het maar om de vijand schrik aan te jagen. Er zijn echter geen bewijzen voorhanden dat de Goums dergelijke trofeeën verzamelden.⁵³ De mogelijkheid bestaat ook dat de zakken van de Maghrebijnen niet met afgesneden oren maar met gedroogde vijgen gevuld waren.

Op het Italiaanse vasteland kwam nog een verhaal bovendrijven. Er werd gezegd dat de Maghrebijnse soldaten hun krijgsgevangenen verkochten aan andere geallieerde soldaten die zelf geen vijanden hadden kunnen vatten. Bovendien bestond er een vastgestelde 'prijslijst' van krijgsgevangenen volgens rang.⁵⁴ Maar weer werden de geruchten als fabeltjes afgedaan, en zoals zoveel andere verhalen over de Noord-Afrikaanse koloniale eenheden zijn ze moeilijk te bewijzen of weerleggen.

Toch namen de Amerikaanse GI's liever geen risico met hun eigenaardige bondgenoten. In de lente van 1944 plakten ze aan de *Gustavlinie* stroken plakband achterop hun helmen, zodat de Goumiers wisten wie ze waren. Een korporaal van de 88^{ste} infanteriedivisie kon slechts tot de conclusie komen dat de Noord-Afrikanen die hij in Italië gezien had 'wilden' waren en "gedegeneerde huurlingen die oorlog en soldaten een slechte naam bezorgden."⁵⁵ Dat de Fransen de hulp van dergelijke troepen moesten inroepen voor hun bevrijdingsstrijd leek volgens de Amerikanen meer te zeggen over de dramatische staat van hun leger dan wat dan ook.

⁵¹: Rice, L., "African Conscripts/European Conflicts: Race, Memory, and the Lessons of War." *Cultural Critique*, no. 45, (2000): p. 126.

⁵²: Men denkt zelfs dat de Trojanen in de Oudheid dezelfde wrede praktijken begingen.

⁵³: Tuinier, J. D., M. Achahboun, *Graven in de klei. Marokkaanse bevrijders van toen en de vrijheid van nu.*, (Utrecht: Vredeseducatie, 2005), p. 48.

⁵⁴: Ellis, J., *Cassino: The Hollow Victory: the Battle for Rom Januray-June 1944.*, (London: Aurum Pr Ltd, 1984), p. 300.

⁵⁵: Schrijvers, *De Hel die Europa heet.*, p. 78.

Tactiek en materiaal waren vaak sterk verouderd en sociale structuren versnipperden nog steeds de rangen en bemoeilijkten promotie. Veel Amerikaanse (en Britse) officieren hadden, ondanks de vroege successen van het CEF in Italië, bovendien nog steeds de neiging om Franse troepen het trauma van de Franse nederlaag in 1940 toe te spelen. Het was pas met de opmerkelijke prestaties die door Tirailleurs en Goumiers in januari 1944 geleverd werden, dat Amerikanen en Britten de Fransen eindelijk hun deel begonnen te gunnen.

Na de oorlog brachten de terugkerende GI's een aantal belevenissen en verhalen over hun vreemde Noord-Afrikaanse strijdmakkers mee naar de Verenigde Staten, maar deze lijken snel vergeten te zijn. Een aantal jaren later kwam echter ook in Amerika de 'realistische' film *'Two Women'* (met de populaire actrice Sophia Loren) uit.⁵⁶ De negatieve perceptie die de Amerikaanse veteranen van de Maghrebijnse koloniale soldaten hadden opgehangen, sloeg nu ook over naar de Amerikaanse publieke opinie.

Als ze al in Amerika herdacht worden, zal het beeld van de Maghrebijnse oorlogsheld jammer genoeg niet van de woeste primitieveling gescheiden kunnen worden.

De houding van de Duitse vijand.

Wat waren de meningen en ervaringen van de Duitsers met hun vreemde, Noord-Afrikaanse tegenstanders? Om deze vraag te beantwoorden, moeten we kijken naar het beeld van de koloniale soldaat in het Duitse publieke discours van een paar decennia eerder.

Reeds in de Eerste Wereldoorlog circuleerden er aan het Duitse front verscheidene geruchten over wreedheden van de koloniale eenheden die de Fransen inzetten. In sommige gevallen werd er aan beide zijden bevolen om geen gevangenen te maken, hoewel er geen bewijs is dat moordpartijen op grote schaal hebben plaatsgevonden.⁵⁷ De Franse overwinning in de Eerste Wereldoorlog leidde tot de bezetting van het Rijnland door koloniale troepen in 1919, een feit dat een blijvend effect op zowel de Franse als Duitse burgerlijke en militaire gedachte zou hebben. Hoewel koloniale eenheden slechts een klein deel van de bezettingsmacht uitmaakten en het grootste deel van de beschuldigingen nooit daadwerkelijk bewezen is, werd de verkrachtende koloniale soldaat dé verpersoonlijking van het onrecht van de Franse bezetting en in het algemeen het verdrag van Versailles.⁵⁸

De Duitsers hebben de vreemde aanwezigheid immers nooit geaccepteerd en grepen dit voorwendsel aan om Frankrijk internationaal als een vijand van de beschaving voor te stellen.⁵⁹ Een bitse perscampagne, geïllustreerd met expliciete karikaturen, werd gelanceerd "*contre l'inhumanité des troupes d'occupation et plus particulièrement contre la brutalité sexuelle de ces bêtes en uniforme, ces indicibles monstres, des animaux humaines.*"⁶⁰

⁵⁶: De Sica, Vittorio, *Two Women*. Italië/Frankrijk: Compagnia Cinematografica Champion, 1960.

⁵⁷: Scheck, R., "The Killing of Black Soldiers from the French Army by the "Wehrmacht" in 1940: The Question of Authorization." *German Studies Review* 28, no. 3, (2005), p. 597.

⁵⁸: Marks, S., "Black Watch on the Rhine: A Study in Propaganda, Prejudice and Prurience." *European Studies Review* 13, (1983), p. 297-334. Geciteerd in: Scheck, R., "The Killing of Black Soldiers from the French Army by the "Wehrmacht" in 1940: The Question of Authorization." *German Studies Review* 28, no. 3, (2005), p. 597.

⁵⁹: Mabon, *Prisonniers de guerre indigènes.*, p. 15.

⁶⁰: Le Naour, J. Y., *La Honte noire. L'Allemagne et les troupes coloniales françaises, 1914-1945.*, (Paris: Hachette Littératures, 2003), p. 72.

Dit zou het ontstaan van de ‘*schwarze Schande*’ (de ‘zwarte schande’) bewerkstelligen. De nazi’s buiten het vooroordeel ten volle uit en doorspekten het met hun pseudo-wetenschappelijke raciale theorieën.⁶¹

Dit in het achterhoofd houdend, is het logisch dat Duitse officieren en soldaten reeds geconfronteerd waren met negatieve percepties van koloniale eenheden voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Aangezien sinds 1933 geen oppositie tegen dit discours meer mogelijk was, moesten de Duitsers koloniale soldaten wel als woestelingen hebben beschouwd die, in tegenstelling tot hun blanke officieren, geen bescherming van het internationale oorlogsrecht verdienden. Deze raciale opvatting is echter niet strikt Duits. Onderzoekers die actief zijn op het terrein van oorlogswetten benadrukken dat de toepassing van deze wetten vaak beperkt bleef tot de ‘*white gentlemen*’. Iedereen die niet tot het blanke ras behoorde (gaande van de donkergekleurde soldaat in de Amerikaanse Burgeroorlog, Noord-Amerikaanse Indiaan tot inwoner van de kolonies) werd beschouwd als ‘wilde’ en bijgevolg vaak uitgesloten van beschermende maatregelen.⁶²

In de eerste fase van de Tweede Wereldoorlog vocht het Duitse leger in het westen voornamelijk tegen opponenten die volgens de nazistische raciale hiërarchie niet ver onder het Arische ras geplaatst werden. Vluchtende Franse burgers, die vaak nog met de herinneringen van de Eerste Wereldoorlog en anti-Duitse propaganda in het hoofd zaten, bevestigden het vaak hoffelijke gedrag van Duitse eenheden.⁶³ Geallieerde krijgsgevangenen werden over het algemeen volgens de verdragen van de Conventie van Genève behandeld, die - in tegenstelling tot de latere campagne in de Sovjet-Unie - ook door de Duitsers werd erkend.⁶⁴ (Het Duitse opperbevel had zelfs in 1939 de verdragstekst laten circuleren in alle Duitse eenheden.) Ook luitenant Vetter, een liaisonofficier in het *Régiment d’Infanterie Coloniale du Maroc* (RICM), schreef in een rapport op 24 juni 1940 dat de Duitse autoriteiten zich correct gedroegen ten opzichte van krijgsgevangenen van zijn regiment.⁶⁵ Toch waren er, zelfs in deze vroege fase van de oorlog, soldaten die slachtoffer werden van raciaal gemotiveerde wreedheden. Dit was grotendeels het geval voor de donkergekleurde *Tirailleurs Sénégalais*, maar in sommige gevallen werden ook Noord-Afrikanen en Franse officieren die aan het hoofd van deze troepen stonden slachtoffer van oorlogsmisdaden.

Een Duitse propagandacampagne van Hitler en minister van propaganda Joseph Goebbels gericht tegen de Franse koloniale troepen kan een verklaring geven. Duitse kranten, radiostations en de wekelijkse nieuwsjournals publiceerden in twee weken tijd geruchten die bedoeld waren om de koloniale soldaten te dehumaniseren. Sommige van deze propagandaberichten suggereerden zelfs dat het doden van koloniale krijgsgevangenen de enige juiste reactie op hun begane misdaden was. In het nieuwsblad de ‘*Völkischer Beobachter*’ stond over de *Tirailleurs Sénégalais*: “*Die Mordbestien finden bei uns kein Pardon.*”⁶⁶

⁶¹ : Eenmaal aan de macht, begonnen de nazi’s pogingen te ondernemen om de bastaardkinderen in het Rijnland te steriliseren, veelal tegen de wil van de ouders in.

⁶² : Maguire, P., *Law and War : An American Story.*, (New York: Columbia University Press, 2004).

⁶³ : Burrin, P., *La France à l’heure allemande: 1940-1944.*, (Paris: Seuil, 1995), p. 34.

⁶⁴ : De enige uitzonderingen werden in mei 1940 op Britse krijgsgevangenen begaan. Eenheden van twee divisies van de Waffen-SS, de *Leibstandarte* bij Wormhout en *Totenkopf* bij Le Paradis, waren verantwoordelijk.

⁶⁵ : Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1082. Rapports et comptes rendus.

⁶⁶ : Onbekende auteur, “So führt das ‘ritterliche’ Frankreich Krieg.” *Völkischer Beobachter* (*Norddeutsche Ausgabe*), Mei, 30, 1940.

Dat deze propaganda de soldaten bereikte, blijkt duidelijk uit verscheidene Duitse dagboeken (die de koloniale soldaten in zeer denigrerende termen beschreven) van die periode.⁶⁷ Duitse militairen moeten dus hebben geconcludeerd dat, zelfs zonder bevel van hogerhand, ook de nazi-autoriteiten van mening waren dat koloniale soldaten geen genade verdienden.⁶⁸ Maar als de executies als gelegitimeerde daden werden beschouwd, waarop waren ze dan een reactie?

De Franse daden die als aanleiding voor het racistische propagandaoffensief hadden gediend, waren vrij gering. Sommige Franse burgers en Maghrebijnse soldaten hadden neergestorte Duitse piloten geslagen, maar Duitse officieren vertelden vaak aan gevangen genomen Franse officieren dat koloniale soldaten Duitse krijgsgevangenen hadden verminkt.⁶⁹ Zat er enige grond van waarheid in deze beschuldigingen?

Wat nu volgt is een these die een mogelijke verklaring probeert te bieden voor de verminkingsverschijnselen. Ik heb deze, gezien het onderwerp van deze masterscriptie, uitsluitend toegepast op Maghrebijnse koloniale eenheden.⁷⁰

Om te begrijpen op welke manier de mutilatie gebeurde, dient de specifieke manier van oorlogvoering waarin Noord-Afrikaanse eenheden (en dan vooral de Goumiers) zo goed werden bevonden, nader toegelicht te worden. Verrassingsaanvallen, hinderlagen en sluiptechnieken waren immers een Maghrebijnse specialiteit. Veel contacten tussen Noord-Afrikanen en Duitsers waren man-tot-mangevechten. Ze vonden plaats op donkere locaties zoals struikgewas, verlaten huizen of verwoeste fabrieken. Het kon gaan om Tirailleurs die geïsoleerde defensieve posities bezetten in 1940, maar evengoed om Goumiers op een nachtelijke patrouille in 1944. In beide gevallen maakten de Berbers, om het verrassingselement niet te verliezen en munitie te sparen, graag gebruik van hun *koumiya*. Dit typisch Noord-Afrikaanse mes was een geducht wapen op korte afstand omdat het zonder geluid een vijand kon uitschakelen. Het vergt niet veel inbeeldingsvermogen om een doodsbanige Noord-Afrikaan met een *koumiya* een al even angstige Duitser met een bajonet te zien naderen. Als de koloniale soldaat snel genoeg was in het doden van zijn vijand, kon de Duitser verscheidene steekwonden hebben opgelopen die op het eerste gezicht veel weg hadden van doelbewuste verminking. Wanneer de Duitsers dan het lijk van hun kameraad ontdekten, trokken ze vanzelfsprekend vaak de conclusie dat inderdaad mutilatie had plaatsgevonden. Het vermoorden van koloniale krijgsgevangenen leek dan voor de Duitse soldaten een gerechtvaardigde vergeldingsmaatregel.

Messen en dolken waren echter geen wapens in strijd met het oorlogsrecht, en ze waren in man-tot-mangevechten zeker niet gruwelijker als andere wapens (zoals bijvoorbeeld bajonetten of vlammenwerpers). De Duitsers associeerden de *koumiya* echter met oorlogsmisdaden en barbaarsheid, en beschouwden elke twijfelachtige vaststelling als onomkeerbaar bewijs. De aard van de gevechten, gecombineerd met de racistische vooroordelen, leidde tot een escalatie van de horrorverhalen met executies tot gevolg.

Maar vergeldingsmaatregelen hebben de neiging om geradicaliseerde vormen aan te nemen, en het is heel aannemelijk dat koloniale eenheden op hun beurt een aantal Duitse krijgsgevangenen mishandelden omdat zij op de hoogte waren van de Duitse wreedheden tegen hun strijdmakers.

⁶⁷: Scheck, R., "The Killing of Black Soldiers from the French Army.", p. 598.

⁶⁸: Hoewel er langs zowel geallieerde als Duitse zijde geruchten circuleerden dat het doden van koloniale soldaten een *Führerbefehl* was, is hier geen bewijs voor.

⁶⁹: Scheck, "The Killing of Black Soldiers.", p. 599.

⁷⁰: Dit betekent echter niet dat ze niet van toepassing kan zijn op de *Tirailleurs Sénégalais* uit Sub-Sahara Afrika, want de omstandigheden waarin zij vochten waren vaak gelijk.

De Duitse rechtvaardiging voor de executies en andere illegale daden tegen koloniale soldaten geworteld was geworteld in oude racistische percepties die krachtig doordrongen waren met nazistische propaganda. Hier dient echter te worden vermeld dat het heel kort door de bocht zou zijn om alle Duitse eenheden over één kam te scheren. Sommige onderdelen executeerden koloniale krijgsgevangenen, anderen dan weer niet. Er was ook geen eenduidige opvatting binnen hetzelfde regiment of divisie. Sommige Duitse officieren en soldaten deelden het racistische gedachtegoed van de nazi's, maar mishandelden geen koloniale soldaten. Anderen stopten het geweld tegen krijgsgevangenen, en menig Frans officier bevestigde dat koloniale soldaten die in Duitse handen gevallen waren, een goede behandeling kregen.⁷¹ In een paar gevallen uitten Duitse bevelhebbers zelfs hun grootste respect voor het heroïsme van de (Maghrebijnse) koloniale eenheden. Ter ondersteuning kunnen de voorbeelden van de Duitse getuigenissen over de Spahis bij La Horgne en de weerstand van het RICM aangehaald worden. (infra) Vier jaar later zou ook Albert Kesselring als Duits opperbevelhebber in Italië de loftrumpet over de Maghrebijnse koloniale eenheden afsteken, wat aantoont dat verscheidene Duitse commandanten nog steeds in staat waren om puur militaire vaststellingen af te wegen tegenover raciale minachting. (infra) Verscheidene factoren bieden een mogelijke verklaring voor deze tegenstrijdigheden. Sommige eenheden, waaronder de eerste 'kerndivisies' van de Waffen-SS, waren meer doordrongen van de nazistische leer en misdroegen zich logischerwijs ook sneller tegenover koloniale soldaten. De context kon eveneens verschillen: verscheidene bloedbaden volgden na bittere gevechten wanneer de Duitsers weinig of geen tegenstand meer verwachtten. Ten slotte speelden ook individuele opvattingen van Duitse officieren een rol. Koloniale veteranen bevestigen dat oudere Duitse officieren, die met de periode vóór de nazi-overname worden geassocieerd, frequenter misdragingen stopten of voorkwamen.⁷² Er heerste dus geen algemene Duitse opvatting of strategie ten overstaan van de Noord-Afrikanen.

We kunnen concluderen dat de houding ten opzichte van de Maghrebijnse koloniale soldaat bij zowel bondgenoten als tegenstanders over het algemeen negatief was. De Fransen waren, ondanks de 'primitiviteit' van hun Noord-Afrikaanse koloniale subjecten, op de hoogte van de 'uitzonderlijke gevechtscapaciteiten' die ze bezaten. Zij waren maar al te graag bereid om deze vechtmachines in hun eigen rangen op te nemen. De Amerikanen waren dit niet.

Bovendien was het grootschalig inzetten van gemixte koloniale eenheden voor hen ongezien en dus onbekend. De Amerikaanse GI's waren enkel hun eigen gesegegreerde eenheden, waarin blanke en donkergekleurde soldaten apart dienden, gewoon. Bij de Duitse tegenstanders speelde de ervaring van de Eerste Wereldoorlog nog mee toen Hitler aan de macht kwam en zijn anti-koloniale propaganda op de Duitse soldaten losliet.

De vooringenomen en ronduit racistische houding ten opzichte van de Noord-Afrikaanse koloniale soldaten (maar niet de mate waarin), was dus gemeenschappelijk bij de drie verschillende zijden.

⁷¹: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1090. 12 Régiment de Tirailleurs Sénégalais.

⁷²: Scheck, "The Killing of Black Soldiers.", p. 601.



Les prisonniers qu'on fait en France



Un autre exemple de rassemblement, manifesté
dans le nord de l'Algérie, au moment de la prise de
la ville de Sétif. Les soldats de l'armée de France
ont tué des milliers de Français et de Algériens.
Ils ont aussi pillé les maisons et les magasins.

Boven: Deze pagina uit het nazistische propagandatijdschrift 'Signal' toont duidelijk de negatieve manier waarop de 'primitieve' Maghrebijnse koloniale soldaten in een slecht daglicht werden gezet.

Bron:http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=4&diapo_page=3 geraadpleegd op 23/03/10.

Hoofdstuk vier: Motieven en rekrutering.

Hoe kwamen Maghrebijnse mannen in het leger van de Franse kolonisator terecht? Gebeurde dit uit volle, vrijwillige overtuiging of werden ze gedwongen? En moeten ze dan als ‘verzetsmensen’ of als ‘collaborateurs’ bestempeld worden?

De tweedeling tussen beide is problematisch. Het koloniale discours over de rekrutering in bijvoorbeeld het protectoraat Marokko ondersteunt de officiële Franse versie dat aanmelding bij het koloniale leger plaatsvond op vrijwillige basis. De aantrekkelijkheid van een militaire carrière bij de Tirailleurs, of andere regimenten, werd vaak verklaard door de verschillende soorten sociale voordelen tengevolge van een vrijwillige aanmelding. Het was een feit dat het Franse leger een behoorlijke carrière bood die stijging op de sociale ladder in het vooruitzicht stelde.⁷³ Bovendien was het zo dat het loon van een Marokkaanse officier in 1931 tussen de duizendtweehonderdzeventig en duizendzevenhonderd Franse frank per maand schommelde.⁷⁴ Dit bedrag lag lager dan dat van Franse collega-officieren, maar nog altijd ruimschoots hoger dan de vergoedingen van de ambtenaren in de officiële Marokkaanse Makhzen-administratie. Verder was er, in tegenstelling tot Algerije, geen dienstplicht in Marokko. Algerije werd immers als een Frans departement beschouwd, en was in 1912 onder de rekruteringsvoorwaarden geplaatst die volgens de Franse wet van 1872 waren uiteengezet.⁷⁵ In Marokko daarentegen konden de mannen zich aanbieden voor een periode van vier jaar en daarna nog bijtekenen. Ze kregen ook de mogelijkheid om te reizen en het eigen dorp te verlaten. De Marokkanen werden volgens dit discours dus helemaal niet gedwongen om de Franse rangen te vervoegen.

Het is echter bekend dat de mannen die deel gingen uitmaken van het Franse leger afkomstig waren uit sociale klassen die groot verzet aantekenden tegen de kolonisator. Ongeveer 83 procent van de koloniale Maghrebijnse soldaten waren boeren of herders die op een nogal onsamenhangende manier reageerden op de nieuwe uitdaging.⁷⁶ Het overgrote deel van de Maghrebijnse mannen bood zich aan bij het Franse leger uit rationele overwegingen waar economische (en geen politieke) motieven primair waren. Abdellah Laroui meent dat wegens de harde economische omstandigheden die gepaard gingen met de Franse koloniale politiek in het Maghrebijnse binnenland, de boeren zich gedwongen zagen om aan grote overheidsprojecten mee te werken of bij het leger te gaan.⁷⁷ Hij plaatst het fenomeen van de inheemse rekrutering in de socio-economische omstandigheden en de Franse koloniale machtsrelaties. Helaas is het boek van Laroui vooral een groot synthesewerk waarin de hoofdrolspelers worden beschreven in puur abstracte termen. De Maghrebijnse soldaten bleven in zijn studie als het ware afwezig als menselijke actoren in de geschiedschrijving.

⁷³: Gershovich, M., “A Moroccan Saint-Cyr.”, *Middle Eastern Studies* 28, no. 2, (1992): p. 243.

⁷⁴: Zie hoofdstuk ‘Sociale ongelijkheid en Blanchiment.’ pagina 72-73 voor meer info sociale ongelijkheid in het Franse leger.

⁷⁵: Dit wil daarom niet zeggen dat alle Algerijnen en Tunesiërs automatisch dienstplichtigen waren.

⁷⁶: Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.”, p. 63.

⁷⁷: Laroui, A., *The History of the Maghrib: An Interpretive Essay*. (Princeton: Princeton University Press, 1977), pp. 351-354.

Anderzijds heeft Moshe Gershovich verscheidene Noord-Afrikaanse veteranen persoonlijk geïnterviewd en heeft hij hiervan gebruik gemaakt om deze mannen een plaats in de historiografie te laten opeisen.⁷⁸ Wanneer hij vroeg naar hun diensttijd in het Franse leger, ontkenden bijna alle ondervraagden dat roem en eerzucht de voornaamste motieven voor oorlogsdeelname waren. Sommigen boden zich inderdaad met volle overtuiging aan, anderen deden het voor het avontuur. Maar de belangrijkste reden lijkt inderdaad socio-economisch van aard. In Marokko bijvoorbeeld speelden vele boeren door de Franse kolonisatiepolitiek hun inkomen kwijt. Franse organisaties legden beslag op de gronden terwijl de belastingen hoog bleven. De beschavingsmythe die de Fransen zo graag voorstelden, wordt hiermee drastisch ontkracht. In plaats van welvaart en voorspoed bracht de kolonisator immers ellende en armoede. De Maghrebijnen zagen een militaire carrière als enige mogelijkheid om te ontsnappen aan de armoede van hun inheemse gebieden. Dit is trouwens iets van alle tijden en niet enkel in de Noord-Afrikaanse context, aangezien het leger als instituut steeds in onderdak, kledij en voedsel heeft voorzien.

Sergeant Moughit Ben Daoud noemt nog een andere reden.⁷⁹ Hij was een kind uit een gezin met acht telgen. Doordat zijn oudste broer ziek was, moest Ben Daoud in het levensonderhoud van zijn familie voorzien. Een andere veteraan, Said Ou Hamou, vertelt over zijn dorp dat werd gebombardeerd door de Fransen. Zijn vader verloor tijdens die luchtaanval het leven, waardoor de man wel zich moest melden bij het Franse leger om geld te verdienen.

Verder zijn er ook gevallen bekend van personen die zich met criminele activiteiten bezighielden, gevat werden en aan (gevangenis)straffen probeerden te ontkomen door te tekenen voor een militaire carrière. Shrif al-Amrani, een Tirailleur, zegt daarover:

*“There were special circumstances. I never thought of entering the army. I used to be involved in commerce. I was involved in the black market. I was with two friends of mine. In the month of June, we were bringing some merchandise from Oujda, and we were caught by the French. The only way out for us was to join the army.”*⁸⁰

Augarde concludeert in zijn boek: *“In the Goums we find shepherds, peasants, and a good proportion of thieves and bandits.”*⁸¹ Anderen verloren dan weer hun werk en zagen geen andere mogelijkheid dan soldaat te worden in het leger van de kolonisator. Terugkijkend op zijn ervaringen als Goumier in 1943, spreekt Timour Ali Oubassou voor velen wanneer hij getuigt:

*“I wanted to have money and to escape misery and oppression. At the time I knew the world had been at war and that we would be sent abroad where the war was more difficult. However, I didn't have any other choice.”*⁸²

⁷⁸: De volgende paragraaf is gebaseerd op Gershovich, “Collaboration and ‘Pacification’”, 139-146.

⁷⁹: Tekst lezing Mohamed Achahboun op 3 mei 2003.

http://www.art1.nl/artikel/3334-Tekst_lezing_Mohamed_Achahboun geraadpleegd op 06/12/2009.

⁸⁰: Interview met al-Amrani Shrif, gehouden door M. Gershovich. Casablanca, januari 1998.

⁸¹: Augarde, J., *La Longue Route des Tabors*. (Paris: Editions France-Empire, 1983), 44. Geciteerd in: Maghraoui, D., “Moroccan Colonial Soldiers: Between Selective Memory and Collective Memory.” In *Beyond Colonialism and Nationalism in the Maghrib: History, Culture and Politics.*, geredigeerd door Ali, Abdullatif, Ahmida, 49-70, (New York 2000), p. 66.

⁸²: Interview met Timour Ali Oubassou, gehouden door M. Gershovich. Beni Mellal, januari 1998.

Het gedrag van veel Noord-Afrikanen die deel uitmaakten van de koloniale regimenten wordt dus als ambigu gezien. Was het dan simpelweg een antwoord op het elitaire discours van collaboratie? Terwijl de Franse koloniale penetratie in Marokko met de daaropvolgende intensificatie met de elitaire machtsrelaties echter nog in zijn kinderschoenen stond, vochten er reeds in de Eerste Wereldoorlog Marokkanen zij aan zij met de Fransen. Maar toch lijkt er een soort van ideologische dwang te hebben meegespeeld. Sultan Mohammed Ben Youssef had immers op drie september 1939 in alle moskeeën van Marokko laten omroepen dat de Marokkaanse bevolking Frankrijk onvoorwaardelijk moest steunen.⁸³ De speech luidde als volgt:

*“La France prend aujourd’hui les armes pour défendre son sol, son honneur, sa dignité, son avenir et le nôtre. Nous devons être nous-mêmes fidèles aux principes de l’honneur de notre race, de notre Histoire et de notre religion. À partir de ce jour et jusqu’à ce que l’étendard de la France et de ses alliés soit couronné de gloire, nous lui devons un concours sans réserve, sans lui marchander aucune de nos ressources et sans reculer devant aucun sacrifice. Nous étions liés à elle dans le temps de tranquillité et d’opulence. Il est juste que nous soyons à ses côtés dans l’épreuve qu’elle traverse et d’où elle sortira, nous en sommes convaincus, glorieuse et grandie.”*⁸⁴

Deze toespraak van Mohammed Ben Youssef had een enorme impact op de verschillende bevolkingslagen binnen de Marokkaanse samenleving, iets wat we kunnen afleiden uit diverse brieven, verklaringen en persberichten. In de Arabische krant ‘Assâada’ verscheen op negen september 1939 een artikel waarin stond te lezen: “Sire, si vous notre Sultan et notre Imam, avez proclamé votre soutien à la France, nous, qui sommes vos sujets, vous exprimons notre dévouement le plus grand.”⁸⁵ Zelfs de Marokkaanse nationalistische beweging staakte tijdelijk de activiteiten en verklaarde haar solidariteit met Frankrijk. De steun van de Marokkaanse sultan, religieuze groeperingen en de Maghrebijnse elite in het algemeen stelde de Fransen in staat om een aantal fatwas te laten afkondigen die de morele steun van de oorlogsbijdrage rechtvaardigden.⁸⁶ Vanzelfsprekend zullen verscheidene Marokkaanse mannen deze oproep ter harte hebben genomen en spontaan hebben getekend voor het leger. Ook in Algerije en Tunesië vormden religieuze machtsrelaties een niet te onderschatten factor die de aanmeldingen bij de Tirailleurs mee kunnen helpen verklaren.⁸⁷ Een vrijwilliger van het Vijfde RTM getuigt: “A l’âge de seize ans et demi, avec des camarades, nous avons décidé de nous engager comme tant d’autres, ayant en mémoire l’appel de sa Majesté en faveur de la France.”⁸⁸ Het kan dus niet verwonderlijk zijn dat de rekrutering voor de Fransen geen enkel probleem opleverde.⁸⁹

⁸³: Zie bijlage pagina 101 voor de volledige tekst van sultan Mohammed Ben Youssef.

⁸⁴: http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives_538/html_538/notre.html geraadpleegd op 23/04/2010.

⁸⁵: Onbekende Auteur, “Les Marocains à l’honneur.” *Assâada*, September, 9, 1939.

⁸⁶: Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.”, p. 63.

⁸⁷: In de beginscene van de film ‘*Les Indigènes*’ worden Algerijnse dorpelingen door een imam aangespoord om met de Fransen mee te vechten.

⁸⁸: <http://www.edulyautey.org/~marocomb/articles.php?lng=fr&pg=69> geraadpleegd op 07/05/2010.

⁸⁹: De meeste Noord-Afrikanen bezaten geen identiteitsdocumenten die hun leeftijd konden bevestigen, waardoor via fysieke proeven en gezondheidsbeoordelingen hun leeftijd soms niet ouder dan zeventien jaar werd geschat.

Het zou echter te eenvoudig zijn om de notie te accepteren dat koloniale Maghrebijnse rekruten zich enkel aanboden bij het Franse leger uit religieuze overwegingen in het kader van de jihad, iets wat het groot aantal (mogelijke) deserteurs in het RICM ook aantoonde.⁹⁰ Niet alle Maghrebijnen waren de Franse zaak genegen of wilden gewoon niet voor hen op het slagveld sterven.

Koloniale Marokkaanse soldaten kunnen noch als ‘verzetmensen’ noch als ‘collaborateurs’ bestempeld worden. Hun collectieve respons kan, naast de morele en religieuze motivatie, mee worden verklaard door het economische aspect van hun dagelijkse realiteit. De onzekerheid van het economische leven, dat in veel gevallen het gevolg was van de Franse kolonisatiepolitiek, zorgde ervoor dat verscheidene individuen kozen voor de optie die in hun menselijk bestaan voorzag. Het lijkt mij dat de Noord-Afrikanen in feite op ‘vrijwillige’ economische en/of religieuze basis het Franse leger in werden gedwongen.



Boven: Affiches die de steun en aanmelding van de Noord-Afrikaanse bevolking bij het Franse leger moesten garanderen. De linkse poster dateert uit de vooroorlogse periode, de rechtse uit 1943.

Bron: Mabon, A., *Prisonniers de guerre indigènes.*, (Paris: La Découverte, 2010), p. 56-57.

⁹⁰: Zie hoofdstuk ‘De bijdrage vanuit kwalitatief oogpunt.’ pagina 79-80 voor meer info over deserties in het RICM.

Hoofdstuk vijf: De verdediging van West-Europa.

De Schemeroorlog.

Voor september 1939 waren er in het Franse leger alleen al achtendertigduizend Marokkanen, maar de autoriteiten wilden meer Maghrebijnse rekruten. V eel meer. Oorspronkelijk waren er vier *Division d'Infanterie Nord-Africaine* (DINA), plus twee die na de mobilisatie werden samengesteld. Een zevende DINA werd op zestien maart 1940 gecreëerd, maar het enige Noord-Afrikaanse element was de infanterie. De Noord-Afrikaanse divisies, waarvan er sommige al sinds 1939 in Frankrijk gelegerd waren, werden dus versterkt met nieuw gevormde eenheden afkomstig uit Algerije, Tunesië en Marokko.⁹¹ In 1940 leverde Marokko tien regimenten Tirailleurs, vier regimenten Spahis, twee artillerieregimenten, twee geniebataljons en 126 Goums. In totaal waren er vlak voor de start van de vijandelijkheden in mei 1940 31 infanterie- en zes cavalerieregimenten uit Algerije, Tunesië en Marokko in Frankrijk gelegerd. Veel van deze eenheden waren in het noorden en oosten van het land opgesteld. Het Franse opperbevel had immers, het trauma van de Eerste Wereldoorlog nog vers in gedachten, gekozen voor de reeds vermelde defensieve strategie die zich symboliseerde in de *Maginotlinie*. Deze verdedigingslinie was in de eerste helft van de jaren '30 van vorige eeuw aangelegd en bestond uit verscheidene bunkers en forten die zich van noord naar zuid langs de grenzen van België, Luxemburg, Duitsland en Italië slingerden. Het doel was om het Franse grondgebied te beschermen tegen een nieuwe Duitse inval. In de acht maanden tussen de Franse en Britse oorlogsverklaring aan nazi-Duitsland op drie september 1939, en de *Blitzkrieg* van de Duitsers op tien mei 1940, bespioneerden Franse en Duitse legers elkaar langs de linie zonder enige vorm van confrontatie.⁹² Deze Schemeroorlog, waarin zowel Franse als Duitse soldaten het geweer aan de voet hielden, wordt daarom '*dr le de guerre*', '*phoney war*' of '*Sitzkrieg*' genoemd.

De Noord-Afrikanen namen gedurende deze periode een prominente plaats in de persberichten in. In het wekelijkse tijdschrift '*Match*' werd in april 1940, geillustreerd met een fotoreportage van twee pagina's, een artikel aan de patrouilles van de Marokkaanse Tirailleurs gewijd.⁹³

De Duitse Biltkrieg.

Op tien mei 1940 ondernam de Duitse *Wehrmacht* bij het kriecken van de dag een offensief tegen Nederland en België. De operatie bestond uit twee opeenvolgende fases, namelijk '*Fall Gelb*' en '*Fall Rot*'. De eerste hield de verovering van de Lage Landen in, de tweede de inname van Frankrijk.⁹⁴ Onmiddellijk verplaatsten het *British Expeditionary Force* (BEF) en verscheidene Franse eenheden, waaronder de Marokkaanse Eerste Divisie, zich naar het centrum van België, waar de *Wehrmacht* vanwege het glooiende terrein de aanval zou concentreren. De Marokkaanse Eerste divisie, die ongeveer zeventienduizend soldaten telde, bestond voor de helft uit reservisten en verdedigde tussen Leuven en Namen de zogenaamde Dijle-stelling. De Fransen deden op deze manier echter precies wat het Duitse leger hoopte: wegblijven uit de Ardennen.

⁹¹: Chapman, G., *Why France collapsed: The Defeat of the French Army in 1940*. (New York: Holt, Rinehart & Windston, 1969), p 340.

⁹²: Een uitzondering vormde het bescheiden Saaroffensief dat de Fransen in 1939 ondernomen als reactie op de Duitse aanval op Polen. Het zesde RTM telde tijdens deze korte campagne vijftig doden.

⁹³: Onbekende Auteur, "Soldats Marocains d'un Corps Francs." In: *Match*, no. 92 (1940), p. 6-9.

⁹⁴: Frieser, K., J. Greenwood, *The Blitzkrieg Legend: The 1940 Campaign in the West*. (Annapolis: US Naval Insitute Press, 2005), p. 52.

Niemand had trouwens voor mogelijk gehouden dat de Duitse speerpunten door het dicht beboste en heuvelachtige Ardense plateau zouden geraken. Het Franse opperbevel beschouwde het terrein zelfs als een ‘natuurlijk verlengde *Maginotlinie*’. De Duitse doorstoot via de Belgische Ardennen verraste de Belgen, Britten en Fransen dan ook compleet. De sterkste Duitse eenheden stonden nu in de streek van Sedan voor de zwakste Franse eenheden. De overrompeling en uiteindelijke ineenstorting van het Franse leger kunnen echter niet op naam van de soldaten geschreven worden, eerder op die van hun opperbevelhebbers. Wanneer de Franse soldaten immers correct werden opgesteld, toonden zij meer dan eens voorbeeldig en heldhaftig gedrag.

Op veertien mei moest de Marokkaanse Eerste Divisie bij het Naamse Gembloux, na eerst honderddertig kilometer te hebben gemarcheerd, een front van ongeveer twaalf kilometer verdedigen. Ze hield onder verschrikkelijke luchtaanvallen twee Duitse pantserdivisies tegen. Na twee dagen van intense gevechten snelden twee bataljons Franse tanks de Marokkanen ter hulp. De Tirailleurs van het Zevende RTM deden daarop met de bajonet een tegenaanval op de verraste Duitsers. In de sector van Gembloux was de *Wehrmacht* er op het einde van de slag nergens in geslaagd om de Frans linies te doorbreken.⁹⁵ Maar de verliezen voor de Marokkaanse divisie waren immens. In het eerste bataljon van het Tweede RTM bleven er bijvoorbeeld maar 74 van de oorspronkelijke zeventienhonderd soldaten meer over. Het Eerste en Tweede bataljon van het Zevende RTM telden respectievelijk nog 80 en 150 man. Ondanks deze gigantische verliezen was de slag om Gembloux één van de enige overwinningen die de Fransen op de Duitsers konden behalen in mei/juni 1940.⁹⁶

Gelijkaardig ging het eraan toe op vijftien mei 1940 in La Horgne bij de Maas, ongeveer twintig kilometer van Sedan. De Derde Spahi-brigade (bestaande uit het Tweede RSM en het Tweede RSA) had hier haar posities ingenomen en wachtte de naderende Duitse pantsers op.⁹⁷ Deze waren onaangenaam verrast door de onverwachte Algerijnse en Marokkaanse aanwezigheid. De gevechten tussen de Maghrebijnse cavaleristen en Duitse tanks en infanterie waren waarschijnlijk de bitterste in de *Blitzkrieg* in het westen. Het was in deze gevechten dat de even beroemde als suïcidale Maghrebijnse cavalerieaanval tegen Duitse tanks plaatsvond. Van negen uur 's ochtends tot vijf uur in de namiddag hielden de Noord-Afrikaanse verdedigers achter barricades de vijand tegen. Een Duitse veteraan schreef over de strijd in La Horgne: “*I fought against all foes in both wars and I was always in the thick of it. Rarely did anyone fight as outstandingly as the third Spahi Brigade.*”⁹⁸ De getuigenis van de commandant van één van de Duitse regimenten die betrokken was bij de gevechten die dag spreekt eveneens boekdelen: “*Rares sont ceux qui ont combattu de façon aussi remarquable que la 3^e brigade de Spahis.[...] Elle s’était sacrifiée pour la France.*”⁹⁹ De heroïsche verdediging had echter zoals in Gembloux een zware prijs: van de 27 officieren lieten er twaalf het leven en waren er zeven gewond. Zeshonderdtien Spahis waren dood of gewond en ook het verlies van achthonderd paarden kwam de eenheid niet meer te boven. De brigade had opgehouden met bestaan.

Volgens historicus Claude Gounelle beschouwen de Fransen van alle gevechten tegen de Duitsers die van deze Noord-Afrikanen als het meest memorabel.¹⁰⁰

⁹⁵: Gunsburg, “The Battle of Gembloux.”, p. 136.

⁹⁶: Na de oorlog werd de Marokkaanse Eerste Divisie door zowel het Franse als Belgische leger geëerd en ontving niet minder dan acht onderscheidingen.

⁹⁷: De Derde Spahi-brigade bestond uit twee regimenten: het Tweede RSA en het Tweede RSM.

⁹⁸: Frieser, Greenwood, *The Blitzkrieg Legend.*, p. 216.

⁹⁹ : <http://www.edulyautey.org/~marocomb/articles.php?lng=fr&pg=70> geraadpleegd op 5/05/5010.

¹⁰⁰: Doughtly, R, *The Breaking Point. Sedan and the Fall of France 1940.* (Hamden, Conn.: Archon Books, 1990), p. 305.

Zij waren het immers die de Duitse *Blitzkrieg* nog het langst konden ophouden. Ter illustratie van dit gegeven staat in de ‘*Rapports et Comptes rendus*’ van het RICM dat een Duitse kolonel op twintig juni 1940 tegen de commandant van het Eerste Bataljon van datzelfde RICM had gezegd “*qu’il n’avait pas rencontré depuis le début de la guerre de résistance aussi tenace.*”¹⁰¹

Maar ook de Noord-Afrikaanse koloniale soldaten konden niet voorkomen dat de Duitsers bij Sedan uitbraken. De superieure *Blitzkrieg*-tactiek, en ook simpelweg het feit dat de verhoudingen zwaar in het voordeel van de Duitsers waren, zorgden ervoor dat de nederlaag onafwendbaar was. De snelle Duitse speerpunten rukten naar het Kanaal op en bereikten dit uiteindelijk op twintig mei. Verscheidene Britse en Franse eenheden waren op deze manier omsingeld en afgesneden van de rest van Frankrijk. In deze gigantische Duitse ‘zak’ bevond zich ook de Marokkaanse Eerste Divisie die zich al vechtend terugtrok richting Lille en daar met zes andere Franse divisies kwam vast te zitten. Eind mei vochten deze eenheden samen met het Zesde RTM in de buitenwijken van Lille, terwijl het Eerste RTM, dat reeds bij Gembloux zwaar op de proef was gesteld, de Duitse aanval op Duinkerken tevergeefs probeerde af te remmen. Hier was het immers dat de resten van het BEF en het trotse Franse leger werden geëvacueerd. Maar wanneer de laatste patronen afgevuurd waren, hadden ook de Tirailleurs geen andere keuze dan zich, soms met tranen in de ogen, over te geven. Ongeveer driehonderdvijftigduizend Britse en Franse soldaten, waaronder ook elementen van de Marokkaanse Eerste Divisie, ontsnapten met een vloot oorlogsbodems, passagiersschepen, vissersboten en zelfs plezierjachten naar Engeland.¹⁰² Toch moesten een aantal Maghrebijnen hun vluchtpoging met de dood bekopen. Hun stoffelijke resten spoelden aan in Zeeland.

Na een korte rustpauze keerden de resterende vierduizend soldaten van de Marokkaanse Eerste Divisie op zes juni 1940 terug naar Frankrijk om de strijd verder te zetten. In Normandië werden ze gereorganiseerd in een regiment dat de Duitse bedreiging van Brest het hoofd moest bieden. Dit regiment werd echter vanuit het zuiden overrompeld door Duitse tanks, en moest zich noodgedwongen overgeven. Ondertussen vocht het Tiende RTM met de moed der wanhoop om de laatste Franse verdedigingslinie aan de Somme te behouden. Maar na acht dagen bezweken ook deze Marokkanen samen met hun Franse strijdmakers onder het numerieke en materiële overwicht van de Duitsers. Toch bleven her en der nog Noord-Afrikanen doorvechten. Zelfs op het moment dat het Franse opperbevel zich voorbereidde om een wapenstilstand aan te vragen, vocht de Eerste Spahi-brigade (bestaande uit het Vierde RSM en het Zesde RSA) nog verwoede gevechten uit met de Duitsers in de Rhône-vallei om een doorbraak naar Marseille te voorkomen. Ook in Noord-Afrika zelf waren er aan de Libische grens schermutselingen tussen de eerste Goums die tijdens de Tweede Wereldoorlog ingezet werden en Italiaanse troepen.¹⁰³

Maar de Maghrebijnen konden de uitkomst van de grootste nederlaag in de Franse militaire geschiedenis niet veranderen. Op 25 juni 1940 trad de wapenstilstand in die Frankrijk met een militair trauma en een verwoest leger opzadelde.

Het lot van de Franse strijdmacht werd verpersoonlijkt door dat van de Marokkaanse Eerste Divisie: ze bestond gewoonweg niet meer. Haar zeventienduizend manschappen waren dood of gewond en de overlevenden wachtte een onzeker lot in de Duitse *Frontstalags* (kijgsgevangenenkampen).

¹⁰¹: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1082. *Rapports et comptes rendus*.

¹⁰²: Dildy, D, *Dunkirk: Operation Dynamo.*, (Oxford: Osprey Publishing, 2010), p 84.

¹⁰³: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 20.

De stille heropbouw in de Maghreb.

De voorwaarden van de wapenstilstand waren zeer hard voor de Fransen. Het overgrote deel van het grondgebied werd door de Duitsers bezet, terwijl maarschalk Pétain en zijn Vichy-regime onder bepaalde voorwaarden het bestuur in de vrije Franse zone in handen mochten houden. Het Franse leger, of wat daar nog van over was, werd bijvoorbeeld gelimiteerd en beroofd van zware wapens. Maar de Franse natie mocht haar vloot en - wat belangrijker was - haar koloniaal rijk behouden. Met het noordelijke deel van het Franse moederland bezet door de Duitsers en het zuidelijke onverdedigd onder Pétain, moest het opperbevel van het Franse koloniale leger in Noord-Afrika een verscheurende keuze maken. Ofwel zwoer men trouw aan Vichy-Frankrijk, dat voor plicht en discipline stond, ofwel steunde men de *Forces Françaises Libres* (FFL) van generaal de Gaulle, dat met eer werd geassocieerd. De Gaulle had immers in Londense ballingschap zijn eigen regering samengesteld. Zijn Vrije Fransen vochten na de beroemde toespraak op achttien juni 1940 op alle fronten met de geallieerden tegen de asmogendheden mee.¹⁰⁴ Sommige hoge Franse bevelhebbers twijfelden tussen capitulatie en verzet, maar tegen het einde van 1940 was het duidelijk hoe de zaken ervoor stonden. De Levant, Frans Noord- en West-Afrika en Madagaskar werden door Pétain binnengehaald, terwijl Frans Equatoriaal-Afrika zich aansloot bij de Gaulle en zijn Vrije Fransen. In Azië kon de kleine Franse bezettingsmacht in Indochina de Japanse opmars echter niet tegenhouden, waardoor Pétain gedwongen werd om de controle van de regio aan Japan over te laten.

De rangen van de koloniale legers dunden aanzienlijk uit als gevolg van de wapenstilstand met de Duitsers. Volgens de voorwaarden mochten de Fransen in Noord-Afrika niet meer dan honderdtwintigduizend soldaten, waarvan zevenenvijftigduizend in Marokko, onder de wapens houden. Veel eenheden werden als gevolg van deze limitering ontbonden en hun wapens ingeleverd of vernietigd. De Maghrebijnse troepen die wel bleven bestaan, werden terug naar hun eigen garnizoenen gestuurd en onder controle van Duitse en Italiaanse delegaties en inspecteurs geplaatst. Er werd door deze delegaties echter veel minder aandacht besteed aan de activiteiten van de Maghrebijnse hulpstroepen, iets wat door de lokale Franse autoriteiten in Noord-Afrika handig werd uitgebuit door het creëren van een getrainde reserve voor toekomstige gevechten.¹⁰⁵ Volgens de Franse gezaghebbers konden de Goums immers niet als soldaten beschouwd worden, maar eerder als politie-eenheden.¹⁰⁶ Ze werden dus voorgesteld als een deel van het leger van de Sultan en *Méhallas Chérifiennes* genoemd.¹⁰⁷ De delegaties waren trouwens niet onder de indruk van de Goumiers. Deze kleine donkergekleurde vreemden waren misschien goed voor politietaken, maar als een grote bedreiging voor de asmogendheden werden ze allerminst beschouwd.

Voorts waren er overal in de onherbergzame Noord-Afrikaanse bergen en woestijnen wapens verstoppt die door de Italiaans/Duitse commissies waren verboden.¹⁰⁸ Wanneer de inspecteurs dan arriveerden, toonden de Franse autoriteiten hen alleen dat wat de Fransen wilden laten zien. De afgelegen streken van Marokko, Algerije en Tunesië vormden immers een te groot gebied om aan een grondige inspectie te onderwerpen.

¹⁰⁴: In deze toespraak op de BBC had de Gaulle de Franse bevolking opgeroepen om ondanks de verloren slag de strijd tegen nazi-Duitsland voort te zetten.

¹⁰⁵: Gershovich, *French Military Rule.*, p. 13.

¹⁰⁶: De sultan had reeds bij de oorlogsverklaring zijn onvoorwaardelijke steun aan Frankrijk uitgesproken en wilde ook na de wapenstilstand geen contacten met de Duitsers of Italianen leggen.

¹⁰⁷: Sumner, Vauvillier, *The French Army.*, p. 16.

¹⁰⁸: Het ging in totaal om vijftigduizend geweren, tweeduizendvijfhonderd lichte en duizendvijfhonderd zware machinepistolen, 207 mortieren, 82 veldhouwitsers, 25 panterwagens, zes pantsers....

De eerste stap was vervolgens de toestemming om de irreguliere Goums te mogen uitbreiden en reorganiseren. Met de medewerking van kolonel Auguste Noguès, de toenmalige resident-generaal van Marokko, werd de noodzakelijke toestemming door Algerijns gouverneur-generaal Maxime Weygand verleend. Gezien de vele ontoegankelijke plaatsen in de Maghreb was het niet moeilijk om geheime trainingen en manoeuvres te laten doorgaan. Bij één van deze vele oefeningen verzamelden maar liefst achtduizendachthonderd Goumiers in de regio van Kénitra. De geheimhouding en dekmantel van dit slapende leger werd op vele niveaus volgehouden en zowel de Franse en gezaghebber als de Maghrebijnse herder of boer speelden het spel mee. Dat in de tweejarige periode tussen de wapenstilstand en de geallieerde landing van Noord-Afrika geen enkel Italiaans/Duits rapport iets verdachts heeft gemeld, bewijst het succes van deze fase in de geschiedenis van de irreguliere Maghrebijnse eenheden. In deze periode, die als de ‘*camouflage des Goums*’ bekend staat, konden de Fransen ongeveer negentienduizendzevenhonderd Goumiers paraat houden.¹⁰⁹ In dezelfde tijdspanne steeg het aantal Marokkanen dat geheim in verschillende burgerlijke organisaties (*Travailleurs Auxiliaires, Corps Special Temporaire de Transmissions*) diende, naar veertienduizend driehonderd.¹¹⁰ Tegenwoordig schat men dat tegen 1942 het *armée d’Afrique* een getalsterkte van ongeveer tweehonderdduizend soldaten had bereikt, en geen honderdtwintigduizend zoals was vastgelegd in de voorwaarden van de wapenstilstand.¹¹¹

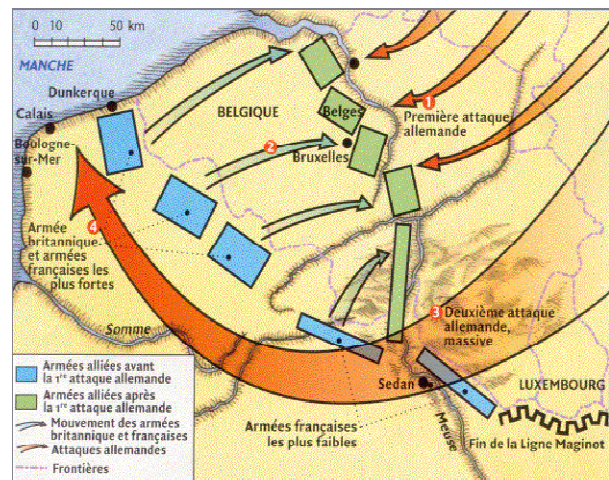
Ondertussen waren Syrië en Libanon alweer in de handen van de Britten en Vrije Fransen.¹¹² De overwonnen Franse koloniale eenheden daar hadden de keuze tussen enerzijds trouw te blijven aan het Vichy-regime en terug te keren naar Frankrijk, of zich anderzijds bij de Vrije Fransen te voegen en richting Noord-Afrika te gaan. Meer dan 85 procent van de soldaten koos voor de laatste optie, waardoor ook het Eerste RSM en het Eerste RTM terug naar de Maghreb konden. Een jaar later begon de geallieerde invasie van Madagaskar. Het succesvol afsluiten van deze operatie in november 1942 viel samen met een andere geallieerde invasie die van veel groter belang zou zijn voor het inzetten van het *armée d’Afrique: Operation Torch* of de Brits-Amerikaanse invasie van Frans Noord-Afrika.

¹⁰⁹: Jouin, Y., “Le Camouflage des Goums Marocains pendant la Periode d’Armistice” *Revue Historique de l’Armée* 2, (1972), p. 107.

¹¹⁰: Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.”, p. 54.

¹¹¹: <http://www.edulyautey.org/~marocomb/articles.php?lng=fr&pg=71> geraadpleegd op 06/05/2010.

¹¹²: Gershovich, *French Military Rule.*, p. 18.



Boven, links: De voorpagina van het tijdschrift 'Match' van vier april 1940 over de Marokkaanse Tirailleurs.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=3&diapo_page=3 geraadpleegd op 5/05/2010.

Boven, rechts: Het verloop van de Duitse opmars door België en Frankrijk in mei/juni 1940.

Bron: Burrin, P., *La France à l'heure allemande: 1940-1944.*, (Paris: Seuil, 1995), p. 44.

Onder, links: Een gewonde Algerijnse Spahi van het Tweede RSA bij La Horgne.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=3&diapo_page=3 geraadpleegd op 5/05/2010.

Onder, rechts: Wegens de moedige verdediging van Lille, werd het sommige eenheden van het *armée d'Afrique* uitzonderlijk toegestaan om met hun wapens defileren voor de Duitse overwinnaars.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=3&diapo_page=3 geraadpleegd op 5/05/2010.



Hoofdstuk zes: Het Noord-Afrikaanse strijdtoneel.

Het Franse leger in Noord-Afrika verkeerde op de dag dat *Operation Torch* van start ging in grote verwarring. Zouden ze zich bij de geallieerde indringers voegen, of samen met hen tegen de Duitsers vechten?

De lezer van deze masterscriptie moet de situatie begrijpen waarin het Franse leger zich bevond voor de geallieerde landing in Frans Noord-Afrika op acht november 1942. Omdat het ten eerste al van groot belang is voor de Vrije Fransen zelf, dient eerst een woordje uitleg worden gegeven bij het verschil tussen de FFL en het *armée d'Afrique*. De eersten waren een verzamelnaam voor alle eenheden en personen die zich reeds in 1940 aan generaal Charles de Gaulle hadden gebonden. Het *armée d'Afrique* daarentegen was samengesteld uit eenheden die reeds in Noord-Afrika aanwezig waren toen de geallieerde landing plaatsvond, plus diegene die na de Franse nederlaag in 1940 naar de regio waren teruggekeerd. Zij bleven loyaal aan het Vichy-regime tot de geallieerden hun invasie van het Noord-Afrikaanse vasteland ondernamen. Pétain had immers bevolen om de wapens tegen de geallieerden op te nemen, wat de meeste Franse soldaten, hoewel met tegenzin, ook deden. Gelukkig was op dat moment Pétains plaatsvervanger in Noord-Afrika, admiraal Jean-François Darlan, toevallig in Algiers om zijn zieke zoon te bezoeken. De Amerikanen namen hem gevangen en generaal Mark Clark, een Amerikaanse officier die voor de Maghrebijnen vooral later nog van groot belang zou zijn, overtuigde de admiraal om Pétains bevelen naast zich neer te leggen. Darlan beval een staakt-het-vuren, en de wapens in Noord-Afrika verstomden.

Tunesië.

In Tunesië was de toestand even verwarrend als in de rest van de Maghreb. Zodra de Duitsers hoorden van de geallieerde landingen in Noord-Afrika, reeageerden ze vanuit Italië met hun typische efficiëntie en snelheid. Duitse en Italiaanse schepen en vliegtuigen begonnen toe te stromen in de grote haven van Bizerte en op de vliegvelden rond Tunis. Zoals hun Algerijnse en Marokkaanse tegenhangers, wisten de Tunesische autoriteiten niet wat gedaan. Orders van maarschalk Pétain bevolen hen met de Duitsers mee te werken, bevelen van Darlan verboden hen dat.

Maar tegen tien november, de dag dat het staakt-het-vuren werd afgekondigd, was de situatie compleet veranderd. De Duitse bezettingsmacht in Frankrijk was ondertussen het onbezette zuidelijke deel binnengetrokken. Volgens de Franse generaal Alphonse Juin, die op dat moment het bevel over alle Franse strijdkrachten in Noord-Afrika voerde, verviel op deze manier de Frans/Duitse wapenstilstand van 1940. Hij liet de Franse administratie in Tunesië weten dat ze konden doen wat hun geweten hun ingaf. Na snel overleg, begonnen de Franse troepen uit Tunis weg te trekken richting de bergen in het westen. Eer de Duitsers doorhadden wat er gebeurde, hadden de Fransen hun posities ingenomen op een linie die van noord naar zuid liep.¹¹³ In december werden ze versterkt met een legerkorps waar onder andere de juist gevormde *Division de Marche du Maroc* (DMM) en verscheidene Goums deel van uit maakten. De Duitsers bleven zich ondertussen maar versterken met tanks en kanonnen en vormden een stevig bruggenhoofd rond Tunis en Bizerte. Op datzelfde moment naderde een andere Duitse troepenmacht Tunesië vanuit het zuidoosten.

¹¹³: Eigenlijk voerden de Fransen een plan uit 1940 uit, dat bedoeld was om Algerije te beschermen tegen een Italiaanse invasie vanuit Libië.

Erwin Rommel, de beroemde ‘woestijnvos’, en zijn Afrika Korps waren bezig aan hun terugtocht uit Egypte na een smadelijke nederlaag in El Alamein tegen de Britse generaal Bernard Montgomery. Wanneer de twee Duitse strijdmachten zich vervolgens verenigden, zouden deze sterk genoeg moeten zijn om de geallieerden uit Noord-Afrika te verdrijven. Het geallieerde plan was dan weer om voldoende troepen uit Marokko en Algerije te laten overkomen om Tunis en Bizerte op de Duitsers te veroveren. Maar nergens hadden de Amerikanen, Britten en Fransen al voldoende soldaten. Het was in deze omstandigheden dat de Goums, voor de eerste keer als onderdeel van de Vrije Fransen, hun kwaliteiten lieten gelden. Terwijl de mechanische mogelijkheden van de andere geallieerde eenheden het in de Tunesische bergen lieten afweten, maakten de Maghrebijnen gebruik van hun muildieren om te infiltreren in de Duitse stellingen.

In de winter van 1942/1943 werden de Eerste en Tweede GTM bij de Marokkaanse infanteriedivisie ondergebracht. Zij moesten een belangrijke wegverbinding richting Tunis innemen. De aanval werd echter een complete mislukking. De Tirailleurs werden gedwongen om terug te trekken en lieten zo de Goumiers op hun flank geïsoleerd achter. Ook zij moesten op hun beurt, zwaar bestookt door de *Luftwaffe*, de aanval afblazen. De Fransen kregen daarna de opdracht om te blijven waar ze waren, en slechts sporadisch via guerillatactieken speldenprikken aan de vijand uit te delen. En zoals vriend en vijand vanaf dan begonnen te merken en ondervinden, waren de Goums geknipt voor dit soort oorlogvoering. Meer als één keer werd hun specifiek de opdracht toevertrouwd om verkenningen uit te voeren, krijgsgevangenen te maken, bevoorradingsdepots op te blazen en daarna weer naar de eigen linies te glippen.

Dit waren echter kleine overwinningen in een reeks van Franse nederlagen. Op achttien januari hadden de Duitsers een grote aanval gelanceerd in de rug van de DMM, die reeds van tevoren haar wonden aan het likken was. Wederom werd dapper gevochten, maar de slecht bewapende Noord-Afrikanen hadden uiteindelijk geen kans tegen de gigantische Duitse Tiger-tanks. Een Britse oorlogscorrespondent schreef over het *armée d’Afrique*:

*“Habillés de loques, armés d’antiques [geweren] tromblons et de quelques [kanonnen] 75, dépourvus de tout transport [...] Leur vaillance était stupéfiante, car ils n’avaient aucune chance devant l’équipement moderne des Allemands.”*¹¹⁴

Ook de Goumiers van de Tweede GTM, die juist uit Marokko waren gearriveerd, konden het tij niet doen keren. Het verlies was illustratief voor de vele wanhopige pogingen die de inzet van Maghrebijnse koloniale eenheden kenmerkte aan het begin van 1943. De zware regenbuien en modder deden de Tunesische campagne echter stilvallen, waardoor er een pauze tot de lente intrad. De geallieerden maakten dankbaar van deze onderbreking gebruik om zich te versterken en te reorganiseren. De briljante Rommel was bovendien door een meningsverschil met Hitler naar Duitsland teruggeroepen, en zou nooit meer een voet op het Afrikaanse continent zetten. Het initiatief lag nu in het geallieerde kamp.

Het doel was nu om de Duitsers uit Bizerte te verdrijven. Deelnemen aan de herovering van deze havenstad was een belangrijke eer voor de Noord-Afrikanen, want de marinebasis in het noordoosten van Tunesië was de trots van de Franse Middellandse Zee-vloot geweest.

¹¹⁴ : <http://www.edulyautey.org/~marocomb/articles.php?lng=fr&pg=72> geraadpleegd op 23/04/2010.

Het intact laten van de havenfaciliteiten voor de Duitsers in november was een last die volgens Pierre Bertiaux en Yves Jouin bijna even zwaar op de Fransen in Noord-Afrika woog als de schandelijke nederlaag in mei 1940.¹¹⁵ Giraud was bijgevolg zeer bereid om een kleine eenheid Maghrebijnen onder Amerikaans bevel te laten participeren aan de operatie. Met de Amerikanen aan hun zijde, drongen de Goumiers de voorsteden van Bizerte binnen. Te midden van de palmbomen op de boulevards vochten de Duitsers met de moed der wanhoop in man-tot-man-gevechten. En dan stortte het georganiseerde verzet plotseling compleet in.¹¹⁶ Wanneer de laatste vijand zich had overgegeven waren het niet de Amerikanen of Britten die hun vlag hesen op het fort van Bizerte. Het waren de Goumiers die de Franse driekleur op zeven mei triomfantelijk lieten wapperen. Diezelfde dag arriveerden de Britten in Tunis en op twaalf mei gaven de laatste Duitse strijdkrachten zich eindelijk over. De Noord-Afrikaanse veldtocht was nu werkelijk voorbij.

Wat hadden de Maghrebijnse (irreguliere) strijdkrachten nu verwezenlijkt na hun eerste inzet in het herboren Franse leger?

In de laatste weken van de gevechten hadden de Noord-Afrikanen zich aan menig geallieerd bevelhebber getoond. In zijn memoires maakt generaal Omar Bradley melding van de ‘*fierce Berber tribesmen*’ die zijn GI’s bijstonden bij de verovering van Bizerte.¹¹⁷ Ook de Britse generaal Brian Horrocks, één van de korpscommandanten van Montgomery, heeft het over de Noord-Afrikaanse taatheid.

*“I occupied the corner of a general ward with a constantly changing population of troops from every country, friend and foe. The toughest of all, unquestionably, were the French goumier from the North African mountains, on whom pain and discomfort seem to have no effect whatever.”*¹¹⁸

Vanzelfsprekend moesten de Maghrebijnse koloniale soldaten nog bepaalde aspecten van moderne oorlogvoering onder de knie krijgen, maar wat betreft *élan* konden ze gerust wedijveren met de beste Duitse eenheden. In moeilijker terrein waar de vijand geen gebruik kon maken van gemechaniseerd materiaal, waren ze simpelweg superieur aan de Duitsers. Britten, Amerikanen, Australiërs, Nieuw-Zeelanders, Indiërs, Gurkha’s en anderen hadden allen deelgenomen aan de grote veldslagen bij El Alamein, Kasserine, Tunis en Bizerte en mochten dus meemarcheren in de overwinningssparade voor generaal Giraud en Eisenhower. Ook het *armée d’Afrique* was met Tirailleurs, Spahis en Goumiers vertegenwoordigd in de optocht in Tunis op 20 mei 1943. Toch was het volgens historicus George Howe zo dat “*French troops were prominent among the marchers with the warmest applause going to the Moroccan Goumiers.*”¹¹⁹

En de Noord-Afrikaanse koloniale eenheden zelf? Die genoten klaarblijkelijk van de aandacht. In het dagboek van de Tweede GTM staat op achttien april 1943:

¹¹⁵: Bertiaux, Jouin, *Historique des Goums Marocains.*, p. 8.

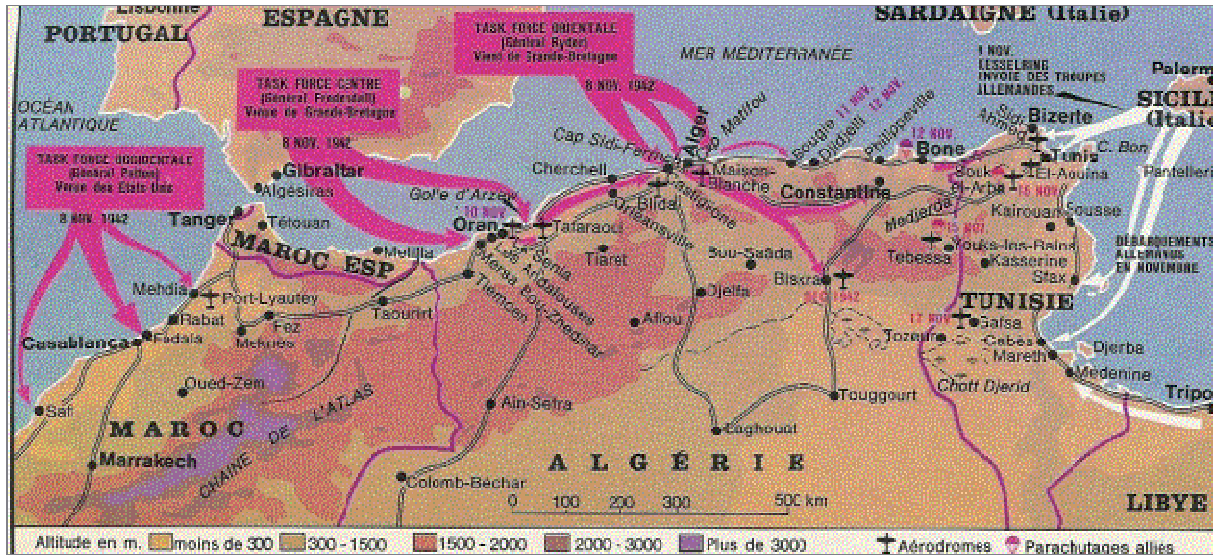
¹¹⁶: Koeltz, L.-M., *Une campagne que nous avons gagnée: Tunisie 1942-1943.* (Paris: Hachette, 1959) p. 18.

¹¹⁷: Bradley, O. N., *A General’s Life: an Autobiography.* (New York: Simon & Schuster, 1983), p. 512.

¹¹⁸: Horrocks, B., *Escape to Action.* (New York: St. Martin’s Press, 1961), p. 284.

¹¹⁹: Howe, G., *Northwest Africa: Seizing the Initiative in the West.* (Washington DC: Center of Military History, 1991), p. 690.

“Le moral des goumiers frise l'insolence, ils jouissent d'une véritable popularité. [...] Quand on les voit se profiler sur les crêtes, allumer leurs feux, on dit: voilà les goumiers et l'on pense que l'ennemi d'en face se le dit, et que cela l'impressionne.”¹²⁰



Boven: Het verloop van de geallieerde landingen in Noord-Afrika, 8 november 1942.

Bron: Recham, B., *Les Musulmans algériens dans l'armée française, 1919-1945.*, (Paris: Harmattan, 1996), p. 55.

Onder, links: Spahi's van het Eerste RSM in de Libische woestijn in september 1942.

Onder, rechts: Goumiers nemen deel aan de overwinningssparade in Tunis op 20 mei 1943.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=25&diapo_page=2 geraadpleegd op 5/05/2010.



¹²⁰: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 16. Journal de Marche du 2^e GTM.

Hoofdstuk zeven: Het Italiaanse strijdtoneel.

Na de succesvolle afsluiting van de Noord-Afrikaanse veldtocht, tevens het debuut van de Goums, lieten de geallieerden hun oog op het Europese continent zelf vallen. Op de conferentie van Casablanca in januari 1943 hadden de geallieerden besloten om ‘de zachte onderbuik van de as-mogendheden’ aan te vallen: het Italiaanse schiereiland. Maar over deze logische consequentie bestond heel wat meningsverschil tussen Engelsen en Amerikanen. De Amerikaanse legerleiders voelden wel wat voor een invasie op Sardinië of Corsica, aangezien deze aan de flanken van Italië lagen. Zij waren echter niet, of nauwelijks, te vinden voor een groots opgezette invasie van het Italiaanse vasteland om dit land zo snel mogelijk van Duitsland los te koppelen. Bovendien leek het hen beter om alle krachten te sparen voor de grote invasie in Noord-Frankrijk die als prioritair werd bestempeld.¹²¹

Winston Churchill daarentegen was een grote voorstander van een verovering van Sicilië, gevolgd door een invasie in Italië. De landingen op de Franse westkust zouden immers nog meer dan tien maanden op zich laten wachten en hij zag grote politieke voordelen in het bezit van de stad Rome. De Amerikaanse generaal Dwight Eisenhower geloofde echter niet dat dit de werkelijke motieven van de Britse *Prime Minister* waren en stipte in zijn ‘*Crusade in Europe*’ ook nog “[...] *his [Churchill’s] concern as a political leader for the future of the Balkans.*” aan.¹²² In het voorjaar van 1943, tijdens zijn derde bezoek aan Washington, bracht Churchill echter een argument naar voren dat het pleit zou beslechten: de beste manier om het Russische front te ontlasten, is de stopzetting van de Italiaanse oorlogsdeelname te bereiken, zo nodig met geweld van wapens. Als Italië zou ineensorten, zouden de geallieerden bovendien gebruik kunnen maken van de vliegvelden en havens voor verdere operaties in Zuid-Europa en de Balkan. De opperbevelhebbers Montgomery, Alexander en Eisenhower stemden uiteindelijk toe: Het plan voor *Operation Huskey* was een feit.

Sicilië.

Sir Harold Alexander was de Britse bevelhebber die werd belast met de hele operatie in Sicilië. Onder hem stonden het Britse Achtste Leger (zeven divisies) onder Bernard Montgomery en het Amerikaanse Zevende Leger (zes divisies) onder George Patton. Uiteindelijk zou deze laatste de belangrijkste generaal van de Maghrebijnse soldaten worden.

Patton was op het moment van de voorbereiding van zijn Zevende Leger voor de invasie van Sicilië in Marokko. Hij beheerste de Franse taal en kreeg na zijn ervaringen in de Eerste Wereldoorlog meer waardering voor de Franse soldaten. Patton had in Tunesië voor de eerste keer de capaciteiten van de Goums opgemerkt en vroeg de Franse commandanten specifiek om de Vierde Tabor, de eenheid die eerder samen met de Amerikanen om de marinebasis in het Tunesische Bizerte had gevochten. De Fransen stemden toe en in de Marokkaanse thuisbasis Sefrou werd de Vierde Tabor met nieuw Amerikaans materiaal uitgerust.

¹²¹: De volgende paragraaf is gebaseerd op Hiltermann, G. B. J., *De Tweede Wereldoorlog, deel 2: 1943-1945*. (Utrecht: Bosch & Keuning, 2005): p. 22-23.

¹²²: Eisenhower, D. D., *Crusade in Europe, Volume 1.*, (Garden City: Doubleday & Company, 1948) p. 194.

Afgedragen onderkleding en geitenlederen sandalen werden vervangen door olijfkleurige uniformen en soldatenlaarzen. De traditionele *djeballa*, die hen van de rest onderscheidde, bleef echter standaard.¹²³

Op zaterdag tien juli 1943 ondernamen de geallieerden voor de eerste maal een groots opgezette invasie van een stuk Europees grondgebied. Na de val van achtereenvolgens de eilandjes Pantellaria, Lampedusa en Linusa zetten in totaal drieduizend schepen een legermacht van honderd zestigduizend man op de Siciliaanse kust. Deze hadden voor de operatie de beschikking over veertienduizend voertuigen, zeshonderd tanks en achttienhonderd stukken geschut.

Na op vijf juli in het Tunesische Bizerte te zijn ingescheept, betraden de eerste Goumiers op veertien juli 1943, toevallig de Franse nationale feestdag, het Europese strijdtoneel.¹²⁴ 58 Franse officieren, 178 Maghrebijnen, 117 paarden en 126 muilezels gingen bij Licata aan land. De Siciliaanse campagne was toen al begonnen en Licata was reeds door de Amerikanen veilig gesteld. De Goumiers werden dan ook onder Amerikaans bevel geplaatst. De Noord-Afrikanen voelden zich al snel thuis in de woeste, bergachtige Siciliaanse omgeving. Ook tegen de hoge zomerse temperaturen leken zij uitstekend bestand.¹²⁵

De verovering van Sicilië werd als een grote stap gezien in de richting van de geallieerde bevrijding van Europa. Het eiland kon immers dienen als springplank naar het Europese vasteland. Ondanks het grote belang van de slag wordt de Maghrebijnse bijdrage door middel van een bataljon in de geschiedenisboeken nauwelijks vermeld. Baldwin maakt in zijn boek *'Battles Lost and Won.'* wel een uitzondering door de soldaten van de Vierde Tabor in de Siciliaanse campagne te omschrijven als “[...] *of considerable psychological but little military importance.*”¹²⁶

Hoewel het eiland zeer nuttig was voor zijn vliegvelden en havens, was de ontsnapping van een aanzienlijk deel van de Duitse troepen met hun materiaal toch enigszins een domper. De Goumiers hadden echter bewonderenswaardig gestreden en bevestigden hun reputatie als volwaardige bergtroepen.

Een belangrijke reden voor het succes van de Maghrebijnen op het Siciliaanse slagveld (en ook daarvoor in Noord-Afrika) was dat het Franse opperbevel zich zeer bewust was van hun gevechtswaardigheden en hen ook de mogelijkheid gaf deze te demonstreren. Om het belang van de Franse strijdkrachten te onderstrepen, bracht de Franse opperbevelhebber Henri Giraud op negentien augustus, twee dagen na het einde van de laatste gevechten op Sicilië, een bezoek aan de Noord-Afrikanen in hun kamp te Guardiola.¹²⁷

¹²³: Zemouri, O., *De Goums: Noord-Afrikaanse bevrijders? De rol van Marokkaanse irreguliere strijdkrachten in de Tweede Wereldoorlog*. Breda (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KMA Breda), 2004, p. 34.

¹²⁴: Klinkert, W., “De Marokkaanse Militaire Bijdrage aan de Strijd tegen Nazi-Duitsland in Europa 1940-1945.” *Militaire Spectator. Tijdschrift voor het Nederlandse Leger* 172, no. 5, (2004): p. 233.

¹²⁵: Zemouri, *De Goums: Noord-Afrikaanse bevrijders?*, p. 34.

¹²⁶: Baldwin, H., *Battles lost and won: Great Campaigns of World War II*. (New York: Harper & Row, 1966), p. 532.

¹²⁷: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage”, p.233.

Giraud, die tijdens beide wereldoorlogen krijgsgevangene was geweest maar ook twee keer wist te ontsnappen, had het grootste deel van zijn militaire carrière tijdens het interbellum in Noord-Afrika doorgebracht.¹²⁸ Hij had als legercommandant van op de eerste rij de Marokkaanse pacificatie meegemaakt en kende de Berbers en hun capaciteiten. Als gevolg daarvan liet hij geen gelegenheid onbenut om het gebruik van de Goums, vooral in bergachtige streken, aan te moedigen. Bovendien beval hij zijn irreguliere strijdkrachten bij andere geallieerde officieren aan. In het Franse leger stond de generaal daarom bekend als ‘*Giraud l’Africaine*’.¹²⁹ Op vier september 1943 verliet de Vierde Tabor Sicilië via de haven van Palermo en keerde terug naar Marokko. In Fez werd zelfs een overwinningssparade voor een enthousiaste menigte gehouden.

Wat hadden de Maghrebijnse soldaten nu verwezenlijkt op Sicilië? Voor de Noord-Afrikanen was Sicilië een belangrijke doorbraak. Ten eerste hadden zij, grootschaliger dan in Tunesië, de *djeballa* evenals de *Tricolor* aan zowel vriend en vijand laten zien. Vervolgens hadden zij - meer specifiek de Goumiers - Duitsers bevochten en zo ervaring opgedaan die van groot belang zou zijn in het trainen en drillen van nieuwe troepen thuis. Ze hadden leren omgaan met inkomend artillerievuur, automatische wapens, gepantserde voertuigen, mijnen, *booby traps*... Kortom alle aspecten die in een modern conflict van toepassing waren. Anderzijds genoten ze van de voldoening om de vijand zelf wat van hun gebruikelijke militaire vaardigheden aan te leren. Het was immers hun eerste ervaring buiten de eigen grenzen, de eerste keer in de geschiedenis dat ze buiten Afrika hadden gevochten.¹³⁰ Het was ook een gelegenheid om nieuwe technieken, zoals het transporteren van grote aantallen paarden en muilezels per schip, uit te testen. In breder perspectief ten slotte hadden zij een soort van inferioriteitscomplex overwonnen. Een inferioriteitscomplex dat hen enkel in staat achtte om deel te nemen aan conflicten binnen het Afrikaanse continent.

Sardinië en Corsica.

Op Sardinië zaten de Duitsers ondertussen in grote moeilijkheden. Ze hadden slechts één divisie op het eiland die het moest opnemen tegen twee Italiaanse infanteriedivisies, drie kustverdedigingsdivisies en een luchtlandingsdivisie. Maar de Duitse pantsergrenadiërdivisie droeg de erfenis van het Afrika Korps. De divisiecommandant was bovendien een typische, efficiënte Duitse officier. Wanneer het evacuatiebevel kwam, konden de slecht bewapende Italianen niets anders doen dan de ongedeerde Duitsers zien wegvaren richting Corsica.

Corsica was een ander verhaal. Het eiland was bedekt met bergen waarop het typische kreupelhout, ‘*maquis*’ genaamd, in overvloed aanwezig was.¹³¹ Het was deel van Frankrijk en de inwoners hadden, mede met behulp van tienduizend automatische wapens die ’s nachts gedropt waren, de verzetsbewegingen in de grote steden bevoorrad. Wanneer deze ondergrondse groeperingen in actie begonnen te treden, werd er, hoewel het plan eerst was het eiland te behouden, van Duitse zijde besloten zich terug te trekken.

¹²⁸: Voor de vooroorlogse ervaringen van generaal Henri Giraud in Noord-Afrika, zie: Price, G.W., *Giraud and the African Scene*. (Westport CT: Kessinger Publishing, 2008).

¹²⁹: Bimberg, *The Moroccan Goums*., p. 38.

¹³⁰: Natuurlijk hadden de Noord-Afrikanen al in vroegere conflicten de grenzen overschreden, maar het militaire gebruik van de Goums was nieuw.

¹³¹: Omdat het kreupelhout op Corsica lang als beschutting had gediend voor criminelen en rebellen, werd de term ‘*maquis*’ een bijnaam voor het verzet in Frankrijk tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Generaal Giraud had immers op elf september 1943 een zeer klein deel van de Vrije Franse strijdmacht met een minuscule vloot vanuit Noord-Afrika naar Corsica gestuurd. De Franse soldaten leken echter numeriek en materieel nauwelijks in staat om hun opdracht succesvol uit te voeren. Giraud had bij de geallieerde bondgenoten aangedrongen op meer hulp, maar het moment was slecht uitgekozen. Al de beschikbare Amerikaanse en Britse troepen en schepen waren gereserveerd voor de invasie van het Italiaanse vasteland. Een regiment Tirailleurs (het Eerste RTM), twee eenheden Spahi's (met verouderde tanks en pantserwagens), wat bergartillerie en de Tweede GTM zouden de klus moeten klaren.¹³²

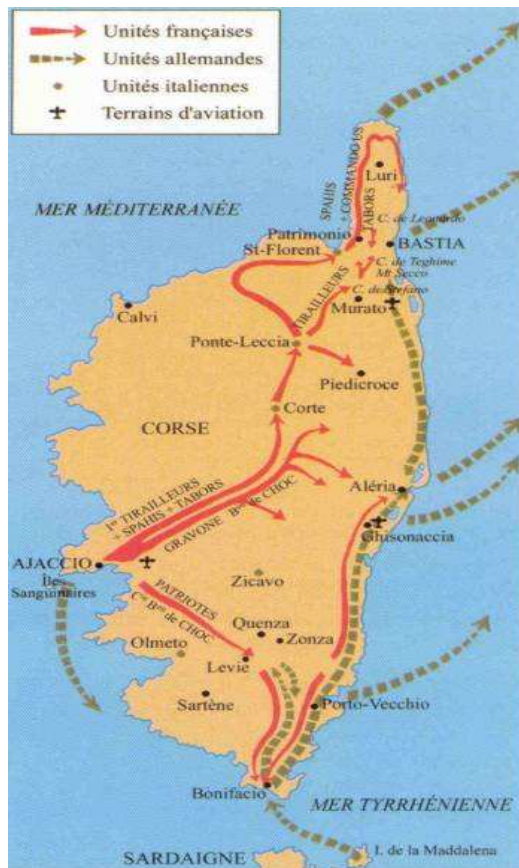
De Tweede Tabor was nu echter een andere eenheid dan diegene die aan de Lybische grens in 1940 de strijd met de Italianen was aangegaan. Ze was van een politiemacht naar een gedisciplineerde, professionele infanterie-eenheid getransformeerd. Hoewel de eenheid aanzienlijke verliezen had geleden tijdens de vroege Tunesische campagnes in Dorsales, versloeg ze toch het beste wat de Duitsers te bieden hadden in de laatste weken van de Noord-Afrikaanse veldtocht. Eveneens een indicatie dat het Maghrebijnse zelfbewustzijn sinds de gevechtservaringen op Sicilië was aangegroeid, was de toevoeging van een nieuw item aan elk uniform. Het metalen insigne toont het portret van een grijnzende Berber met het motto '*rira bien qui rira le dernier*' (wie het laatste lacht, lacht het best).

De gevechtshandelingen op Corsica namen de vorm aan van een race naar het noordoostelijk gelegen Bastia. De Duitsers, voor wie de stad van vitaal belang was voor hun evacuatie, wonnen deze race. De Goums moesten zoals gewoonlijk het moeilijkst begaanbare terrein oversteken en incasseerden zware verliezen, vooral toen ze Bastia vanuit het westen begonnen te naderen. Om zijn evacuerende troepen te beschermen, had de Duitse bevelhebber sterke eenheden stelling laten nemen in de bergen rondom de stad, en de Noord-Afrikaanse koloniale soldaten konden hen daar enkel via hevige gevechten uit verdrijven. Naast de Duitse slachtoffers op de grond werden ook veel evacuatieboten door Franse oorlogsschepen onder vuur genomen. Toch wist weer een groot deel van de Duitse troepen naar Italië te ontkomen.

Op vier oktober 1943 kon de bevrijding van het eerste stukje Frans grondgebied feestelijk afgerond worden met de intocht in Bastia. Een bronzen herdenkingsplaat ter nagedachtenis van de Marokkaanse gesneuvelden werd op de weg richting de stad geplaatst. (infra) Na afloop van de gevechten hadden de Maghrebijnen 40 gesneuvelden (waaronder drie officieren) en honderdtwintig gewonden te betreuren.

Aan de gevechten op Corsica kwam in oktober een einde. Enkele maanden later waren reeds zeventien vliegvelden aangelegd die gebruikt konden worden voor operaties in Italië en Zuid-Frankrijk. De Tweede Tabor bleef uit veiligheidsoverwegingen nog verscheidene maanden op het eiland gestationeerd. De Noord-Afrikanen haatten het om in een werkloze situatie te zitten. Het bericht in januari dat drie andere Tabors vanuit Noord-Afrika onderweg waren naar het front in Italië, verbeterde de situatie dan ook niet.

¹³²: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 45.



Boven: De bevrijding van het eerste stukje Frans grondgebied zorgde bij de bevolking voor een feestvreugde die zich uitte in het vertroetelen van de Noord-Afrikaanse bevrijders. Hier krijgt een Tirailleur een glas wijn aangeboden.

Bron: Sumner, Vauvillier, *The French Army.*, p. 26.

Onder, links: De gedenkplaat ter ere van de Marokkaanse doden, die in 1999 werd ingewijd.

Onder, rechts: Het metalen insigne van de Tweede GTM.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=8&diapo_page=3 geraadpleegd op 23/12/2009.



Italië.

Vanaf de voorbereiding van de invasie op de Italiaanse laars, zou het Amerikaanse Vijfde Leger, onder bevel van de reeds vermelde generaal Mark Clark, van groot belang zijn voor de Franse strijdkrachten in Noord-Afrika. In het Marokkaanse Oudjda was in 1943 de eerste opdracht van het leger het handhaven van de orde in Marokko en het westen van Algerije geweest. Daarbij moest het ook helpen de Fransen te organiseren, bewapenen en trainen. Om de band met de regio te benadrukken, liet het Vijfde Leger zelfs een nieuw schouderembleem vervaardigen met een typisch Noord-Afrikaans motief.¹³³

Hoewel de Goumiers rond deze tijd in Tunesië slag begonnen te leveren, waren ze in juli 1943 terug in Marokko. Daar begonnen ze te oefenen voor *Operation Avalanche*, de invasie van Italië, onder het goedkeurende oog van kolonel Augustin-Léon Guillaume. In het bezit van Amerikaanse geweren, (halfautomatische) mitrailleurs en mortieren werden ze gereed bevonden voor moderne oorlogvoering. De Franse eenheden waren immers ook gereorganiseerd zodat ze zonder al te veel problemen onder de Amerikaanse logistieke verbindinglijnen konden vallen. De Fransen waren hier echter niet mee opgezet, zeker omdat het ook hun koloniale eenheden betrof die gewend waren om onder harde omstandigheden te vechten zonder al deze nieuwe Amerikaanse luxe.

Door de reorganisatie had het geallieerde opperbevel nu de beschikking over vier *Groupe de Tabors Marocains*.¹³⁴ Om de activiteiten van deze eenheden te kunnen coördineren met de staf van het reguliere leger en de Marokkaanse resident-generaal werd in juli 1943 de ‘*Commandement des Goums Marocains*’ (CGM) opgericht. Dit vereenvoudigde de rol en de taken van de Goums in de geallieerde legers. Natuurlijk werd kolonel Guillaume als commandant naar voren geschoven. Het CGM, dat voor het grootste deel bij het Amerikaanse Vijfde Leger werd ondergebracht, bestond uit 1.077 Fransen en 12.570 Marokkaanse soldaten.¹³⁵ In oktober inspecteerde een Frans/Amerikaanse commissie in Noord-Afrika de hervormde en opnieuw uitgeruste Maghrebijnse koloniale troepen.¹³⁶ De inspecteurs rapporteerden dat de officieren hun taken kenden en de manschappen vertrouwd waren met hun nieuwe wapens. De moraal was hoog en alle rangen hadden het verlangen om zo snel mogelijk in de strijd geworpen te worden. Dit kan verklaard worden doordat de Maghrebijnse houding ten aanzien van de Duitsers na de Tunesische campagne persoonlijker was geworden.¹³⁷

Het ‘*Corps Expéditionnaire Français*’ (CEF) was de verzamelnaam van de honderdtwintigduizend Franse soldaten die deelnamen aan de Italiaanse campagne. De eenheid stond onder bevel van generaal Alphonse Juin en bestond uit aparte divisies Vrije Fransen en koloniale soldaten. De eerste eenheid van het CEF die aan het Italiaanse front arriveerde, was de Marokkaanse Tweede Divisie met de Vierde Tabor daaraan toegevoegd. (De Vierde GTM was als eerste Tabor op negentien november ontscheept.)¹³⁸ De vijandelijkheden waren toen al een tiental weken aan de gang, en dat was geen gemakkelijke periode geweest.

¹³³: Starr, C., *From Salerno to the Alps. A History of the Fifth Army, 1943-1945.*, (Washington DC: Infantry Journal Press, 1948), p 142.

¹³⁴: De Tweede GTM stond echter op punt naar Corsica verscheept te worden.

¹³⁵: Onder de 1.077 Fransen waren 246 officieren, 727 sergeanten. De 12.570 Marokkanen bestonden uit 924 *moquaddem*, 1.683 *maoun* en 9.963 Goums.

¹³⁶: De landingen in Italië hadden toen al plaatsgevonden en het Amerikaanse Vijfde Leger was al in september bij Salerno aan land gegaan.

¹³⁷: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 45.

¹³⁸: In janurai 1944 zou de derde GTM volgen.

Nadat het geallieerde bruggenhoofd bij Salerno bijna door de Duitsers terug de zee was in gedreven, konden Amerikanen en Britten zich maar zeer traag een weg richting Rome vechten. De langzaam terugtrekkende Duitsers bemoeilijkten immers elk aspect van de geallieerde opmars en waren meesters in defensieve oorlogvoering. Hun grootste bondgenoot daarbij was het terrein. Grote bergketens, diepe ravijnen en snelstromende rivieren slingerden zich door het Italiaanse landschap. Deze natuurlijke obstakels werden bovendien nog eens verdedigd door goed uitgebouwde Duitse stellingen. Kleine waterlopen werden door mijnevelden, prikkeldraadversperringen, ingeschoten artillerie, bunkers, mitrailleursnests en loopgraven bijna onoverkomelijke hindernissen. Namen als Volturno, Sangro en Rapido, riviertjes waar geen enkele geallieerde soldaat ooit al van had gehoord, kregen een onheilspellende bijklank.¹³⁹ Ook de weersomstandigheden speelden in het Duitse voordeel. Dagenlange regenval, bijtende wind en plotselinge temperatuurschommelingen legden, zeker met de wintermaanden in aantocht, een grote last op de aanvallende zijde.¹⁴⁰

Het eerste Maghrebijnse contact met de Duitsers in de bergen was succesvol. De Vijfde Duitse Bergdivisie, die tegenover de koloniale soldaten lag, werd teruggedreven. Hoewel aan de training op lagere niveaus nog wel één en ander mankeerde, maakten de Marokkaanse Goumiers indruk op het Amerikaans opperbevel. De laatsten waren immers nog maar beginners als het ging om gevechten in moeilijk begaanbaar terrein en de Goumiers konden dus hun sterke kanten demonstreren.

In januari 1944 kwam de oorlog in Italië in een cruciale fase en werden de Marokkanen versterkt met de Algerijnse Derde Divisie. Het Franse CEF was op dat moment ten noorden van het imposante kloostercomplex *Monte Cassino* gekomen en stond voor de zwaar versterkte Duitse *Gustavlinie*. Het was de Britse premier Winston Churchill die voorstelde om een tweede invasie op de Italiaanse kust te ondernemen, ditmaal ten noorden van de *Gustavlinie*. Zo zou aan twee kanten de druk op de Duitsers opgevoerd kunnen worden. Op 22 januari 1944 werden zesendertigduizend soldaten en drieduizend voertuigen aan land gezet bij het ingeslapen vissersdorpje Anzio.¹⁴¹ Het draaide echter op een ramp uit. Hoewel de invasie voor de Duitsers compleet uit de lucht viel, buiten de geallieerden het verrassingseffect niet uit. In plaats van landinwaarts te trekken, bleef de invasiemacht op het strand twijfelen en voorraden verzamelen. Dit gaf de Duitsers voldoende tijd om de geallieerden te omsingelen en voor meer dan drie maanden vast te pinnen op het bruggenhoofd. Aan het vastgelopen front in Midden-Italië was een nieuw vastgelopen front toegevoegd. Het doorbreken van de *Gustavlinie* zou dus gedaan moeten worden door de troepen die toch al voor de linie lagen.

Al op twaalf juni waren de Marokkanen, Algerijnen en Tunesiërs beginnen vechten om gunstige uitgangspunten voor het komende offensief te bekomen. Het waren gevechten waarin handgranaten en bajonetten de norm waren. De Duitsers werden stap voor stap achteruitgedrongen totdat de Maghrebijnse troepen voor de eigenlijke kern van de *Gustavlinie* stonden: de Rapido-rivier. Nog voordat één geallieerde soldaat bij Anzio een voet aan land had gezet, stond het CEF voor de Rapido.

Op 20 januari was het zover en openden de Amerikanen de grote aanval op de Duitse verdedigingslinie bij het plaatsje Cassino. Het zou één van de bekendste en bloedigste slagen uit de Tweede Wereldoorlog worden, een fiasco voor de Amerikanen.

¹⁴⁰: Veel geallieerde soldaten verklaarden achteraf dat hun beeld van het ‘zonnige Italië’ een fikse deuk had gekregen.

¹⁴¹: Hiltermann, G. B. J., *De Tweede Wereldoorlog, deel 2: 1943-1945*. (Utrecht: Bosch & Keuning, 2005): p. 89.

De enigen die daadwerkelijk enige progressie maakten, waren de Fransen. Gelukkig voor generaal Juin en zijn CEF kon juist in deze fase van de strijd gerekend worden op versterkingen vanuit Corsica. Zo losten de Goums van Guillaume en de Marokkaanse Vierde Bergdivisie de Marokkaanse Tweede en Algerijnse Derde Divisie af.¹⁴² Na maanden van hevige gevechten onder zware omstandigheden waren de geallieerde soldaten echter uitgeput. Mede door het groot aantal slachtoffers en het gebrek aan versterkingen besloot het geallieerde opperbevel dat het beter was de aanval te staken en te wachten tot de lente.¹⁴³ De grote doorbraak zou *Operation Diadem* heten en werd vastgelegd op elf mei 1944.

Het Aurunci-gebergte is een bergmassief met steile pieken en verraderlijke ravijnen dat zowel door het geallieerde als Duitse opperbevel als ontoegankelijk werd beschouwd. Dit was de sector die het CEF toegewezen was, mede doordat de Fransen de enige waren die troepen hadden die gespecialiseerd waren in bergoperaties. Het plan was in eerste instantie om rond de hoogste en moeilijkste plekken van de Aurunci te trekken, maar de stoutmoedige Juin had andere gedachten. Rapporten van de inlichtingendienst toonden aan dat het terrein nauwelijks verdedigd werd, aangezien de Duitsers de bergen zelf als voldoende bescherming beschouwden. Juin wilde dwars doorheen het massief trekken en rekende op de kwaliteiten van zijn Noord-Afrikaanse soldaten. Met veel moeite overtuigde de Fransman zijn superieuren om het op zijn manier te proberen. Elf mei 1944, de datum dat *Diadem* van start moest gaan, leek een rustige dag aan het Italiaanse front. De Duitsers wisten dat een offensief er zat aan te komen, maar ze hadden het niet zo vroeg verwacht en waren totaal onvoorbereid. Veel officieren waren bovendien in Duitsland en waren voor vele dagen afwezig. Na een nachtelijk artilleriebombardement, het zwaarste van de oorlog tot dat moment, rukten de Britten op langs rechts, de Fransen door het centrum en de Amerikanen op de linkerflank. Guillaume had zijn drie Goums versterkt met delen van de Marokkaanse Vierde Bergdivisie en geschut van het Algerijnse 69^{ste} Artillerieregiment. Alles samen bestond deze strijdmacht uit ongeveer dertienduizend soldaten en vierduizend muilieren. Deze ondernamen één van de opmerkelijkste geforceerde marsen van de Tweede Wereldoorlog, dwars doorheen zwaar Italiaans terrein. Generaal Clark, die reeds vanaf het begin twijfels had bij de riskante Noord-Afrikaanse onderneming, had Guillaume via een luchtdropping voedsel voor de soldaten en muilezels beloofd. 36 vliegtuigen dropten boven het Aurunci-gebergte zo'n 40 ton voorraden, waarvan uiteindelijk 60 procent werd gerecupereerd. Een opmerkelijk cijfer gezien de moeilijkheidsgraad van het terrein.¹⁴⁴

Na enkele dagen van zware gevechten kwam eindelijk de lang verwachte uitbraak tot stand, en hierbij waren de Maghrebijnse eenheden de feitelijke stormram geweest. De Duitse weerstand stortte in en de georganiseerde terugtocht sloeg om in een chaotische vlucht die de weg naar Rome open liet. Het was in deze fase dat er op geallieerde hogere niveaus werd gediscussieerd over wie al dan niet eerst de Italiaanse hoofdstad mocht binnentrekken. Uiteindelijk werd de eer aan het Amerikaanse Vijfde Leger gegeven. Dit was een grote teleurstelling voor Juin aangezien zijn CEF met hun bittere gevechten in de bergen een grote bijdrage tot de bevrijding van de eeuwige stad had geleverd. Hij vergezelde echter generaal Clark op vier juni 1944, twee dagen voor de invasie in Normandië, bij zijn intocht in Rome. De volgende dag speelde het muziekkorps van het Vijfde RTM de *Marseillaise* op de binnenplaats van het Palazzo Farnese, waar de Franse ambassade gehuisvest is. Op dertien juni defileerde de Marokkaanse Tweede Divisie op de Piazza Venezia omdat zij als eerste de Duitse linies had doorbroken en zo de weg naar Rome kon openbreken.¹⁴⁵

¹⁴²: In mei zouden deze twee divisies echter terugkeren voor de aanval van elf mei 1944.

¹⁴³: Zemouri, *De Goums.*, p. 40.

¹⁴⁴: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 58.

¹⁴⁵: Klinkert, W. "De Marokkaanse Militaire Bijdrage", p.235.

Het feit dat Rome in geallieerde handen was, maakte echter nog geen einde aan de strijd in Italië. Hoewel de Maghrebijnen wisten dat ze elk moment opgeroepen konden worden om *Operation Dragoon*, de invasie van Zuid-Frankrijk, voor te bereiden, waren er nog steeds Duitsers die uit Italië verdreven moesten worden. Op drie juli 1944 bevrijdden de Goums Siena, de historische stad 40 kilometer ten zuiden van Florence die door de Duitsers was ontruimd toen de Noord-Afrikanen naderden. De Tabors werden daarna vrijgesteld van alle gevechtshandelingen en naar Napels gestuurd waar ze zich, samen met andere Franse troepen, klaarmaakten voor de invasie van het Zuid-Franse vasteland. Zouden ze echter überhaupt wel deelnemen aan *Operation Dragoon*?



Boven: Deze kaart toont de veldtocht in Italië in de eerste fase, voordat de *Gustavlinie* (zwarte stippenlijn) doorbroken was.

Bron: Gaujac, P., *Le corps expéditionnaire français en Italie, 1943-1944*. (Paris: Histoire et collections, 2003), p. 9.



Boven: Maghrebijnse koloniale soldaten op hun typische muildieren. Op de foto zijn duidelijk het onherbergzame terrein en de slechte weeromstandigheden van de Italiaanse winter te zien.



Boven: Marokkaanse Goumiers trekken begin 1944 het Aurunci-gebergte in op weg naar het front. De soldaten lopen op sandalen en houden schapen aan de leiband.



Boven: Soldaten van de Tweede DIM paraderen op vijftien juni 1944 in Rome.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_i d=22 geraadpleegd op 11/05/2010.

Hoofdstuk acht: Misdragingen door Maghrebijnse troepen: een Italiaanse casestudie.

De gevechten op het Italiaanse schiereiland vormden het hoogte- én dieptepunt van Maghrebijnse inzet tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ondanks de gevechtservaring en bewezen moed in Tunesië, Sicilië en Corsica hing het spook van de nederlaag in 1940 nog vaak boven Frans/Amerikaanse kaartentafels en arriveerden de Maghrebijnen in Italië met de reputatie van ongeciviliseerde wilden die niet klaar waren om ingezet te worden in een modern conflict. Nog voor ze één schot gelost hadden, hadden de Noord-Afrikanen een slechte naam bij de Britten en Amerikanen.(supra) Ook de hoogste klerikale kringen hadden geen hoge pet op van de koloniale ‘bevrijders’. Dit kan door onafhankelijke onderzoekers niet bevestigd worden zolang de relevante Vaticaanse archieven gesloten blijven, maar als bewijs is er een document dat gevonden is in de archieven van het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken.¹⁴⁶ Op 26 januari 1944 had de secretaris van het Vaticaan, Luigi Maglione, aan de Britse minister Francis Godolphin d’Arcy Osborne laten weten dat:

“The Pope hoped that no Allied coloured troops would be among the small number that might be garrisoned at Rome after the occupation.”

Op het eerste gezicht zou men kunnen veronderstellen dat de controversie draaide om Afro-Amerikaanse GI’s. Peter Gumpel, een Jezuïet die nazi-Duitsland in 1930 was ontvlucht, schreef echter:

“There has never been any question about American black soldiers and Pius XII never believed that they were guilty of rape etc. as they moved north in Italy.”

Wanneer het niet om de Afro-Amerikaanse soldaten gaat, wie wordt dan wel bedoeld met ‘*coloured troops*’? Archivalisch bewijs lijkt aan te tonen dat voor zowel het Vaticaan als voor de Britse en Amerikaanse militaire instanties de Noord-Afrikaanse soldaat de boeman was. De reden hiervoor is dat, volgend op hun landing in november 1943, de Maghrebijnse koloniale troepen die deel uitmaakten van het Franse CEF, mogelijkverantwoordelijk waren voor verscheidene incidenten die gericht waren tegen de Italiaanse burgerbevolking. Hoewel zij natuurlijk niet de enige participanten waren, is er bewijs dat ze veelvuldig deelnamen aan verkrachtingen. Volgens Edward Bimberg beschouwden de Noord-Afrikanen dergelijk gedrag wegens de vroegere ervaringen met groepsconflicten in hun eigen streken als normaal.¹⁴⁷ In situaties die niet als ‘veldslagen’ in letterlijke zin bekend staan (burgeroorlogen, pacificaties, guerrillaoorlogen,...), komt seksueel geweld frequent voor. De soldaten zouden de Italiaanse vrouwelijke bevolking kunnen hebben beschouwd als oorlogsbuit die volgens hun gebruiken automatisch aan de overwinnaar toekomt. Veel Goumiers begrepen bijgevolg niet waarom hun superieuren daarvan een drama maakten. Bovendien hielden de seksuele delicten een duidelijke boodschap voor de Italiaanse mannen in. De agressie en vernedering van hun vrouwen moesten hun nieuwe status van overwonnenen in dit conflict bevestigen.¹⁴⁸

¹⁴⁶: Volgende paragraaf is gebaseerd op Honhard, M. W., R. G. Weisbord, “A Question of Race: Pope Pius XII and the ‘Coloured Troops’ in Italy.” *Historian* 65, No. 2, (2002): p. 403-405.

¹⁴⁷: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 63.

¹⁴⁸: Tommaso, B., “Le Corps expéditionnaire français en Italie: Violence des “libérateurs” durant l’été 1944.” *Vingtième siècle: Revue d’histoire*, No. 93, (2007), p. 47.

Eind 1943 en begin 1944 bereikten de rapporten en berichten over de verkrachtingen door Maghrebijnse troepen het Vaticaan, het Britse kabinet aldaar, president Roosevelt's gezant bij de paus en zelfs het OSS (*Office of Strategic Services*).¹⁴⁹ Er waren klachten over moord, gewapende diefstal, homoseksuele sodomie en molestering.

In het dorp Ceccano bijvoorbeeld vroegen 150 Italiaanse burgers aan de Amerikanen om bescherming. Ze beweerden dat ongeveer 75 vrouwen tussen zeventien en 75 jaar door Marokkaanse soldaten waren lastig gevallen. Eén vrouw beweerde dat ze zeventien keer was verkracht in de nacht van 29 mei 1944 en nog eens elf keer de volgende morgen. Een andere was gewond geraakt toen ze probeerde aan haar aanranders te ontkomen.¹⁵⁰ Illustratief zijn geschriften zoals dat van de Amerikaanse kapitein H. Baker, officier in het Vijfde Leger: “*It appears that French Moroccan troops are the main if not the sole offenders.*”¹⁵¹ Een GI die de Noord-Afrikanen in 1944 nabij Castelforte gadesloeg, zei dat ze ‘alles wat te plunderen viel’ plunderden.¹⁵² Gezien het reeds vermelde wantrouwen en minachting voor de koloniale soldaten door de Britten en Amerikanen, lijkt de stelling van kapitein Baker echter zeer veralgemenend.

Het semi-officiële nieuwsblad van het Vaticaan, de ‘*Osservatore Romano*’, achtte het noodzakelijk om het probleem publiek aan te klagen. Op vier oktober 1944 publiceerde de krant op de voorpagina een artikel onder de titel ‘*Urge Provvedere*’ (‘Men moet dringend handelen’).¹⁵³ Aan de onbestrafte praktijken begaan door Maghrebijnse soldaten in de provincies Rome, Napels, Littori, Salerno en Trapani moest dringend iets gedaan worden. Niet enkel in het belang van mensheid en beschaving, maar ook voor de reputatie van het geallieerde leger. Frankrijk moest dringend tot actie overgaan, want wat er in Italië gebeurde, kon volgens ‘*Osservatore Romano*’ overal gebeuren en dus ook in het Franse moederland. In wat duidelijk een oproep aan de geallieerde opperbevelhebbers was, meldde de krant eveneens dat andere Franse troepen waren overgeplaatst naar andere fronten of teruggekeerd waren naar hun land van oorsprong. Met de ‘*Marrocchini*’ moest dus maar hetzelfde gedaan worden.

De impact op de pers was verscheiden. Sommige Italiaanse kranten, zoals ‘*Il Popolo*’ (niet toevallig de spreekbuis van de Italiaanse christen-democraten), sloten zich bij het standpunt van ‘*Osservatore Romano*’ aan. Het orgaan van de Katholieke Partij, de ‘*Quotidiano*’, zag de Maghrebijnen het liefst gerepatrieerd naar hun eigen streken. De Franse krant ‘*La Patrie*’ daarentegen beklemtoonde dat de Noord-Afrikanen aanzienlijke bijdragen hadden geleverd aan de geallieerde overwinningen in Italië.¹⁵⁴ De Franse overheid van zijn kant deed de geruchten omtrent haar Maghrebijnse eenheden af als Duitse propaganda die gecreëerd was om het Franse leger in diskrediet te brengen. Vanuit Frans perspectief waren de Noord-Afrikanen immers niet de enige daders. Volgens de Fransen dienden naast de zwakheden ook de offers van hun koloniale troepen herinnerd te worden.

Niettemin stuurde het Franse opperbevel, gesterkt door de impact van het artikel van vier oktober ‘44, toch een zekere kapitein Thoury naar Napels om de affaire te onderzoeken.

¹⁴⁹ : Honhard, Weisbord, “A Question of Race.”, p. 406.

¹⁵⁰ : National Archives – RG 338. Records of the U.S. Army Commands, Records of H.Q. 5th U.S. Army, General Correspondence. Box 1. Robert M. Douglass to Commanding General, 5th Army, 2 June 1944.

¹⁵¹ : National Archives – RG 338. Records of the U.S. Army Commands, Records of H.Q. 5th U.S. Army, General Correspondence. Box 1. Memo, Capt. H. Baker, 31 juni 1944.

¹⁵² : Schrijvers, *De Hel die Europa heet.*, p. 77.

¹⁵³ : Onbekende auteur, “Urge Provvedere.” *Osservatore Romano*, Oktober, 4, 1944.

¹⁵⁴ : Honhard, Weisbord, “A Question of Race.”, p. 408.

Deze reisde naar het hoofdkwartier van generaal Mark Clark die, aangezien de Maghrebijnse troepen onder zijn bevel stonden, eveneens met de zaak verveeld zat. De Amerikaan contacteerde generaal Alphonse Juin, commandant van het CEF, die beval de schuldigen te vatten en zonder vorm van proces te berechten. De Franse officieren van de Tabors gaven openlijk toe dat ze in sommige gevallen de controle verloren hadden en wilden dadelijk de scheve situatie rechtzetten.¹⁵⁵ Wanneer er geen twijfel bestond over de schuld, dienden de betrokkenen onmiddellijk te worden neergeschoten. Haastig bijeengeroepen krijgswaarden moesten beslissen over het lot van de anderen.¹⁵⁶ Officieel werden vijftien Maghrebijnse soldaten veroordeeld en geëxecuteerd, 54 anderen werden (levenslang) gevangengezet wegens (poging tot) moord, (poging tot) verkrachting of diefstal.¹⁵⁷ Dit kordate Franse optreden had niet alleen propagandistische waarde, maar moest tevens de reputatie van het Franse leger hoog houden. Deze had immers in Italië een fikse knauw gekregen.

Hoewel de schuld van de Goumiers door iedereen algemeen werd aangenomen (en er ondertussen ook reeds verscheidene gestraft waren), nam Augustin-Léon Guillaume een zeer ambigue houding aan. Hij stelde de oprichting van een onderzoekscommissie voor die de identiteit van de échte schuldigen moest bepalen.¹⁵⁸ De Fransman dacht ook dat de misdrijven door achterhoedetroepen, deserteurs of misschien zelfs Tirailleurs begaan waren. Iedereen werd genoemd, behalve zijn eigen Goumiers. Alles zou veranderen met een toename van de Franse kaderleden die de strakste discipline in de Tabors konden garanderen, voorspelde hij. Met andere woorden: ‘De Goumiers trof geen schuld, maar ze zouden het niet opnieuw doen.’

Ondertussen gingen de Franse autoriteiten over tot een ongebruikelijke strategie. Ze stonden uitzonderlijk toe dat Noord-Afrikaanse vrouwen met Amerikaanse LST's naar de achterhoedekampen van de Maghrebijnse soldaten werden gebracht.¹⁵⁹ De misdrijven verminderden op deze manier, maar de kwestie bleef de Franse legerleiding achtervolgen. Als gevolg van het onderzoek werd een deel van de Noord-Afrikaanse troepen voorbereid op een vertrek uit Italië.¹⁶⁰ De Amerikanen verzochten de Fransen zelfs af te zien van Maghrebijnse inzet bij de invasie van Zuid-Frankrijk.

Ook in 1945 bleven de situatie en perceptie ten aanzien van Maghrebijnse troepen problematisch, wat mooi wordt geïllustreerd door documenten van het Vaticaan die Maghrebijnse soldaten in Noordwest-Italië nog steeds als een bedreiging beschouwden. De Marokkaanse aanwezigheid in Val d'Aosta kon volgens Giovanni Battista Montini, toekomstig paus Paulus VI, “risico's inhouden, schade veroorzaken en consequenties met zich meebrengen”. Zowel voor Frankrijk als voor de Italiaanse bevolking moest de inzet van Maghrebijnse troepen geweigerd worden.¹⁶¹

De verschillende invalshoeken van de kranten in Frankrijk en Italië tonen duidelijk de polaire houding die deze landen met betrekking tot de inzet van Maghrebijnse koloniale soldaten aannamen. Frankrijk, het moederland en reeds lang voorstander van het actief inzetten van militaire eenheden uit haar kolonies in conflicten, was voorstander.

¹⁵⁵: In de Goums heerste, wellicht gezien het informele en irreguliere karakter van deze eenheden, geen al te strakke discipline.

¹⁵⁶: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 64.

¹⁵⁷: Ribbens, K., J. Schenk, M. Eickhoff, *Oorlog op vijf Continenten*. (Amsterdam: Boom, 2008), p. 87.

¹⁵⁸: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 71.

¹⁵⁹: Kurzman, Dan, *The Race for Rome*. (New York: Doubleday & Company, 1975), p. 167.

¹⁶⁰: Honhard en Weisbord, “A Question of Race.” *Historian* 65, No. 2, (2002): p. 410.

¹⁶¹: Aantekeningen van Monsignor Montini, 7 februari 1945, in *Actes et Documents du Saint Siege Relatifs A La Seconde Guerre Mondiale*. Pierre Blet, Angelo Martini, Burkhardt Schneider en Robert Graham, Vaticaanstad 1980, 10:687.

Italië daarentegen, de bakermat van het fascisme waar racistische principes al decennialang diepgeworteld zaten en de kerk een grote impact had, was tegenstander.

De *Gustavlinie*, die indertijd als een zeer moeilijke hindernis werd beschouwd, was nochtans al lang doorbroken. Na de val van Rome hadden de Duitse legers zich in grote wanorde in noordelijke richting teruggetrokken, onophoudelijk bestookt door de geallieerde luchtmacht. Het was dus niet meer de vraag of, maar wanneer de geallieerden in Italië zouden zegevieren. We kunnen ons afvragen of de geallieerde bevelhebbers en hogere instanties op eenzelfde manier zouden hebben gereageerd als de nood aan troepen met militaire ervaring in bergachtige streken nog steeds hoog was geweest. Anders gezegd: zouden de generaals Maghrebijnse troepen die door de Duitse vijand gevreesd werden, van het front durven halen mocht de geallieerde voet nog niet stevig in de Italiaanse laars hebben vastgezeten?

Het lijkt er immers op dat de Maghrebijnse neiging tot verkrachten algemeen aanvaard werd, ook door superieuren. Volgens de Amerikaanse aalmoezenier Raymond Copeland waren de Franse officieren eerder onverschillig.¹⁶² De Britse antropoloog Roland Littlewood noemt dit fenomeen het ‘psychoanalytische’ of ‘Stalinistische’ argument. Stalin zou op Amerikaanse kritieken over de verkrachtingen van Duitse vrouwen door het Rode Leger in 1945 hebben geantwoord dat seksueel geweld onvermijdelijk was in elke oorlog.¹⁶³

Toch werd ook notie gemaakt van ten minste één geval waarbij een Franse kapitein intervenieerde en de betrokken koloniale militairen beval op te houden. Toen deze weigerden, werden ze door de kapitein neergeschoten, wat deze laatste prompt lof van Alphonse Juin opleverde.¹⁶⁴ Diezelfde Juin werd echter als bevelhebber van het CEF in de zomer van 1944 door paus Pius XII ontvangen. De kerkelijke leider kaartte bij de Fransman de immuniteit aan die de soldaten die de verkrachtingen begingen, genoten. Maar toen antwoordde Juin dat de Noord-Afrikanen inderdaad niet gestraft konden worden aangezien het Franse oorlogsrecht hen, in vijandig gebied, nu eenmaal het recht tot verkrachtingen en plunderingen toestond. In realiteit is, noch langs Britse noch langs Amerikaanse zijde, enig bewijs voorhanden dat het Vaticaan wakker lag van de (donkergekleurde én blanke) geallieerde seksuele excessen.

De bevelhebber van het Amerikaanse Zevende Leger, generaal George Patton, schrijft in zijn boek:

*“One very funny thing happened in connection with the Moroccan troops. A Sicilian came to me and said he had a complaint to make about the conduct of the Moroccans, or Goums, as they are called. He said he well knew that all Goums were thieves, also that they were murderers, and sometimes indulged in rape. These things he could understand and make allowances for, but when they came to his home, killed his rabbits, and then skinned them in the parlor, it was going too far.”*¹⁶⁵

Voortbouwend op berichten over plundering, verkrachting en mishandeling geraakte het beeld van de Noord-Afrikaan in de Italiaanse gedachte nauw verbonden met seksuele aanranding.

¹⁶²: National Archives – RG 338. Records of the U.S. Army Commands, Records of H.Q. 5th U.S. Army, General Correspondence. Memo, R. Copeland, 28 mei 1944.

¹⁶³: Littlewood, R., “Military Rape.” *Antropology Today* 13, No. 2, (1997): p. 14.

¹⁶⁴: National Archives – RG 338. Records of the U.S. Army Commands, Records of H.Q. 5th U.S. Army, General Correspondence. Major General A. M. Gruenther aan Major General Sir Brian H. Robertson, 6 juni 1944.

¹⁶⁵: Patton, G., S., *War as I knew it*. (Orlando: Houghton Mifflin Harcourt, 1995), p. 71.

Er werden vergelijkingen gemaakt tussen troepen uit de Franse kolonies en het heterogene Vreemdelingenlegioen, en de term ‘*Marocchini*’ werd een veralgemenende roepnaam voor koloniale (zelfs donkergekleurde) manschappen. De Italiaanse burgers hielden er zelfs het woord ‘*Marocchinate*’ aan over, wat verwijst naar massaverkrachtingen en zoveel wil zeggen als ‘gemarokkaniseerde vrouwen’.

Zestien jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog brachten Vittorio De Sica en Carlo Ponti de film ‘*Two Women*’ uit.¹⁶⁶ De protagoniste (Sophia Loren) en haar dochter worden daar in een platgebombardeerde kerk verkracht door donkergekleurde geallieerde soldaten. Later in de film heeft een Italiaanse vrachtwagenchauffeur het over massaverkrachtingen en identificeert hij de daders als Noord-Afrikanen. Zowel de context als de impact van de film tonen aan dat de seksuele excessen van de Maghrebijnse bezetters deel zijn geworden van het collectieve geheugen van naoorlogs Italië. Antropologisch gezien werden de verkrachtingen opgenomen door de Italiaanse menselijke (of burgerlijke) samenleving. Roland Littlewood illustreert dit aan de hand van het voorbeeld van de verkrachting van de Sabijnse maagden: ooit kende elke Britse schoolganger het verhaal.¹⁶⁷ We moeten ons bewust zijn van het feit dat verkrachting door Maghrebijnse soldaten een politiek wapen is, in die zin dat het gebruik van seksuele voorstellingen van de Italiaanse nationaliteit de bevolking toelaat hun collectiviteit te representeren.

Concluderend sloten de gruwelverhalen over ‘barbaarse’ Noord-Afrikaanse soldaten in de Tweede Wereldoorlog aan bij al langer bestaande, racistische vooroordelen en percepties. Maar hoewel het in het begin ging om geïsoleerde acties begaan door enkelingen, en de statistieken de aantallen waarschijnlijk overschatten, worden de seksuele delicten begaan door Maghrebijnen wel als een feit beschouwd. Dat Alphonse Juin vrouwen uit Marokko liet overkomen om de Goumiers van de plaatselijke bevolking af te leiden, een tactiek die ook tijdens de Franse bezetting van het Rijnland in 1920 werd toegepast, geeft aan dat er wel degelijk problemen waren.¹⁶⁸ Anderzijds toont dit duidelijk dat de Noord-Afrikanen niet anders waren dan andere soldaten. Ze deelden dezelfde vreugdes en angsten en begingen ook dezelfde misdaden. Niet voor niets hadden bijna alle krijgsmachten militaire politie in hun rangen. De echte vraag blijft echter of er vanwege Juin of het Franse opperbevel een politiek bestond die deze misdaden heeft genegeerd of aangemoedigd zoals de Duitse politiek in de Sovjet-Unie. Hier is echter eveneens geen bewijs voor.

Het is zeer moeilijk om uit (kleine aantallen) secundaire literatuur informatie te halen over deze zwarte bladzijde in de geschiedenis van de koloniale Maghrebijnse troepen. Dat heeft verscheidene oorzaken. Ten eerste zijn veel verhalen louter geconstrueerd om de propaganda van een bepaalde partij te dienen. Verder verzwijgen een deel van de slachtoffers en hun nabestaanden deze traumatische gebeurtenissen uit schaamte, waardoor hun stemmen niet gehoord kunnen worden. Tevens is bij de onderzoekers de bereidheid om dit onderwerp aan te snijden er niet (altijd geweest), hoewel het zeer interessante perspectieven opent.¹⁶⁹

Volgens sommige antropologen is verkrachting voor de Europeanen te gruwelijk en schaamtevol om er bij stil te staan.¹⁷⁰ Zoals het citaat van Patton aantoont, werden verkrachtingen in oorlogstijd inderdaad beschouwd als eerder jammerlijke maar banale feiten.

¹⁶⁶ : In het Italiaans heet de film ‘*La Ciociara*’. Hij is gebaseerd op de gelijknamige roman van Alberto Moravia.

¹⁶⁷: Littlewood, “Military Rape.”, p. 10.

¹⁶⁸: Ribbens, Schenk, Eickhoff, *Oorlog op vijf Continenten.*, p. 87.

¹⁶⁹: Verscheidene vraagstukken over militarisme en de relatie met verkrachtingen als wapen van seksuele terreur blijven bijvoorbeeld zo onaangeroerd.

¹⁷⁰: Littlewood, “Military Rape.”, p. 9.



Boven: Goumiers met uit Marokko overgekomen vrouwen in hun kamp nabij de *Gustavlinie* in Italië. De foto is afkomstig uit het Imperial War Museum in Londen.
Bron: Ribbens, Schenk, Eickhoff, *Oorlog op vijf Continenten.*, p. 88.

Hoofdstuk negen: Het Franse strijdtoneel.

Het vraagstuk van de Maghrebijnse deelname.

Zoals militaire bevelhebbers als Henri Giraud en Alphonse Juin hun stempel hadden gedrukt op de inzet van Maghrebijnse koloniale troepen in de Tweede Wereldoorlog, verscheen er een nieuwe protagonist die van groot belang voor de Noord-Afrikanen zou zijn. Juin werd immers gepromoveerd, waardoor de nieuwe commandant van het juist gevormde Franse leger en opperbevelhebber van de Franse strijdkrachten in *operation Dragoon*, de invasie van Zuid-Frankrijk, generaal Jean de Lattre de Tassigny werd. In tegenstelling tot Giraud, Juin, Guillaume en zoveel andere officieren, was de Lattre geen ‘*Africain*’. Hij had geen ervaring met de woestijn noch had hij tegen opstandige Maghrebijnse bevolkingsgroepen gestreden.¹⁷¹ Maar zijn lichaam droeg de littekens van sabelwonden die hij in 1914 als cavalerieofficier had opgelopen. Hij was een ervaren soldaat, en had bijgevolg de gave om gevechtswaarden met een geoefend oog te herkennen. De Maghrebijnen waren de Lattre opgefallen toen de Tweede GTM deelnam aan de herovering van het eiland Elba, een operatie die onder zijn bevel was uitgevoerd. De Fransman was onder de indruk en wilde hen er zeker bij wanneer de invasie van Zuid-Frankrijk van start ging. Hen op de Franse deelnemerslijst krijgen zou echter geen sinecure worden. Zonder zijn invloed en omgang met hogere niveaus zouden de Maghrebijnse Tabors hoogstwaarschijnlijk terug naar Noord-Afrika gestuurd zijn om weer hun beveiligingstaken op te nemen. De verhalen over plundering en verkrachting waren immers ter ore gekomen van het Vaticaan, en paus Pius XII had persoonlijk het verdere gebruik van de Berbers verworpen.

Maar zelfs zonder hun verkorven reputatie zou het al een hele onderneming zijn geweest om de Goums aan de komende invasie te laten deelnemen. Operatie *Dragoon* was een gigantisch opzet waaraan vijf slagschepen, 122 destroyers en escorteschepen en 466 landingsvaartuigen van vijf marines (Amerikaanse, Britse, Franse, Australische en Griekse) deelnamen. 122 vliegtuigen en een indrukwekkende vloot transport- en bevoorradingschepen zouden de invasiemacht bovendien ondersteunen.¹⁷² Weer leken perceptie en vooroordelen veel Angelsaksisch gemopper boven de kaartentafels te veroorzaken. Menig Brits en Amerikaanse officier had al zijn twijfels over de best bewapende en meest moderne Franse eenheden. Welke problemen zouden deze Noord-Afrikaanse wildemannen niet veroorzaken? Generaal Alexander Patch, de Amerikaanse bevelhebber over de landingen in Zuid-Frankrijk, was niet overtuigd van het voorstel om de Noord-Afrikanen te laten deelnemen. De marineofficieren evenmin en de scheepsbemanningen gruwden zelfs van het idee dat de muilieren van de Goums hun scheepsdekken zouden bevuilden.¹⁷³ De Lattre wees echter op de moeilijkheden van het bergachtige terrein rond Marseille en Toulon, die ten slotte de belangrijkste havens en doelen van de hele operatie waren. Daar bleef het trouwens niet bij, want na de landingen lagen de Vogezen op weg naar de Elzas en uiteindelijk Duitsland zelf. Bovendien moesten ook de Franse Alpen verdedigd worden. Er zouden bergtroepen nodig zijn, en waren de Goums niet de beste die er voorhanden waren? De Lattres logica en volharding resulteerden in een toestemming om twee dagen na de landing eindelijk de Franse bodem te mogen betreden.

In deze fase kon het geallieerde opperbevel nog geen concreet aantal soldaten bevestigen, maar de Lattre zelf zei tegen zijn staf: “*We speak of 1.000, [Goumiers] we think of 2.000 and we embark 6.000.*”¹⁷⁴

¹⁷¹: De Lattre had voor de oorlog wel even in Tunesië gediend.

¹⁷²: Hiltermann, *De Tweede Wereldoorlog.*, p. 114.

¹⁷³: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage”, p. 235.

¹⁷⁴: De Lattre, J., *History of the First French Army*. (London: Allen and Unwin Ltd., 1952), p. 344.

De oude moeilijkheden kwamen echter weer bovendrijven. In juni, terwijl de Noord-Afrikaanse soldaten Siena naderden tijdens hun laatste acties in de Italiaanse laars, bereikten de horrorverhalen over moordende en verkrachtende ‘*Marocchini*’ hun hoogtepunt.(supra) De Maghrebijnse deelname aan de invasie van het Franse moederland werd als gevolg van deze discussie afgeblazen. Wanneer Guillaume van deze recente ontwikkelingen op de hoogte werd gesteld, liep hij de muren op van woede en onmacht. Over zijn Tabors schreef de commandant:

*“For the success they have won in Tunisia, in Sicily, in Corsica, in Italy, for their sacrifices in all theatres of operation, the Moroccan Goums have the right to claim the honor of pursuing the struggle of the sacred soil of France with the view of hastening the liberation of our country.”*¹⁷⁵

Guillaume probeerde de maatregel ongedaan te maken door de Maghrebijnen als kinderen van het moederland voor te stellen. Hij was echter een beter soldaat dan diplomaat en faalde in zijn pogingen. Dan begon de Lattre zich te bemoeien. Op achttien juli schreef hij in een brief aan generaal de Gaulle:

*“General Béthouart has told me of your unfavorable opinion of the projected participation of the Moroccan Goums in the first phase of Operation Anvil [Dragoon]. I cannot imagine that the employment of the Goums in this fashion could be contrary to your wishes in any way.[...] I further assure you with the most extreme vigor, that any incident of the reproachful nature that occurred in Italy will not occur under the sun of France.”*¹⁷⁶

De brief deed zijn werk. De Gaulle bond in en de Maghrebijnen werden opnieuw op de deelnemerslijst geplaatst. De enige voorwaarde was dat ze bij toekomstige veldslagen niet werden ingezet in steden.¹⁷⁷ De Franse autoriteiten waren als de dood voor een ‘Italiaans horrorscenario’ in de Franse steden. De Goumiers, zoals de Lattre eerder al had voorspeld, hadden een getalsterkte van zesduizend en duizendtweehonderd muilieren.

Frankrijk.

Op dinsdag vijftien augustus 1944 vond de lang verwachte invasie van Zuid-Frankrijk plaats. Reeds op 28 augustus legden de Duitsers in zowel Toulon als Marseille de wapens neer. Frankrijks grootste marinebasis Toulon, en Marseille, de belangrijkste commerciële haven, waren in geallieerde handen. De verovering van de stad was weken voor schema verwezenlijkt, en dit was grotendeels aan de Noord-Afrikanen te danken. Blijkbaar was het bevel van de Gaulle om geen Goumiers in de steden te gebruiken gewoon genegeerd.

Na een overwinningsparade situeerde de nieuwe taak van de Berbers zich aan de grens met Italië, hoog in de Alpen. Terwijl het *Régiment d’Infanterie Coloniale du Maroc* (RICM) richting de Pyreneeën trok en Montpellièrs, Narbonne, Perpignan en Port-Vendres bevrijdde, moesten de Goums hun muilieren in Marseille achterlaten.¹⁷⁸ De eerste taak die de Berbers bijgevolg in de bergen wachtte, was het zoeken van alternatieven voor hun transport. Dit bleek gemakkelijker dan verwacht, want de bewoners van de bergdorpen waren, tevreden met het zien van de Franse soldatenuniformen, zeer bereidwillig in het afstaan van lastdieren. Patrouilles werden uitgestuurd, maar wat deze ondervonden was niet bemoedigend.

¹⁷⁵: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 71.

¹⁷⁶: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 77-78.

¹⁷⁷: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage”, p.235.

¹⁷⁸: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1083. Historique Sommaire du RICM.

Er waren nog veel meer Duitsers in het gebied aanwezig dan aanvankelijk was aangenomen. Deze hadden bovendien de beschikking over artillerie. Verder was het Alpenterrein in dit gebied zeer moeilijk begaanbaar. De ondergrond bestaat er immers uit klei die gemakkelijk in lagen uiteensplijt en onbekend was voor de Noord-Afrikanen. Ze hadden geen ervaring met dit type bodemsteen dat het klimmen gevaarlijk en het afdalen nog gevaarlijker maakte. De verliezen waren enorm, temeer doordat de broze bodemschaal door vijandelijk vuur versplinterde en even dodelijk was als de granaatscherven zelf. De gevechten in de Alpen duurden tot september 1944. Aangezien de Duitsers geen pogingen meer ondernamen om doorheen het gebergte een doorbraak te forceren, werden de Maghrebijnse soldaten vervangen door eenheden van de *Forces Françaises de l'Intérieur* (FFI).¹⁷⁹ De Tabors waren blij dat ze weer bij de hoofdmacht werden gevoegd.

Hoewel de Duitse strijdmacht in Zuid-Frankrijk enkel nog een leger in naam was, hadden ook de geallieerden zo hun eigen problemen. Naast een tekort aan manschappen moesten ze eveneens zuinig omspringen met brandstof en munitie. Maar het moreel was hoog, en hoewel de troepen uitgeput waren, werd de opmars verdergezet. Lyon, Grenoble en verscheidene andere steden en dorpen werden aan de bezetter ontfutseld. Doordat steeds meer geallieerde onderdelen aan land kwamen, moesten binnen de gevechtseenheden reorganisaties doorgevoerd worden om de opmars soepel te laten voortgaan. Door verscheidene promoties binnen het Franse opperbevel lag zo de bevelhebberspost van de meest ervaren divisie, de Derde Algerijnse Infanteriedivisie, open. De Lattre aarzelde niet en benoemde op één september 1944 Augustin Guillaume tot divisiecommandant. De promotie was een medaille met een keerzijde, want hoewel zijn nieuwe taak hem met trots vervulde, liet Guillaume niet graag zijn Goumiers achter. Maar ook de Derde Algerijnse Divisie had Maghrebijnse wortels, en zoals voordien zou deze eenheid nauw blijven samenwerken met de Goums. De eenheden van de Lattre werden nu onder de noemer van het Franse Eerste Leger geplaatst.¹⁸⁰ Dit feit, dat op vijftien september plaatsvond, was belangrijk voor de Franse eer omdat dit het eerste, compleet onafhankelijke leger was dat ze konden vormen sinds 1942. En opnieuw vormden de Maghrebijnen de feitelijke ruggengraat.

Het terrein waar de verdere inzet van Noord-Afrikaanse koloniale eenheden zich situeerde, was anders dan het Atlasgebergte of de rotsachtige Italiaanse valleien. De Vogezen zijn een bebost, donker en somber gebergte. In deze periode van het jaar was er bovendien constant regen met de daarbij horende mist en modder.

Het gebied was perfect voor verdedigers, en zowel *Organisation Todt* als grote aantallen Franse burgers waren door de Duitsers aan het werk gezet om stellingen en verdedigingsgordels uit te graven.¹⁸¹ Het objectief van het Franse Eerste Leger was Belfort, gelegen in een gebied ten noorden van het Juragebergte, dat al eeuwenlang een traditionele invasieweg richting Duitsland was. De vestingstad, net ten noorden van Zwitserland, was voor de Fransen essentieel in hun opmars naar de Rijn.¹⁸²

¹⁷⁹: De FFI is vanaf 1944 de verzamelnaam voor de binnenlandse verzetsgroeperingen in bezet Frankrijk.

¹⁸⁰: Dit hield in dat de Fransen niet meer onder het commando van het Amerikaanse Zevende Leger vielen.

¹⁸¹: *Organisation Todt* was een bouwmaatschappij opgericht in 1938 die onder het Derde Rijk onder andere de kustverdedigingen in West-Europa aanlegde.

¹⁸²: Klinkert, "De Marokkaanse Militaire Bijdrage.", p. 235.

De gevechten waren hevig, en de Lattre omschreef ze later als ‘*at once fierce, breathless and merciless*’.¹⁸³ Vaak waren het man-tot-mangevechten zonder genade. Hoewel de campagne in de Vogezes in zijn geheel minder succesvol was, heeft het toch praktische consequenties gehad. Niet alleen werden tientallen bergdorpjes bevrijd, de Duitsers moesten eveneens noodgedwongen verscheidene eenheden ter verdediging vastgepind houden. Sterker nog, er dienden zelfs verse troepen uit Duitsland aangevoerd te worden om de geallieerde bedreiging het hoofd te bieden. Ondanks de aanzienlijke verliezen onder Goumiers en Tirailleurs, was het effect dus zeker niet te onderschatten.

Het behoud van de Elzas, het gebied ten westen van de Rijn, was voor Hitler een zaak van historisch prestige. Het was veroverd door de Duitsers in de Frans-Pruisische oorlog van 1870, door de Fransen heringenomen na de Eerste Wereldoorlog en weer geannexeerd door de Duitsers in 1940. Hoewel het merendeel van de bevolking zich Frans voelde, deed de gedachte om weer in Franse handen te vallen de Führer koude rillingen bezorgen. De regio had dan ook een speciale betekenis voor de Fransen en de inname van Seppois - het eerste dorp in de Elzas - door de Maghrebijnen was van groot symbolisch belang.¹⁸⁴ De enthousiaste verwelkoming die de bevolking aan hun Franse bevrijders (zelfs aan de vreemde zuiderlingen) gaf, maakte de pil voor de Duitsers slechts bitterder. De Fransen bereikten, als eerste van de geallieerde eenheden in de annalen van de Tweede Wereldoorlog, op negentien november 1944 de Rijn. Hoewel dit ceremoniële moment de Franse harten voldoening schonk, waren de maanden november en december 1944 zeer moeilijk. De Lattres eenheden waren uitgeput, het materieel versleten en er kwamen veel te weinig vervangers om de verliezen aan te vullen. De oorlog leek bijna gewonnen, maar de vijandelijke tegenstand verminderde maar niet. De Franse bevelhebber was van mening dat de Franse burgers het leger in de steek lieten door niet massaal genoeg vrijwillig dienst te nemen. Hij deed ook geen moeite om dit voor zijn superieuren in Parijs te verbloemen. Er waren ook nog andere hete hangijzers. Generaal Phillipe Leclerc, wiens Tweede Panterdivisie zonet was overgeplaatst van het Amerikaanse Zevende Leger, wenste niet onder de Lattre te dienen. De voormalige commandant van de Goums had al sinds de vroege dagen deel uitgemaakt van de Vrije Fransen en had zich met zijn oorspronkelijk kleine eenheid een weg door Noord-Afrika gevochten.¹⁸⁵ Hij had samen met de Britten in de Lybische woestijn Rommel verslagen, terwijl een deel van zijn superieuren (hoewel sommigen met tegenzin) op dat moment nog onder het Vichy-regime dienden.

Ondanks deze problemen gingen de gevechten vanaf begin december gewoon door, maar in januari 1945 werd Straatsburg, de hoofdstad van de Elzas, door een Duits tegenoffensief bedreigd. Onder druk van dit gevaar besloot het geallieerd opperbevel tot een gedeeltelijke terugtocht. De Gaulle en de Lattre steigerden en verhitte debatten op het hoogste niveau vonden plaats. De Fransen wezen op het politieke belang van de stad en wat er met de inwoners zou gebeuren als de Duitsers dit symbool van de Franse soevereiniteit weer zouden mogen innemen. Eisenhower bond in en de verdediging van de stad werd aan het Franse Eerste Leger overgelaten. Pas op negen februari 1945 viel Colmar en trokken de gedecimeerde Duitse eenheden weer over de Rijn, waarna een vreemde rust over het front neerdaalde. De Franse troepen maakten van deze welkome pauze gebruik om zich te reorganiseren en herstellen.

¹⁸³: De Lattre, *History of the First French Army.*, p. 408.

¹⁸⁴: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage.”, p. 235.

¹⁸⁵: Als één van zijn verkenningseenheden had Leclerc de beschikking over het Eerste *Regiment de Marche des Spahis Marocains*. Ook deze eenheid trok Duitsland in en bereikte zelfs Berchtesgaden, het verblijflood van Hitler.

Een plan om de rangen van de Tirailleurs te hervormen werd doorgevoerd. De soldaten van het Derde Regiment van de Derde Algerijnse Divisie werden gebruikt om de uitgedunde rangen van de overige twee regimenten aan te vullen. Een volledig nieuwe groep van lokaal gerekruteerde Fransen verving het oorspronkelijke Afrikaanse regiment.¹⁸⁶ De Goumiers op hun beurt maakten van de rust gebruik om geweren te reinigen en messen te slijpen. En zoals alle andere troepen traiden de Noord-Afrikanen ook om scherp te blijven.¹⁸⁷

De Lattre en zijn staf waren ondertussen de laatste fase van de oorlog, de oversteek van de Rijn, aan het voorbereiden. Pas dan realiseerden de Maghrebijnse koloniale soldaten zich dat ze op het punt stonden om vijandelijk grondgebied te betreden. De overwinning hing eindelijk in de lucht, en wat de Lattre “*a fever of enthusiasm*” noemde, leek zich van de troepen meester te maken.¹⁸⁸ Reeds in Italië had Guillaume er Juni op attent gemaakt dat zijn Berbers ongezien uitbundig werden tengevolge van succes, en ook nu leek dat het geval. Anderzijds wisten ze ook dat de gevechten harder dan ooit tevoren zouden zijn, aangezien de Duitsers nu werkelijk voor elke meter vaderland vochten. Bovendien lagen de dodelijke obstakels van de *Siegfriedlinie*, de permanente verdedigingsgordel die in het westen van Duitsland lag, op de geallieerde weg. Op 21 maart werden de eerste hindernissen bereikt, en onder zware verliezen werd een doorbraak voor de tanks geforceerd die uiteindelijk het pleit beslechtten.¹⁸⁹ In Hagenbush, nabij de Rijn, ontmoeten de soldaten van de Eerste GTM ten slotte die van de Tweede en de Tunesiërs van het Vierde RTT. Tegen 24 maart was de *Siegfriedlinie* overal doorbroken, en maakten de geallieerden zich klaar om Duitsland eindelijk de genadeslag toe te brengen.



Boven: Goumiers van de Tweede GTM in Marseille. De Gaulles bevel om geen Goums in de bevrijding van de steden in te zetten was genegeerd.

Bron:http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=23&diapo_page=2 geraadpleegd op 26/04/10.

¹⁸⁶: Hoewel Bimberg het er in zijn boek niet over heeft, is het mogelijk dat dit gebeurde in het kader van de ‘*Blanchiment*’ van de (Noord-)Afrikaanse eenheden. Zie hoofdstuk ‘Sociale ongelijkheid en Blanchiment.’ voor meer info.

¹⁸⁷: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 98.

¹⁸⁸: De Lattre, *History of the First French Army.*, p. 411.

¹⁸⁹: Alleen al de 101^{ste} Goum verloor een commandant en 55 soldaten, waarvan zestien tengevolge van mijnen.



Boven, links: Maghrebijnse soldaten spelen in de herfst van 1944 met kinderen in de Elzas.

Boven, rechts: Een Algerijnse Tirailleur deelt zijn brood met een Amerikaanse GI. Beide beelden ontkrachten de perceptie van de 'bloeddorstige Maghrebijn'.

Onder: Tirailleurs van het Eerste RTM participeren op elf november 1944 aan een parade in Parijs.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=24&diapo_page=3 geraadpleegd op 26/04/2010.



Hoofdstuk tien: Het Duitse strijdtoneel.

In de nacht van 30 op 31 maart 1945 staken de eerste Maghrebijnse eenheden (de Marokkaanse Tweede Divisie en de Marokkaanse Vierde Bergdivisie) tussen Mannheim en Karlsruhe de Rijn over.¹⁹⁰ De voorbereiding van deze operatie was niet gemakkelijk verlopen. De Franse troepen waren verspreid en - wat erger was - er waren (te) weinig boten voorhanden om de feitelijke overtocht te maken. Het Franse Eerste Leger had echter een troef achter de hand gehouden. Het betrof een houten brug van tien ton die tijdens de Duitse bezetting van de Elzas verborgen was gehouden. De kolonel die het bevel over de genie voerde, had de brug maanden eerder in elkaar laten zetten. Al op zeven april was Karlsruhe ingenomen.¹⁹¹ De Lattres soldaten trokken in het zuiden en oosten op door Württemberg en Baden, en Franse troepen waren nu over het hele front in beweging. Eenheden van de Tweede GTM drongen Freudenstadt, ten noorden van het Zwarte Woud, binnen en verdreven er de laatste verdedigers van de Waffen-SS.

De Lattre was nu klaar om de Zuid-Duitse stad Stuttgart vanuit het westen te naderen, terwijl het Amerikaanse Zevende Leger vanuit het noorden pogde de stad te bezetten. Maar aangezien hun Amerikaanse strijdmakers in het noorden door onverwacht verzet werden opgehouden, stelden de Fransen zich hardop de vraag of ze wel op hen moesten wachten. Zonder zijn superieuren van zijn intenties op de hoogte te brengen, gaf de commandant van het Franse Eerste Leger het bevel om Stuttgart aan te vallen en de Amerikanen de loef af te steken.¹⁹² De Amerikaanse generaal Devers had nu door dat de Fransen op het punt stonden de fel begeerde stad in te nemen. Hij legde zich neer bij het negeren van het oorspronkelijke plan van de Lattre en probeerde het beste van een slechte situatie te maken. Ondertussen hadden de Goumiers een verbinding met de Tirailleurs van het Vierde RTM bij Deufringen tot stand gebracht, en hadden Spahis van het Derde RSM en Goumiers van de Eerste GTM nog meer Duitsers weten af te snijden. De Lattres plan werkte perfect. Bij het binnendringen van de stad op 21 april werd het Derde RTA nog tegengehouden door artillerievuur afkomstig van een heuvel buiten de stad. De Goumiers en de Tirailleurs van het Vierde RTM bestormden echter de positie, waardoor de geallieerde hoofdmacht die avond Stuttgart kon binnentrekken.

De volgende dagen werden gewijd aan het schoonvegen (*'ratisage'* zoals de Fransen het noemden) van de regio, iets wat in de beboste omgeving rond Stuttgart voornamelijk door de Goumiers werd gedaan. De Lattre schreef dat ze 'meesters in dit soort werk' waren, en de Eerste GTM hield zich tot de 25^{ste} met deze activiteiten bezig.¹⁹³

De Fransen lieten hun oog daarna vallen op Ulm aan de Donau, een plaats die als decor van een mooie Napoleontische overwinning wederom van groot historisch belang was voor de Fransen. Iedereen wist dat de oorlog bijna ten einde was, maar er was nog geen bezettingszone aan de Fransen toegewezen. Voor hen was het vitaal om met het oog op toekomstige eisen op zoveel mogelijk Duits grondgebied hun stempel te drukken. Ulm was dus van groter belang voor de Lattre als louter historisch of emotioneel. Een ander speciaal geval was Sigmaringen, eveneens aan de Donau gelegen.

¹⁹⁰: Klinkert, "De Marokkaanse Militaire Bijdrage", p. 236.

¹⁹¹: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 104.

¹⁹²: Het was niet de eerste keer dat de Lattre bevelen van hogeraf negeerde, en zijn superieur, de Amerikaanse generaal Devers, was er niet over te spreken.

¹⁹³: De Lattre, *History of the First French Army.*, p. 519.

Dit was de plaats waar de Vichy-regering, die in augustus 1944 Frankrijk was ontvlucht, sindsdien in ballingschap verbleef. Zowel maarschalk Pétain als zijn gehate premier, Pierre Laval, resideerden in de stad. De Fransen hoopten beiden in Sigmaringen te vatten.

Er was echter één probleem: zowel Sigmaringen als Ulm lagen in de zone die aan het Amerikaanse Zevende Leger waren toegewezen. Opnieuw hield dit de eigenzinnige de Lattre niet tegen. De Franse eenheden bezetten Sigmaringen maar zowel Pétain als Laval hadden de benen genomen. De opmars werd langs de Donau verdergezet. Ulm lag echter 65 kilometer verder, pal in de Amerikaanse zone. Het duurde dan ook niet lang eer de Fransen op de eerste Amerikaanse divisies, die klaarblijkelijk nu pas doorhadden hoe ver de Lattre van zijn oorspronkelijke route was afgeweken, botsten. Devers beval de Lattre terug te trekken. Deze laatste legde het bevel van zijn superieur weer naast zich neer en de Fransen trokken verder. De eerste Franse soldaten trokken op 23 april juist voor zonsondergang Ulm binnen. Tegen middernacht was alle weerstand gebroken en wapperde de Franse vlag boven het oude fort waar de Oostenrijkers zich in 1805 aan Napoleon hadden overgegeven.

In Stuttgart staken echter opnieuw problemen de kop op. In de stad waren nu niet alleen de nieuwe Franse bezetters aanwezig, maar eveneens duizenden dwangarbeiders (waaronder twintigduizend Fransen) die door de Duitsers in heel Europa geronseld waren. Allen waren uiteraard uitzinning van vreugde en opluchting, maar schenen een ongeziene chaos te veroorzaken. Dit verontrustte het Franse opperbevel, aangezien het van het weggennet doorheen de Zuid-Duitse stad gebruik wilde maken voor troepenbewegingen. Er werd besloten om weer de divisies te verschuiven. De Lattre protesteerde natuurlijk hevig, en op bevel van de Gaulle mocht hij blijven waar hij was. De geruchten over opschudding in Stuttgart werden echter luider en begonnen ook meldingen over plundering en verkrachting te bevatten. De Franse hogere instanties vreesden een herhaling van het 'Italiaanse horrorscenario'. De alarmklokken werden eens te meer geluid, en het is mogelijk dat de bevolking dacht dat 'het weer die Marokkanen waren'. Maar een inspectie op 27 april toonde dat de situatie lang niet zo ernstig was en ook snel verbeterde. Ze was bovendien veroorzaakt door vluchtelingen en de Duitsers zelf. Er waren niet eens Maghrebijnse koloniale eenheden bij betrokken. Het incident werd gesloten.¹⁹⁴

De gevechten in de laatste weken van de oorlog waren dus hard, onsamenhangend en verwarrend. De Duitse burgers waren begrijpelijk bang. Na jarenlang onder een racistisch regime te hebben geleefd, marcheerden er nu immers zuiderlingen met onverzorgde baarden die hen op middeleeuwse moniken deden lijken, door de Duitse straten.¹⁹⁵

De Fransen bleven niet op hun lauweren rusten en de aanval werd in verscheidene richtingen voortgezet. Doorheen het Juragebergte, waar veel tegenstand werd verwacht maar weinig ondervonden, en over de Donau om Oostenrijk binnen te trekken. De Lattres onstuitbaar doorzettingsvermogen dreef de eenheden vooruit. Het doel van de race was Landeck in de Oostenrijkse Alpen, vanwaar een direct contact met de geallieerden in Italië gelegd kon worden. Hoewel de Franse troepen diep in de bergen doordrongen, zou het niet de *Tricolor* zijn die boven Landeck zou wapperen. Het Franse opperbevel had immers besloten dat de stad in de zone van het Amerikaanse Zevende Leger lag. De Lattre hoorde dat de Amerikanen het objectief nog niet hadden bereikt en zond zelfs een patrouille met geleende skilatten via binnenwegjes. Na een tocht van 30 kilometer bereikte deze eindelijk de Arlberg-pas, waarna de leider telefonisch contact probeerde op te nemen met het nabijgelegen Landeck. Een Amerikaanse stem beantwoordde het telefoontje. De Amerikanen waren juist gearriveerd...

¹⁹⁴: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 109.

¹⁹⁵: Getuigenis van een Duitse inwoner van Karlsruhe aan Edward Bimberg.

Op zeven mei, de dag dat in Reims de onvoorwaardelijke overgave van de Duitse *Wehrmacht* werd ondertekend, namen de Goumiers hun allerlaatste posities in naast de Marokkaanse Vierde divisie. Hoewel de Fransen de race naar Landeck verloren hadden, kon de Lattre toch met een goed gevoel terugkijken naar zijn Franse Eerste leger, dat nu diep in de Alpen zat. Ook voor de Maghrebijnse koloniale soldaten was de lange, zwaar bevochten weg die begon in Noord-Afrika en eindigde in Oostenrijk, over. Ze hadden de vijand ontmoet en hem verslagen. De Noord-Afrikanen lachten het laatst, en ze lachten het best.



Boven: De vlaggen van de Noord-Afrikaanse Tirailleurregimenten in Duitsland, mei 1945.

Onder: Drie grondleggers van de Maghrebijnse militaire successen. Van links naar rechts: Leclerc, de Lattre en Juin.

Bron: Sumner, Vauvillier, *The French Army(2)*, (Oxford: Osprey Publishing, 1998), p. 26.



Sociale ongelijkheid en ‘blanchiment’.

“Nous envoyâmes dans le Midi les 20.000 soldats originaires d’Afrique Centrale en d’Afrique Occidentale qui servaient à la 1^e Division Français Libre et à la 9^e Division Coloniale. Ils y furent remplacés par autant de maquisards qui se trouvèrent équipés du coup. Plusieurs régiments nord-africains particulièrement éprouvés pendant deux années de combat, retournèrent dans leur garisons de départ, tandis que les corps tirés des forces de l’intérieur hériteraient de leurs armes et de leur rang dans la bataille.”¹⁹⁶

Gedurende het najaar van 1944 en het voorjaar van 1945 deed zich bij het Franse Eerste Leger een vreemd fenomeen voor. Tienduizenden Maghrebijnse en Afrikaanse soldaten uit de sub-Sahara werden eensklaps uit de frontlijn teruggetrokken, gedemobiliseerd en weer naar huis gestuurd. Gilles Aubagnac verduidelijkt in zijn artikel dat deze terugtrekking eerst ‘*blanchissement*’ en vervolgens ‘*blanchiement*’ of ‘*blanchiment*’ genoemd werd.¹⁹⁷ In de letterlijke zin van het woord betekende dit het ‘verwitte’ of het ‘wit/blank maken’ van de eenheden. Er waren verscheidene redenen om deze maatregel door te voeren, hoewel generaal de Lattre het in hoofdstuk zeven van zijn boek enkel heeft over klimatologische oorzaken.¹⁹⁸ De strenge winter 1944-1945 had immers in koude streken zoals de Vogezen zijn tol geëist onder de koloniale manschappen. Een legerdokter van de Negende *Division d’Infanterie Coloniale* (DIC) vatte het in oktober 1944 als volgt samen:

“Je convaincs le commandant de la nécessité d’accélérer, par des recrutements sur place, le blanchiment de la 9^e DIC, car les Nord-Africains, en raison de la rigueur du climat, ne pourront pas résister longtemps.”¹⁹⁹

Al in de Eerste Wereldoorlog werden sommige koloniale eenheden van het front gehaald om ze te laten overwinteren in gebieden met een zachter klimaat. De operatie in de Tweede Wereldoorlog was echter maar gedeeltelijk, en niet alomvattend zoals vaak wordt voorgesteld. De Franse legerdokter verklaarde immers dat sommige Afrikanen in bepaalde eenheden gewoon op hun plaats bleven.²⁰⁰ Het Franse opperbevel had immers geen tijd om zich met elke zaak persoonlijk bezig te houden. Bovendien hadden veel Maghrebijnse strijdkrachten reeds een strenge Italiaanse winter meegemaakt rond de jaarwisseling 1943/1944. Toen maakten de Franse autoriteiten en hogere bevelhebbers geen aanstalten om ook maar één (Noord-)Afrikaan van de linie te halen. Waarom waren de Franse hogere instanties dan plots wél geïnteresseerd in het welzijn van hun koloniale eenheden, en vooral: waarom juist nu?

De realiteit is veel complexer dan de verbloemende ‘klimatologische omstandigheden’. Het citaat dat generaal Diego Brosset op tien of twaalf september 1944 schreef over de terugtrekkingsoperatie, geeft een veel klaardere kijk op de zaak:

¹⁹⁶: de Gaulle, C., *Mémoires de guerre: tome III, le salut (1944-1946)*. (Paris: Plonn, 1959), p. 38.

¹⁹⁷: Aubagnac, G., “Le retrait des troupes noires de la première armée à l’automne 1944.” *Revue historique des armées*, no. 2, (1993): p. 34-46.

¹⁹⁸: De Lattre, J., *History of the First French Army*. (London: Allen and Unwin Ltd., 1952), 532 p.

¹⁹⁹: Aubagnac, “Le retrait des troupes noires de la première armée à l’automne 1944.” p. 36.

²⁰⁰: Duval, E-J., *l’Epopée des tirailleurs sénégalais*. (Paris: l’Harmattan, 2005) p. 252.

*“Il est absolument nécessaire que les Sénégalais soient relevés au plus tôt, non seulement en raison de leur inaptitude physique en saison froide, mais aussi par suite de la mauvaise influence qu’exercent sur eux les grandes villes. Le moral commence à baisser, l’annonce d’un armistice possible risque de provoquer des mutineries par eux s’ils ne sont pas rapatriés, tout au moins sur l’Afrique du Nord.”*²⁰¹

De Franse overheid en het militair opperbevel waren dus bevreesd om de Franse bevolking een leger te tonen dat wel het moederland had bevrijd maar grotendeels bestond uit vreemde koloniale eenheden. Dit was niet nieuw, en het was ook geen uitgesproken Franse opvatting. Reeds eind maart 1943 waren onderdelen van generaal Leclercs Tweede Pantserdivisie uit Marokko naar Engeland vertrokken om er de invasie van Noord-Frankrijk, die een jaar later zou plaatsvinden, voor te bereiden. Dit was echter ten koste van een ‘*blanchiment imposé*’ gegaan, aangezien de Fransen wisten dat de Britse autoriteiten nooit voor lange tijd Franse koloniale eenheden uit Afrika op hun grondgebied zouden accepteren. Om aan de Britse eisen te voldoen, werden de Afrikaanse soldaten halsoverkop overgeplaatst naar regimenten in Marokko. In januari 1944 had generaal-majoor Walter Smith, de chef-staf van Eisenhower, in een vertrouwelijk memo geschreven:

*“It is more desirable that the division mentioned above consist of white personnel. This would indicate the Second Armoured Division, which with only one fourth native personnel, is the only French division operationally available that could be made one hundred percent white.”*²⁰²

Een vreemde affaire gezien het feit dat de Britse strijdmacht zelf uit een aanzienlijk deel koloniale Indische soldaten bestond en ook niet was gesegregeerd. Om dus aan de Britse eisen te voldoen, werden de Afrikaanse soldaten door de Franse autoriteiten halsoverkop overgeplaatst naar regimenten in Marokko.²⁰³

Er was nog een andere reden voor de verwijdering van de koloniale troepen in deze laatste fase van de oorlog. Na de spectaculaire herrijzenis onder generaal de Gaulle werd het duidelijk dat het Frankrijk van 1944 zijn plek binnen de club van de grote machten weer opeiste. De Gaulle had ‘een andere voorstelling van Frankrijk’, en de eer en glorie van zijn natie primeerden compromisloos boven alles. Alles in de strijd gooiend om de schandelijke nederlaag van 1940 uit te wissen, wilde de Franse generaal ter gelegenheid van de landingen in Normandië en Zuid-Frankrijk een percentage ‘*troupes entièrement françaises*’ in zijn strijdmacht.²⁰⁴ De Gaulle wilde het Franse leger klaarblijkelijk zodanig reorganiseren dat het ‘echte gezicht van de Franse natie’ werd getoond. Hij deed er alles aan om de Franse jeugd met de bevrijding te associëren en te laten proeven van de overwinning. Politiek gezien werd de jeugd zo ook onttrokken aan de invloed van de politieke partijen (wat bovendien de Gaulles eigen positie versterkte) en militaire discipline en nationaal bewustzijn bijgebracht. Op deze manier kwam begin september 1944 zijn beslissing tot stand om Maghrebijnse en sub-Sahara-Afrikaanse eenheden uit het Franse Eerste Leger terug te trekken.²⁰⁵

²⁰¹: Duval, *l’Epopée des tirailleurs sénégalais.*, p. 253.

²⁰²: Informatie over BBC-documentaire ‘*Paris liberation made whites only.*’
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7984436.stm> geraadpleegd op 4/05/2010.

²⁰³: Duval, *l’Epopée des tirailleurs sénégalais.*, p. 248.

²⁰⁴: Kamian, B., *Des tranchées de Verdun à l’église Saint-Bernard: 80000 combattants maliens au secours de la France: 1914-1919 et 1939-1945.* (Paris: Karthala, 2001) p. 313.

²⁰⁵: de Gaulle, *Mémoires de guerre: tome III.*, p. 41

De hele terugtrekkingsoperatie zadelde de Franse bevelhebbers, gezien hun verlangen om geen secundaire strijdmacht in het geallieerde bondgenootschap te zijn, wel met een probleem op. Wie zou immers de vrijgekomen plaatsen invullen wanneer een aanzienlijk deel van de (Noord-) Afrikaanse koloniale troepen er niet meer was? Fragmentarisch werden er oplossingen geboden om het organisatieprobleem op te lossen. De Gaulle schreef dat er een samensmelting tot stand diende te komen tussen de koloniale divisies en Franse verzetstrijders, de *maquisards*. Vanaf 20 september 1944 zou meer dan vijftigduizend man van de FFI deelnemen aan gevechtshandelingen tegen de Duitsers.²⁰⁶

De terugtrekkingsoperatie bestond bijgevolg uit drie fasen: Eerst werden de koloniale eenheden van hun gevechtstaken aan het front ontheven. Vervolgens werden, om chaos in het land te voorkomen, zo snel mogelijk de bataljons van de FFI in het Franse leger geïntegreerd. In de derde fase werden de wapens die eerder door de koloniale manschappen waren ingeleverd, aan de FFI overhandigd.

Zo gebeurde het dat, op bevel van generaal de Gaulle, naast verscheidene sub-Saharische regimenten ook het Achtste RTM van de Tweede DIM werd vervangen en in februari 1945 terugkeerde naar Noord-Afrika. Het Eerste RTA van de Vierde DMM en het Zevende RTA van de Derde DIA werden in het kader van de '*rajeunissement des divisions Nord-Africaines*' eveneens van het front gehaald en naar huis gestuurd. Zelfs het 64^e *Régiment d'Artillerie d'Afrique* (RAA) werd vervangen door een nieuwe artillerie-eenheid.²⁰⁷ In sommige gemixte eenheden werden koloniale soldaten er individueel uit gehaald.

Zodoende werden ongeveer vijftigduizend koloniale soldaten uit het Franse Eerste Leger teruggetrokken en ontwapend. Ze werden naar repatriëringkampen in Centraal Frankrijk gestuurd waar ze bij vijf- tot tienduizend koloniale ex-krijgsgevangenen die al maanden op hun repatriëring wachtten, gevoegd werden. Dergelijke kampen, zoals alle plaatsen waar veel mensen in onzekerheid bijeen leven, waren broeinesten voor relletjes en zelfs oproer en munitie. Juist dergelijke munitie, zoals die zich reeds in november in het kamp te Thiaroye-sur-mer (Dakar) had voorgedaan, wilde het Franse opperbevel met de terugtrekkingsoperatie voorkomen.²⁰⁸ Op 21 november 1944 waren 1.280 koloniale ex-krijgsgevangenen die uit Duitse *Frontstalags* bevrijd waren, in het kader van hun demobilisatie en repatriëring onder slechte omstandigheden in het kamp van Thiaroye ondergebracht.²⁰⁹ Er brak munitie uit onder de ex-gevangenen, en op één december 1944 kregen de Franse militairen het bevel om het vuur op de oproermakers te openen. De dodelijke balans was 35 doden en verscheidene gewonden.²¹⁰ Dat de opstand van Thiaroye geen geïsoleerd geval was, bewijzen verscheidene andere voorvallen van munitie in plaatsen als Port-Lyautey (april-mei 1944) en Morlaix (november 1944).²¹¹ Wat waren de redenen van de algemene ontevredenheid die zich meester maakte van de koloniale manschappen?

De munitie waren vooreerst brutale uitingen van malaise die begrijpelijkerwijs onder de ex-krijgsgevangenen van de *Frontstalags* heerste. Ze werden immers van het ene kamp naar het andere gestuurd.

²⁰⁶: de Gaulle, *Mémoires de guerre: tome III.*, p. 38.

²⁰⁷: Algemene info over het eerste Franse leger.

http://servicemilitaireobligatoire.ifrance.com/vers_la_victoire.htm geraadpleegd op 2/05/2010

²⁰⁸: Zie bijvoorbeeld het tweede deel van het citaat van generaal Diego Brossat op pagina 69.

²⁰⁹: Ook over deze gebeurtenissen is een speelfilm gemaakt: Sembene, Ousmane, *Camp de Thiaroye*. Senegal/Algerije/Tunesië: Enaproc Production Company, 1987.

²¹⁰: Kamian, *Des tranchées de Verdun à l'église Saint-Bernard.*, p. 307.

²¹¹: d'Oruno, L. *Morténol ou les infortunes de la servitude*. (Paris: l'Harmattan, 2001) p. 612.

De ontevredenheid was tevens de voorbode van een bredere protestbeweging onder de duizenden koloniale soldaten die in het najaar van 1944 bruusk uit het Franse Eerste Leger waren teruggetrokken. Ze waren achtergelaten door diegenen die hen naar het slagveld gebracht hadden, en waren verbitterd en gekrenkt in hun waardigheid als mens. Ze ervoeren nog meer de schrijnende ongelijkheid en discriminerende houding van de arrogante, nieuwe autoriteiten van het bevrijde Frankrijk. De onrust was daarenboven een reactie op het Franse imperialisme dat in verval was. Een imperialisme dat, zijn ware gelaat tonend gedurende de bloedige onderdrukking van de miterijen in onder andere Thiaroye, de koloniale soldaten liet zien dat er niets was veranderd en er ook niets zou veranderen. Na alle opofferingen die ze voor Frankrijk hadden gedaan, namen de ‘*indigènes*’ het niet dat ze op éézelfde manier werden behandeld als toen ze vier jaar eerder naar het front waren getrokken. In tegenstelling tot de Eerste Wereldoorlog, toen de raciale segregatie in bijvoorbeeld het Amerikaanse leger nog veel sterker was, merkten de Maghrebijnse koloniale soldaten onder Franse vlag dat Afro-Amerikanen nu vrachtwagenchauffeur of zelfs piloot konden worden. In de Franse strijdmacht leek daar volgens hen geen sprake van te kunnen zijn. Zoals mooi wordt geïllustreerd in de film ‘*Les Indigènes*’ (2006) was de sociale en raciale ongelijkheid in het Franse leger nog steeds alomtegenwoordig.²¹² Promotiekansen, soldij en uitrusting waren ongelijk verdeeld tussen Franse burgersoldaten en koloniale rekruten. In een document gedateerd op dertien december 1939 staat bijvoorbeeld dat er in Franse politieke kringen een debat woedde over de vraag of Maghrebijnse koloniale reservisten van dezelfde voordelen konden genieten als Franse reservisten die minstens vier kinderen hadden. De *président de Conseil* had negatief geantwoord en gezegd:

*“Les conditions du recrutement indigène sont essentiellement différentes de celles du recrutement français, et les mesures prises en faveur des militaires français ne sauraient être appliquées automatiquement aux militaires indigènes des réserves.”*²¹³

Een andere voorbeeld gaat over diezelfde *président de Conseil* die op 31 mei 1940 in een vertrouwelijke brief aan de chef operaties in Noord-Afrika schreef dat er geruchten werden opgevangen die moesten tegengegaan worden. Het ging over Noord-Afrikaanse soldaten die niet waren voorzien van stamnummerboekjes. Verder vroegen de strijdkrachten bij hun aankomst in Frankrijk ook naar sigaretten en uitkeringen die ze nog niet hadden ontvangen. Ten slotte kloegen Algerijnse manschappen na hun ontscheping in Frankrijk over de uitbetaling van hun soldij, die ze volgens de reglementen in vredestijd eveneens reeds bij het verlaten van Noord-Afrika hadden moeten krijgen. De brief moedigde de Franse commandant in Noord-Afrika aan om de nodige acties te ondernemen in de Noord-Afrikaanse magazijnen. Dit zou immers het moreel van de Maghrebijnse soldaten weer helpen opkrikken.²¹⁴

Wat de militaire hiërarchie betreft, kunnen we afleiden dat de Franse militaire dogma’s de promotiekansen van Maghrebijnse officieren blokkeerden. De hoogste rang die deze mannen konden ambiëren, was die van kapitein. Slechts uitzonderingen (en geen enkele Marokkaan!) bezaten de kapiteinskepie bij het uitbreken van de oorlog in 1939.²¹⁵

²¹²: In een scene van de film van Rachid Bouchareb klagen Algerijnse Tirailleurs over het feit dat zij, in tegenstelling tot de Franse soldaten, geen tomaten bij hun eten krijgen.

²¹³: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 7N 4198. Effectifs; Reservistes NA 1939-1940.

²¹⁴: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 7N 4198. Renforts Indigènes Nord-Africains.

²¹⁵: Volgens Clayton (Clayton, A., *France, soldiers & Africa.*, (London & Washington: Brassey's Defence Publishers, 1988), p. 254) waren er in 1932 20 Maghrebijnse kapiteins op een totaal van 302 officieren in het Franse leger.

De werkvariatie die aan deze officieren werd gegeven, was zeer beperkt. Aangezien hun administratieve vaardigheden inferieur werden beschouwd in vergelijking met Franse officieren, bezetten ze in hun eenheden meestal tweede-in-bevelposities. Noord-Afrikaanse officieren mochten bovendien geen Franse soldaten commanderen en moesten voorrang verlenen aan (jongere) Franse officieren die een gelijke rang bezaten. Wanneer een Maghrebijnse officier, die dan meestal ongeveer twee jaar ouder was dan zijn Franse collega, afstudeerde, moest hij nog eens een tweejarige stageperiode doorlopen om zijn rang als tweede luitenant bevestigd te zien. De latere promotie verliep ook veel trager voor de Maghrebijnen dan voor Fransen. Sommige afgestudeerden van de militaire academie in het Marokkaanse Dar el-Beida waren negen jaar tweede luitenant geweest en hadden hun tweede streep pas twee jaar voor hun pensioen ontvangen.²¹⁶ Bovendien lag de soldij van de koloniale officieren aanzienlijk lager dan die van de Franse met diezelfde rang.

Het was pas in het begin van de Tweede Wereldoorlog dat er echte hervormingen in het statuut van de Maghrebijnse officier werden doorgevoerd. Een decreet van zeven mei 1940 gaf koloniale commandanten theoretisch de mogelijkheid om de rang van majoor te bereiken. Een andere verbetering was de vermindering van de stageperiode van 24 naar twaalf maanden. Er waren ook pogingen om de periodes tussen promoties in te korten. Dit zorgde ervoor dat tegen 1942 toch een aantal Noord-Afrikanen een derde streep aan hun uniform konden toevoegen. Maar diegenen die dat verwezenlijkten waren gekozen, en niet via anciënniteit aangeduid zoals het geval was bij hun Franse collega's. Bovendien mochten zelfs zij die de kapiteinsrang bereikten nog geen rechtstreeks bevel voeren over troepen in het veld.²¹⁷

Het cumulatieve effect van al deze beperkingen, begrenzingsen en discriminaties veroorzaakte uiteraard een zekere ontgoocheling bij de Maghrebijnse soldaten en (onder)officieren, iets waarvan de Franse militaire autoriteiten zich zeer bewust waren. Al sinds de jaren '30 van vorige eeuw bevatte elk inspectierapport over het moreel bij de Maghrebijnse eenheden remedies die voornamelijk gericht waren tegen het trage promotieprobleem.²¹⁸ Maar ondanks persoonlijke inspanningen van sommige inspecteurs veranderden deze rapporten in wezen niets.

Conclusie: nu de Fransen hun stoel aan de tafel der overwinnaars veroverd hadden, moesten ze kunnen aantonen dat ze in staat waren om hun toekomstige rol in Europa op te nemen. Hiervoor diende de steun van een nieuw samengesteld Frans leger verzekerd te zijn, en daarin was geen plaats voor koloniale soldaten. De wil om zo snel mogelijk duizenden van de beste strijders van de FFI (waarover men tenslotte beter de controle kon behouden) in het Franse leger te integreren, vergemakkelijkte dit proces. De Franse leidende klasse wenste immers geen "*France en désordre à des personnels enclins à remettre en cause les fondements de l'Empire.*"²¹⁹

Het moet voor de Maghrebijnse en andere koloniale soldaten zeer frustrerend geweest zijn om, met het einde van de Tweede Wereldoorlog eindelijk in zicht, teruggetrokken te worden.

²¹⁶: In 1942 openden de Fransen in Algiers een militaire academie voor Algerijnse en Tunesische kadetten. Deze school functioneerde echter maar zeer kort en evenaarde nooit de rol van de Marokkaanse academie.

²¹⁷: Gershovich, M., "A Moroccan Saint-Cyr.", *Middle Eastern Studies* 28, no. 2, (1992): p. 243-244.

²¹⁸: Zie bijvoorbeeld voorgaande pagina de brief van de *président de Conseil* aan de Franse bevelhebber in Noord-Afrika.

²¹⁹: Aubagnac, "Le retrait des troupes noires.", p. 39.

Deze vaststelling wordt versterkt door het feit dat veel Noord-Afrikaanse soldaten de Franse nederlaag in 1940 hadden meegemaakt en vervolgens al sinds 1942 quasi onophoudelijk hadden geparticipeerd aan de gevechten op het Afrikaanse en Europese strijdtoneel. De overwinning op nazi-Duitsland, waar ook zij verdienstelijk aan hadden meegewerkt, deed in de (Noord-) Afrikaanse regio's de hoop opflakkeren dat een verandering in de paternalistische relaties tussen het Franse moederland en de onderdelen van haar koloniaal rijk er eindelijk zat aan te komen. De Maghrebijnen waren immers van mening dat Frankrijk de koloniale soldaten, die als eersten zo trouw hadden gereageerd op de oproep van de Gaulle en Leclerc, niet meer op dezelfde manier kon behandelen. Ze weigerden om weer in het kolonialisme te verzeilen dat ze achter hadden gelaten om Frankrijk te gaan verdedigen en bevrijden. De Maghrebijnse bijdrage had reeds in 1944 het niveau van de Eerste Wereldoorlog bereikt en ook ruimschoots overschreden. Tienduizenden Noord-Afrikanen hadden Nederlandse, Belgische, Italiaanse, Franse, en Duitse grond (zonder het over Noord-Afrika zelf te hebben) verdedigd, bevrijd of bezet. Op alle fronten hadden Goumiers, Spahis en Tirailleurs de daden van hun voorgangers tijdens 1914-1918 geëvenaard. Verscheidene vermeldingen op leger-, divisie- of regimentsniveau, eervolle onderscheidingen en Franse (en andere geallieerde) medailles getuigen van de individuele of collectieve daden begaan door Maghrebijnen. Groot was dan ook de Noord-Afrikaanse verbijstering toen de Fransen hen juist die vrijheid weigerden waar ze op een ander continent ten voordele van iemand anders voor waren gaan vechten.

Maar het Frankrijk van 1944 was niet meer het Frankrijk van 1914-1918. Het was een natie die moreel en materieel had geleden onder een vreemde bezetting die veel van haar rijkdommen had gestolen. Het was een vernederd land dat snel de roemloze nederlaag van 1940 wilde vergeten en zich, zonder de koloniale soldaten die daarbij geholpen hadden, snel weer naast de grote landen wilde hijsen om zijn rol in een nieuw Europa te kunnen opnemen.

Hoofdstuk twaalf: De militaire rol van de Maghrebijnse koloniale soldaat.

Wat is nu de militaire rol van de Maghrebijnse koloniale soldaten in de Tweede Wereldoorlog geweest? Laten we om deze vraag te beantwoorden eerst kijken naar de aantallen die Fransen in het veld konden brengen.

De bijdrage vanuit kwantitatief oogpunt.

De rol van Maghrebijnse koloniale troepen toont aan hoe afhankelijk Frankrijk was van een vast reservoir aan mankrachten uit de kolonies.²²⁰ Immers, daar waar het land technisch en economisch voldeed aan de normen om kolonisatie te bewerkstelligen, kon het niet enkel beroep doen op de eigen bevolking tijdens militaire acties. De rekrutering van diverse etnische groepen een gebruik dat reeds lang bestond in het Franse leger.²²¹ Het 19^{de}-eeuwse *armée d'Afrique* was zoals gezegd samengesteld uit een mix van Franse en Afrikaanse eenheden. Dit was voor het grootste deel vanuit pragmatische perspectieven, maar er zaten ook politieke motivaties aan vast. De Fransen zagen immers, zoals de Choiseul reeds had gezegd, liever hun koloniale eenheden als hun eigen burgersoldaten op het slagveld sneuvelen. Daar waar de Britten intensiever rekruteerden tijdens de Tweede Wereldoorlog als tijdens de Eerste, waren de vijfhonderdduizend man die zij tussen 1939 en 1945 opriepen vooral arbeiders. De totale bevolking in het Britse koloniale rijk bedroeg toen ruim honderd miljoen mensen. De Fransen daarentegen riepen in diezelfde periode ongeveer tweehonderdvijftigduizend soldaten onder de wapens, en dit op een totale Afrikaanse bevolking van 'slechts' achttien miljoen mensen.²²² Bij het uitbreken van de oorlog in 1939 waren er acht Algerijnse, vier Marokkaanse en twee Tunesische regimenten in Frankrijk gestationeerd. Tegen mei 1940 was hun aantal gestegen tot eenendertig infanterie- en zes cavalerieregimenten.²²³ De Maghrebijnse koloniale soldaten deelden echter hetzelfde lot als hun Franse strijdmakkers en ondanks verscheidene dappere individuele en collectieve acties konden ze de uitkomst van de slag om Frankrijk niet veranderen.

Met de geallieerde landing in Noord-Afrika in november 1942 kwam de gelegenheid om met het *armée d'Afrique* plus de irreguliere eenheden aan geallieerde zijde mee te vechten. Deze werden dan ook de kern van het herboren Franse leger. Van de vijfhonderdzesentwintigduizend soldaten die op één september 1944 in het Franse leger dienden, waren er immers ongeveer tweehonderdvijfennegentigduizend van koloniale oorsprong.²²⁴ In totaal heeft Noord-Afrika het Franse leger tweehonderddrieëndertigduizend man geleverd, wat feitelijk de kern van die strijdmacht gedurende de hele oorlog was. Uit Marokko kwamen er daarvan in 1942 ruim zeventien duizend op een bevolking van zes miljoen mensen. Naar schatting had later in Italië het Franse leger een omvang van vijftien duizend man, waarvan zeker veertigduizend afkomstig waren uit Marokko alleen al.²²⁵

Ook de vroege fasen van de Franse bevrijding werden primair door Noord-Afrikanen uitgevoerd, en pas tegen het einde van 1944 kon het Franse opperbevel beginnen met de vervanging van koloniale soldaten door Franse rekruten (*blanchissement*).²²⁶

²²⁰: Deze these gaat uiteraard niet enkel voor de Tweede Wereldoorlog op, ook tijdens de Eerste Wereldoorlog en zelfs de oorlog in Indochina was ze van toepassing.

²²¹: Maghraoui, "Moroccan Colonial Soldiers.", p. 52

²²²: Rice, L., "African Conscripts/European Conflicts: Race, Memory, and the Lessons of War." *Cultural Critique*, no. 45, (2000): p. 131.

²²³: Gershovich, *French Military Rule in Morocco.*, p. 13.

²²⁴: Schrijvers, *De Hel die Europa heet*, p. 77.

²²⁵: Klinkert, "De Marokkaanse Militaire Bijdrage.", p. 234.

²²⁶: Gershovich, *French military rule in Morocco.*, p. 13.

We kunnen dus concluderen dat de statistieken over de aantallen Maghrebijnen die hebben meegevochten tegen de Asmogendheden aantonen dat de bijdrage kwantitatief zeer groot geweest is. Hoe zat het dan kwalitatief met hun gevechtscapaciteiten?

De bijdrage vanuit kwalitatief oogpunt.

De Noord-Afrikanen behoorden ongetwijfeld tot de meest pittoreske soldaten die aan de Tweede Wereldoorlog geparticipeerd hebben. Dan Kurzman geeft in zijn boek *'The Race for Rome.'* een kleurrijke beschrijving die alles lijkt op te sommen.²²⁷

"They were bearded and fierce-eyed, with gleaming white teeth and plaited pigtails on their heads so Allah could pull them more easily in heaven if they were killed. They were constantly smiling, singing native songs, wanting to fight and between battles, to fornicate with any female of whatever age or inclination who happened to be around."

Wanneer ze optrokken in hun *djeballas* en met hun paarden en muilieren, moet het inderdaad wat van een circusoptocht hebben weggehad. Er wordt gezegd dat de term 'tabor' van de Mongolen is afgeleid, en hun vreemde oorsprong moet sommigen wel hebben doen denken aan deze barbaarse ruiters.²²⁸ Behorend tot de laatste koloniale strijdmacht, vragen sommige onderzoekers zich dan ook af of de Maghrebijnen niet eerder passen in de traditie van barbaarse hulptroepen onder de Romeinen, dan in een strijdmacht in de 20^{ste} eeuw. Illustratief is de getuigenis van een regimentscommandant van de Amerikaanse 88^{ste} infanteriedivisie die getuigde dat "het was alsof soldaten uit de vorige eeuw waren opgestaan en plotseling aan onze zijde verschenen."²²⁹

Niemand kan en mag echter hun belang in bijvoorbeeld de race naar Rome, de inname van Marseille en gedurende de genadeloze strijd om de Vogezen negeren.

Maar konden deze lichtbewapende stamgenoten zich dan wel handhaven in een modern (wereld)conflict met al zijn aspecten van gemechaniseerde mobiliteit en vernietigende vuurkracht? Hun officieren antwoordden positief en meenden dat het Noord-Afrikaanse optreden in de bergen van Italië daar een mooi voorbeeld van is. De opmerkelijke verwezenlijkingen in de eerste acht dagen van *operation Diadem* lijken dit inderdaad te bevestigen. De geforceerde mars van zo'n dertienduizend Noord-Afrikaanse soldaten door het Aurunci-gebergte was een weergaloos staaltje dat door geen enkele andere eenheid in Italië is geëvenaard.(supra) Alleen de bevoorrading, via vierduizend muilieren en een luchtdropping, was al een krachttoer.

Oorlog in bergachtige omgevingen vergt volgens verscheidene militaire studies veel van een infanterist (weerstand tegen extreme weersomstandigheden, fysiek uithoudingsvermogen, ...) en behoort waarschijnlijk tot de zwaarste van alle infanterie-operaties, vooral voor de aanvallende partij.²³⁰ De Noord-Afrikanen behoorden in de tweede fase van de Tweede Wereldoorlog tot die aanvallende partij en zijn een goed voorbeeld van deze stelling. Italië kan, vanwege het onherbergzame terrein, als een paradijs voor de verdedigende partij gezien worden. De Duitsers zaten vaak in relatief comfortabele posities die reeds lang van tevoren waren voorbereid. Ze waren niet alleen beschermd tegen artillerie- en geweervuur, maar ook tegen het weer.

²²⁷: Kurzman, *The Race for Rome.*, p. 278.

²²⁸: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 113.

²²⁹: Schrijvers, *De Hel die Europa heet.*, p. 77.

²³⁰: Zemouri, *De Goums: Noord-Afrikaanse bevrijders?*, p. 46.

De Duitsers hadden bovendien nog eens versterkingen aangelegd die de geallieerde opmars sterk vertraagden. De Maghrebijnse soldaten hadden echter als onderdeel van het CEF als eersten een doorbraak weten te forceren.

Deze prestaties zijn ten eerste een weerspiegeling van de bekwaamheden van het Franse officierenkorps. Dit was gebrand op het uitwissen van de schandelijke Franse overgave aan Hitlers legers. Augustin-Léon Guillaume herrinnerde zijn manschappen er constant aan dat de wereld hen gadesloeg en dat hun acties afstraalden op Frankrijk en het Franse leger. Er bestaat geen twijfel dat vooral de jonge officieren deze oproep ter harte namen. Ze vochten zich immers een weg naar huis, keerden weer naar ‘de heilige Franse grond’. De (onder)officieren toonden een uitstekend leiderschap, ook omdat zij het goede voorbeeld voor de ‘*indigènes*’ moesten geven. Al deze gedachten speelden zeker een rol in veel van hun moedige daden, en hoewel geen van deze opvattingen de Maghrebijnen aanging, volgden zij hun officieren meestal met evenveel vurigheid in de strijd. De Berbers hadden immers hun eigen eergevoel. Natuurlijk zorgde deze houding voor veel slachtoffers bij de Franse leiders, maar het zorgde ook voor overwinningen. Daarnaast hadden vele Franse officieren meer ervaring dan sommige van hun Britse en Amerikaanse collega’s, die geen pacificatie of militaire bergoperaties hadden meegemaakt. Zoals gezegd was de opperbevelhebber van de Fransen Giraud *l’Africaine*, terwijl Alphonse Juin, commandant van het CEF in Italië, zelf een Noord-Afrikaan was. Geboren in Bone in Algerije was hij zelf een ‘*piet noir*’ die een groot deel van zijn leven over Arabieren en Berbers het bevel had gevoerd.²³¹ Guillaume was dan weer, hoewel hij op dat moment brigade-generaal was, meer een frontofficier die persoonlijkere relaties opbouwde en vaak samen met zijn manschappen onder vuur lag. Meerijdend op een paard moedigde hij zijn Goums aan met de kreet: ‘*Zidou l’goudem!*’²³² De blanke officieren van de koloniale eenheden waren trots op hun meer ongebruikelijke en avontuurlijke carrières in de overzeese gebieden. Toen ze dan in 1944 eindelijk in contact kwamen met de eenheden die Frankrijk in 1940 zo gemakkelijk hadden opgegeven, verborgen zij hun minachting voor die eenheden niet. Ze vonden het bijgevolg heel passend dat onder de eerste Franse bevrijders in Parijs Spahi-eenheden en *Chasseurs d’Afrique* waren die nooit eerder voet hadden gezet in het oude moederland. Weer merken we de patriarchale houding die de Franse officieren aannamen ten opzichte van hun ‘onderdanige vechtmachines’, maar deze houding zorgde wel voor de unieke band die tussen de Franse officieren en Maghrebijnse ondergeschikten ontstond.

Natuurlijk was het succes van de koloniale Maghrebijnse eenheden in de Tweede Wereldoorlog niet enkel gebaseerd op de professionaliteit van hun Franse officieren. Afkomst en instinct hebben immers niets te maken met goed leiderschap. De Berbers konden het weer bijvoorbeeld beter weerstaan dan de meeste andere geallieerde soldaten, omdat zij nu eenmaal in de bergen waren geboren en opgegroeid. De hevige regenbuien in Tunesië, de droogte en hitte op Sicilië of de mist en koude in Italië leken geen invloed te hebben op acties of moreel. Ze waren het immers van thuis gewoon te leven in primitieve omstandigheden. Bovendien waren vooral de irreguliere eenheden zeer mobiel. De Goumiers waren zeer lichtbeladen en droegen de meeste van hun bezittingen in een heuptas met zich mee. Ze sliepen in hun *djeballas* en hun zware machinegeweren en mortieren werden met de muil dieren vervoerd.²³³

²³¹: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 67.

²³²: Kurzman, *The Race for Rome.*, p. 245.

²³³: Hier dient echter zeker een onderscheid gemaakt te worden tussen de Goumiers en bijvoorbeeld de reguliere Tirailleurs. De laatsten waren immers zoals de meeste soldaten beladen met zware Amerikaanse rugzakken, dekens, keukengerei,...

Al in mei 1944 schreef de Duitse bevelhebber in Italië, Albert Kesselring, dat de Marokkaanse vaardigheid om zich door het terrein te verplaatsen opmerkelijk was. In zijn memoires herhaalde de Duitse veldmaarschalk deze bevindingen en prees het verrassende Maghrebijnse optreden dat tactisch moeilijker te voorspellen was voor de Duitsers als de methodische handelingen van Britten en Amerikanen.²³⁴

Op het einde van de Franse aanwezigheid in Italië, werd door de Franse inspecteur-generaal een rapport opgemaakt dat handelde over de sterktes en zwaktes van de koloniale Maghrebijnse soldaten. Men was het eens dat vooral de irreguliere eenheden sterk waren op het gebied van verkennen en patrouilleren, zeker in bergachtige gebieden. In de aanval, vooral tegen een niet-versterkte verdediging, waren ze experts in wat de Fransen ‘*débordement*’ noemden. Dit wordt door het Van Dale woordenboek vertaald als ‘overrompeling’. Het hield een snelle massa-aanval in die de vijand compleet verraste en hem onder de voet liep voor hij besepte wat er gebeurde. Op 26 november 1944, na ten koste van 182 doden en gewonden op deze manier tien kilometer in vijandelijk gebied te zijn doorgedrongen, ontving het RICM eervolle vermeldingen van zowel Fransen als Amerikanen.²³⁵ Als eerste eenheid in het Franse leger was het regiment als ‘*Distinguished Unit*’ bestempeld.²³⁶ De koloniale Maghrebijnse eenheden werden vervolgens ook dodelijk goed bevonden in man-tot-mangevechten en ‘*nettoyage*’, het schoonvegen van verzetshaarden die de reguliere divisies links hadden laten liggen. Zoals gezegd nam ook hun geforceerd marcheren onder de slechts mogelijke omstandigheden legendarische proporties aan. Verder werden ook de Noord-Afrikaanse sluiptechnieken en geslepenheid in het leggen van hinderlagen door zowel vriend als vijand bewonderd. De Britse soldaten hadden het over ‘*gouming it*’ wanneer ze spraken over een overval of snelle acties.²³⁷

In het gevangennemen van Duitse achterblijvers, wat door de Franse officieren ‘*periode sportif*’ genoemd werd, waren ze ten slotte eveneens specialisten.²³⁸ De Duitsers vonden het, aangezien het inderdaad moeilijk was om zich te verbergen voor de Berbers, echter niet zo sportief. Wanneer op het einde van de oorlog de Duitse eenheden uiteen begonnen te vallen, steeg het belang van dit ‘*chasse de l’homme*’ alleen maar. De Maghrebijnen bleven tot de vrede officieel was afgekondigd, bezig met het opsporen en inrekenen van verdwaalde vijandelijke soldaten.

Al deze verwezenlijkingen hebben zich ook geuit in de nodige medailles en eervolle vermeldingen. Maghrebijnse koloniale soldaten waren, tesamen met de Zouaven onder de meest gedecoreerde militairen van het Franse leger, juist na het *Régiment de Marche de la Légion Etrangère* (RMLE). De Eerste GTM, het Derde RTA, het Vierde RTT en het Eerste RSM ontvingen gedurende de Tweede Wereldoorlog de *Médaille Militaire*, en maar liefst zeven RTM’s, één RTA en verscheidene Goum- en Spahi-eenheden (het Eerste, Tweede en Derde RSM, het Eerste en Tweede RSA,...) verdienden één of meerdere keren het *Croix de Guerre*.²³⁹

²³⁴: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage.”, p. 233.

²³⁵: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1083. Historique Sommaire du RICM.

²³⁶: Het RICM betaalde wel een zware tol voor deze eervolle vermelding, want volgens het archief verloor het regiment sinds haar ontschepping in Frankrijk de helft van de effectieve sterkte.

²³⁷: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage.” p. 233.

²³⁸: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 119.

²³⁹: De decoraties zijn per regiment uit diverse bronnen gehaald. Een algemeen overzicht ontbreekt, zodat het goed mogelijk is dat andere Maghrebijnse eenheden die eveneens gedecoreerd waren, zijn overgeslagen.

Tot zover de positieve vaardigheden. Het grootste gebrek van de koloniale Maghrebijnse eenheden leek het gebrek aan initiatief te zijn wanneer hun Franse officieren ‘*hors de combat*’ waren.²⁴⁰ Wanneer de superieuren genseuvelde of uitgeschakeld waren en er dus geen duidelijke orders waren, leed de effectiviteit van de Noord-Afrikanen opmerkelijk. Een andere zwakte was een zeker aarzelen bij het aanvallen van goed voorbereide stellingen zoals men zo vaak aan het Italiaanse front tegenkwam. De Maghrebijnse soldaten prefereerden dus eerder beweeglijke acties boven een stilstaande krachtmeting, die te veel tijd en geduld vergde.

Bovendien leken ze meer last te hebben met artillerievuur en mijnen dan andere soldaten. Toen de geallieerden de grenzen van het Derde Rijk begonnen te naderen, kwamen ze in aanraking met een steeds groter en breder wordend arsenaal van vijandelijke wapens. Wanneer de Maghrebijnse soldaten voor het eerst in Tunesië het front bereikten, hadden ze nooit geconcentreerd artillerievuur gehoord, laat staan meegemaakt. Hun eerste ontmoeting daarmee was dan ook traumatisch. In Italië en Frankrijk, waar de Duitsers een grotere variatie aan kanonnen en mortieren hadden, was het nog erger. Het rapport van de Franse inspecteur-generaal had de Goumiers “*perhaps a bit more sensitive to heavy artillery fire and mines than the regulars*” verklaard.²⁴¹ Rekening houdend met het koloniale discours van de Franse legerleiding kunnen we echter stellen dat de Noord-Afrikanen op het eind van de oorlog waarschijnlijk even gewend waren aan artillerievuur als andere veteranen.

Op het gebied van mijnen gebruikten de Duitsers elk type dat men zich kan inbeelden. Van de ‘*shu-mine*’, ontworpen om de voet van het slachtoffer op te blazen, tot de ‘*bouncing betty*’, die enkele meters in de lucht sprong om vervolgens pas te exploderen. De Noord-Afrikanen waren even bevreesd voor deze onzichtbare booby-traps als iedereen, maar ze leerden er mee omgaan. Hoewel sommige getuigen menen dat de koloniale soldaten verkeerd gebruik maakten van mijndetectors, pries generaal Jean de Lattre de Tassigny hen voor hun moed en vaardigheid in het onschadelijk maken van mijnen met de hand in Haguneau en de *Siegfriedlinie*.²⁴² Toch zijn er ook veel gevallen bekend van Amerikaanse chirurgen die de voeten van Goumiers moesten amputeren die niet goed naar de grond hadden gekeken of duidelijk gemarkeerde mijnenvelden waren ingelopen om fruit te plukken.²⁴³

Duitse tanks en gepantserde voertuigen bleven gedurende de hele oorlog wel een probleem. Gezien ze geen kanonnen of antitankwapens hadden en getraind waren op gebieden waar deze middelen geen doorgang vonden, kan dit geen verwondering opwekken. Eén van de redenen waarom de Berbers zo graag in bergachtig en woest terrein opereerden, was juist het feit dat tanks hier maar zelden konden verschijnen. Wanneer ze echter deel begonnen uit te maken van antitank teams, deden ze het (zolang er geallieerde tanks aan hun zijde meevochten) lang niet onaardig.

Een meer algemene tendens lijkt ten slotte het zich onttrekken van militaire dienst te zijn geweest. Hoewel een doorgedreven studie van alle Maghrebijnse eenheden wegens tijdgebrek niet mogelijk was, valt het groot aantal vermiste of gedeserteerde soldaten van het Derde RICM op. Daar waar er van tien tot 25 juni 1940 24 soldaten sneuvelde en 67 gewond raakten, ‘verdwenen’ er maar liefst 2.072. Het fenomeen beperkt zich ook niet enkel tot de soldaten, want bij de onderofficieren spreken de elf doden, 21 gewonden en 161 vermisten eveneens boekdelen.

²⁴⁰: Klinkert, “De Marokkaanse Militaire Bijdrage.”, p. 234.

²⁴¹: Bimberg, *The Moroccan Goums.*, p. 118.

²⁴²: De Lattre, *History of the First French Army.*, p. 532.

²⁴³: Schrijvers, *De Hel die Europa heet.*, p. 79.

Zelfs onder de officieren tellen we in die periode naast de vier gesneuvelden en negen gewonden nog 33 verdwenen personen.²⁴⁴ Concluderend verliest het RICM dus op twee weken tijd alleen al aan vermisten en/of gedeserteerden 2.266 man, iets wat voor een regiment met een getalsterkte van ongeveer vijfduizend soldaten een zware klap moet geweest zijn. Hoewel de verhouding tussen het werkelijk aantal gedeserteerde Maghrebijnen en gevangen genomen soldaten moeilijk in te schatten valt, tonen de archieven dat de aantallen ook niet drastisch verminderden naarmate de jaren vorderden en het duidelijk werd dat de Fransen deel uitmaakten van de zijde die de oorlog zou winnen.²⁴⁵ Na de Tweede Wereldoorlog zette deze trend zich verder in de oorlog in Indochina. De Vietnamezen maakten gebruik van een intensieve propagandacampagne die de Noord-Afrikanen moest overtuigen om hen bij te staan in de strijd tegen de Fransen. Gezien de uitputtende aard van dit conflict en de oorlogsmoeheid, is het niet verwonderlijk dat veel Maghrebijnen dit ook deden.(infra)

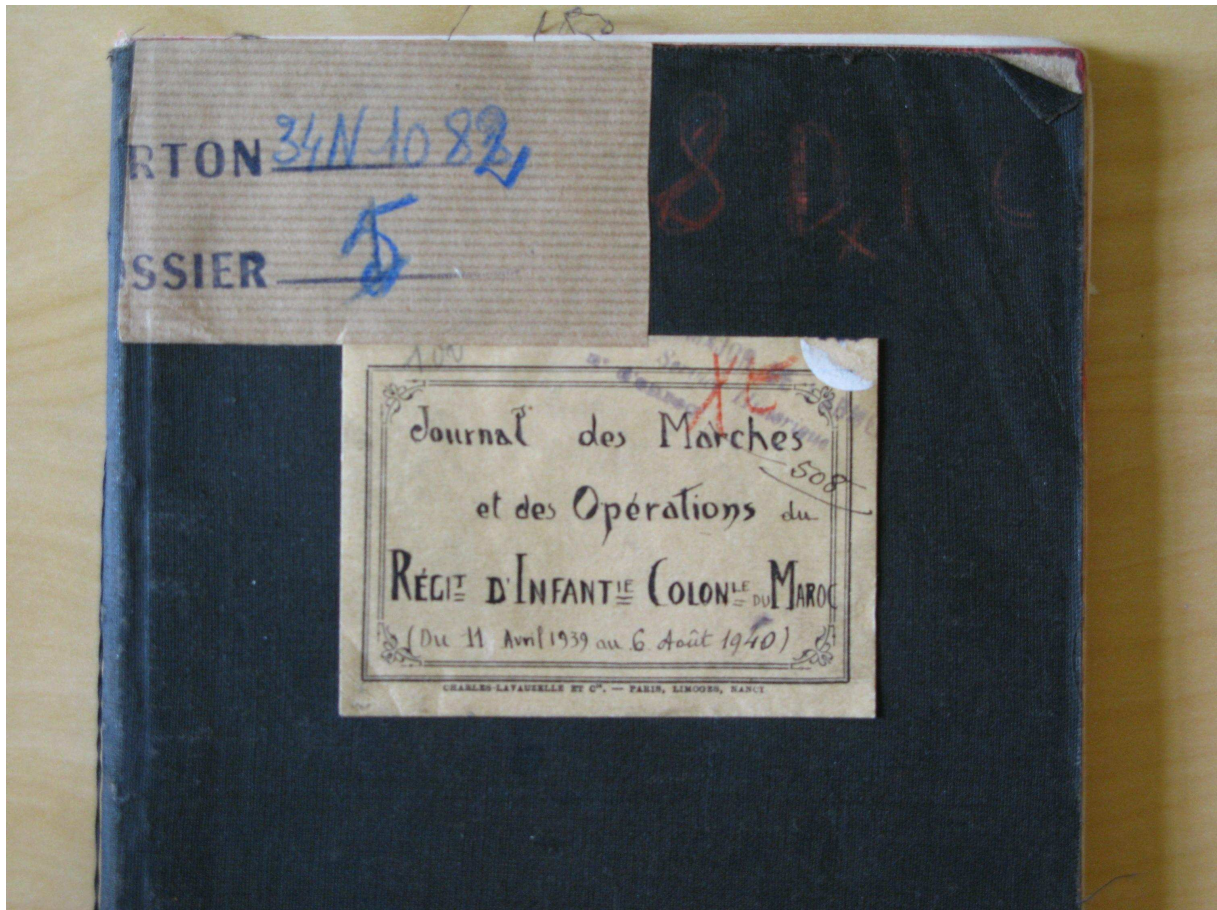
De wijdverspreide gedachte in het koloniale discours dat de Noord-Afrikanen de dood niet vreesden, wordt hierdoor drastisch ontkracht. Want zoals Lucien Bodard stelde: “*Nothing is so fantastic as the courage of Moroccans, but nothing is so fantastic as their fear when they break like a stone dropping over a cliff. Their courage is gone...*”²⁴⁶

Concluderend kunnen we stellen dat bijna vier decennia na de campagne van Charles Mangin om een ‘*Force Noire*’ die Frankrijk zou redden in het leven te roepen, zijn visie werkelijkheid was geworden. Maghrebijnse eenheden droegen zowel kwantitatief als kwalitatief een serieuze steen bij aan de geallieerde overwinning. Maar hoewel de Noord-Afrikanen zeer zeker bepaalde kwaliteiten met zich meedroegen (wat zich ook illustreert in het grote aantal onderscheidingen) moeten we ons hoeden voor overdreven positieve én negatieve evaluaties van hun inzet. Het Franse koloniale discours was immers alomtegenwoordig in de beschrijving van de Noord-Afrikaanse subjecten.

²⁴⁴: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1083. Personnel - Effectifs – Perts.

²⁴⁵: Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1083. Personnel - Effectifs – Perts.

²⁴⁶: Bodard, L., *The Quicksand War: Prelude to Vietnam.*, (Boston: Little, Brown & Co., 1967), p. 306.



Boven: Het dagboek van het RICM in het archief van de Service Historique de la Défense te Vincennes.

Bron: eigen archief.

Hoofdstuk dertien: Naspel.

Op 20 juni 1945 was de Marokkaanse sultan Mohammed Ben Youssef in Parijs om mee de overwinningssparade af te nemen. Uit handen van generaal de Gaulle kreeg hij bovendien de hoge onderscheiding '*Compagnon de la Libération*', de eerste (en enige) keer dat die onderscheiding niet aan een Fransman werd uitgereikt. Op 22 juni 1945 werden de Marokkaanse soldaten in Duitsland persoonlijk gefeliciteerd door de sultan.²⁴⁷ De oorlog was nu echt voorbij. Maar hoe gingen de koloniale soldaten om met de nieuwe naoorlogse uitdaging? Nu de vijand verslagen was, waren de duizenden manschappen in de geallieerde legers immers niet meer nodig. Bovendien flakkerde na de Tweede Wereldoorlog de onafhankelijkheidsgedachte overal in Afrika en Azië op, en de meeste koloniale machten verloren de greep op hun gebieden. Wat was de rol van de Maghrebijnse veteranen in deze context?

De laatste fase van de Franse dominantie over de kolonies in Frans Noord-Afrika werd gekenmerkt door twee onafhankelijke processen: het herrijzen van de Franse macht en status binnen Europa enerzijds, en de opkomst van nationalistische bewegingen in de Maghreb anderzijds.

De teleurstelling bij de Marokkaanse nationalisten was zoals gezien groot toen duidelijk werd dat de getoonde loyaliteit aan Frankrijk en de bijdrage aan de strijd tegen nazi-Duitsland onbeloond bleef. De onafhankelijkheidspartij Istiqlal probeerde in het eerste jaar na de oorlog zoveel mogelijk haar invloed in de bestaande overlegorganen te vergroten, maar met weinig succes. De sultan sprak met de Gaulle over nieuwe verhoudingen, maar de Franse premier ruimde in 1946 het veld en de nieuwe regering van de Vierde Republiek wilde de vooroorlogse imperiale relaties weer bevestigd zien.²⁴⁸ Door de groeiende nationale gevoelens in de Maghrebijnse regio's werden de Franse autoriteiten in Noord-Afrika echter meer afhankelijk van de steun van de lokale binnenlandse ambtenaren, waarvan er tijdens de Tweede Wereldoorlog velen in het Franse koloniale leger hadden gevochten. In Marokko kan dit een rol hebben gespeeld in de aanstelling van Alphonse Juin als resident-generaal in 1947, en zijn opvolger Augustin-Léon Guillaume in 1951. Hun ervaringen in het leiden van de Maghrebijnse koloniale eenheden, en het respect dat daarbij hadden verworven, speelden gegarandeerd in het voordeel van de Fransen.

Na de overwinning in Europa waren vanaf het najaar van 1945 de koloniale legers grotendeels ontbonden en de soldaten gedemobiliseerd. Maar Franse pogingen om ex-soldaten en diegenen die in dienst waren gebleven warm te maken, hadden slechts beperkt succes. Sommige officieren bleven de Fransen trouw en waren bijgevolg gedwongen om na 1956 hun land te verlaten en zich in Frankrijk te vestigen. Enkele anderen, vooral onderofficieren, sloten zich dan weer aan bij het militante *Armée de Libération*.²⁴⁹ Maar de meeste Marokkaanse officieren volgden het voorbeeld van hun superieuren, en behielden een neutrale positie tussen enerzijds de Fransen en anderzijds de Marokkaanse koninklijke familie. Deze voorzichtige strategie zorgde ervoor dat ze na de onafhankelijkheid een centrale positie kregen toebedeeld in de nationale *Forces Armées Royales*. Geen enkele Marokkaanse commandant had zich vereenzelvigd met het protest tegen de Franse afzetting van sultan Mohammed Ben Youssef in 1953.

²⁴⁷: Tuinier, Achahboun, *Graven in de klei.*, p. 56-57.

²⁴⁸: Ribbens, Schenk, Eickhoff, *Oorlog op vijf Continenten.*, p. 101.

²⁴⁹: Het *Armée de Libération* werd vanaf 1953 een sterke vleugel van de Marokkaanse onafhankelijkheidsbeweging. Voor meer info zie: M'Barek, Z., *Résistance et l'Armée de Libération: Porté Politique, Liquidation, 1953-1958.* (Tangier: Edition et Distribution du Nord, 1987).

Maar wanneer deze laatste later terugkeerde als koning van een onafhankelijk Marokko, wilde hij toch de banden met juist dit officierenkorps aanhalen en reïntegreren. Hun ervaringen waren immers van grote waarde in de creatie en uitbouw van het jonge nationale leger. Aangezien de militaire bevelhebbers niet konden rekenen op enige sympathie van de nationalistische beweging, hadden ze geen alternatief dan erop in te gaan.²⁵⁰

Maar de Franse bezorgdheid over de betrokkenheid van de koloniale militairen in de naoorlogse politieke crisis situeerde zich niet enkel op het niveau van de officieren. De houding op de lagere niveaus volgde immers een gelijkaardige trend. Franse rapporten die zich met deze onderzoeken bezighielden, zijn een duidelijke indicator voor de achteruitgang van de Franse positie in de Marokko. Een gebrek aan vertrouwen in de toekomst van het protectoraat toonde zich eveneens aan de andere kant van de aardbol. Toen na de Tweede Wereldoorlog de communistische beweging in Vietnam de herinstallering van het Franse regime in Indochina bedreigde, waren immers vele Algerijnse maar ook Marokkaanse veteranen weer onder de wapens geroepen en naar Zuidoost-Azië gestuurd.²⁵¹ De oorlog in Indochina toonde op een radicale wijze de alarmerende desillusie van de koloniale troepen. De soldaten afkomstig uit Noord-Afrika, waar nationaal bewustzijn ondertussen een belangrijk item was geworden, stelden vragen bij het conflict tegen een volk waar ze geen persoonlijke onenigheid mee hadden, een volk dat ook vocht voor precies datzelfde doel als de Maghrebijnen bij hen thuis probeerden te verwezenlijken. De harde strijd in de jungle en de effectieve antikoloniale propaganda van de Vietminh speelden bovendien handig in op de Maghrebijnse frustratie die uit jarenlange militaire dienst onder discriminerende omstandigheden voortkwam. Dit leidde tot een hoog aantal deserteurs en een gebroken moraal bij de Noord-Afrikanten.²⁵² Hussein Ben Iouch was een Marokkaanse Tirailleur die eerst in Europa had gevochten en daarna naar Indochina werd gestuurd. Hij zei tegen Driss Maghraoui:

*“The Vietnamese were propagandists. They used to tell us, “Go back to your country, the French are colonizing you and us, we are fighting for our country, so you should fight for yours.” They sent tracts and letters in Arabic. They used to tell us to shoot up in the air, and there were a lot of Moroccans who did it and there were a lot of Moroccans who were with the Vietnamese, about 1.000.”*²⁵³

Met het einde van het Franse regime over de Maghrebijnse kolonies kwam er ook een einde aan het bestaan van het *armée d’Afrique*. Maar de banden met de voormalige Noord-Afrikaanse kolonies werden niet geheel doorgeknipt.

De hoeksteen van de Franse steun aan bijvoorbeeld Marokko was de hulp aan de creatie van de reeds vernoemde *Forces Armées Royales* (FAR). In mei 1956 startte de Franse overheid met de overplaatsing van bataljons Spahis en Tirailleurs naar de FAR, zodat een totaal van twintigduizend voormalige koloniale soldaten ter beschikking stond van de Marokkaanse overheid. Ze werden bovendien versterkt met honderden Franse militaire adviseurs die zich vrijwillig als specialisten hadden aangeboden om het Marokkaanse leger te helpen trainen.

²⁵⁰: Gershovich, “A Moroccan Saint-Cyr.”, p. 244.

²⁵¹: Gershovich, *French Military Rule in Morocco.*, p. 14.

²⁵²: Een interessant werk dat handelt over de pogingen van de Vietminh om Marokkaanse soldaten voor hun zaak te winnen: Saaf, A., *Histoire d’Anh Ma*. (Paris: l’Harmattan, 1996). Deze biografie vertelt het verhaal Mohamed Ben Aomar Lahrech, een veteraan uit de Tweede Wereldoorlog die als lid van de Marokkaanse Communistische partij in 1949 door Ho Chi Minh werd overtuigd om met Marokkaanse gevangenen te communiceren.

²⁵³: Maghraoui, “Moroccan Colonial Soldiers.”, p. 61.

Het Franse leger doneerde ook nog duizendvijfhonderd voertuigen en ander materiaal dat in totaal een waarde van veertien miljoen Franse frank had. Samen met de twintigduizend man uit het Franse leger, bestonden de postkoloniale FAR ook uit tienduizend veteranen van het Spaanse leger, en vijfduizend man die in het *Armée de Liberation* hadden gediend. De succesvolle integratie van deze drie verschillende militaire groepen was de grootste uitdaging voor het opperbevel van het FAR. Het proces ondervond vooral moeilijkheden op de lagere niveaus. Militairen die onder de Fransen en Spanjaarden hadden gediend, en die meestal ervaring in de Tweede Wereldoorlog en Indochina hadden opgedaan, minimaliseerden immers de waarde van de voormalige leden van het *Armée de Liberation*. Anderzijds wantrouwden deze laatste, na hun succesvolle onafhankelijkheidsstrijd, juist deze ervaren officieren die het uniform van de koloniale machten hadden gedragen en hadden deelgenomen aan de onderdrukking. Want paradoxaal genoeg was het inderdaad zo dat - hoewel de kern van de strijdkrachten een symbool van de Marokkaanse onafhankelijkheid voorstelde - zij grotendeels een overblijfsel van de koloniale troepen waren. Er was voor de jonge natie dus een probleem als het ging om de herinneringen van haar verleden, iets waar in het laatste hoofdstuk dieper op wordt ingegaan.

De directe Franse betrokkenheid in de Marokkaanse militaire aangelegenheden en de opleiding van rekruten begon te verminderen vanaf de jaren '60. Deze ontwikkeling had te maken met het overwinnen van de tekortkomingen en kinderziektes die de FAR in de geboortejaren hadden geteisterd. Maar zelfs toen het Marokkaans leger volledig op eigen benen kon staan, bleef Frankrijk de geprivilegieerde partner inzake gespecialiseerde militaire affaires.²⁵⁴

In Marokko en Tunesië werden na de onafhankelijkheid de meeste koloniale veteranen dus linea recta overgeplaatst naar hun nieuwe nationale legers. Dit was echter niet het geval in Algerije, waar de geschiedenis van het *armée d'Afrique* haar droevig einde zou vinden. Er hebben in de bloedige Algerijnse onafhankelijkheidsoorlog immers nog Algerijnse Tirailleurs aan de zijde van de Fransen meegevochten tegen mannen die een paar jaar daarvoor nog hun strijdmakkers tegen nazi-Duitsland waren. Maar hoewel de meeste van deze koloniale soldaten trouw bleven gedurende dit bittere conflict, waren er genoeg incidenten die het Franse opperbevel het potentiële gevaar van hun inzet duidelijk maakte. Het feit dat dit leger in Algerije niet compleet instortte, is bovendien het beste bewijs van de kameraadschap, het professionalisme en de trots die uit het lange bestaan voortkwamen.²⁵⁵

Een laatste punt inzake de militaire banden tussen het oude Franse moederland en haar voormalige Maghrebijnse bezittingen, handelt over de duizenden Noord-Afrikaanse veteranen die hun carrière in het Franse koloniale leger beëindigd hadden na de afloop van de Tweede Wereldoorlog, en niet meer betrokken waren in een (nationale) strijdmacht.

Voor de soldaten die ooit hun brood hadden verdiend door voor Frankrijk te strijden, werd de reïntegratie na de onafhankelijkheid van de Noord-Afrikaanse landen bemoeilijkt door de postkoloniale haatgevoelens jegens de Fransen. De ambivalentie daar bleef immers enerzijds 'behorend tot de geallieerde bevrijders', anderzijds 'onderdeel uitmakend van het koloniale leger'. Zij hadden immers niet de kans gekregen om in de nieuwe nationale legers van hun landen te dienen. Tafdoute Elarbi zei: "*People considered those who had worked for France to be traitors. Even my wife used to think that way.*"²⁵⁶ Geconfronteerd met dergelijke negatieve gevoelens, hebben veel veteranen zich gehuld in een stilzwijgen omtrent hun verleden.

²⁵⁴: Maar ook andere landen, en dan vooral de Verenigde Staten, begonnen te wedijveren om deze status.

²⁵⁵: Gershovich, *French Military Rule in Morocco.*, p. 14.

²⁵⁶: Interview met Tafdoute Elarbi, gehouden door M. Gershovich. Ouaoumanna, februari 1999.

Een groot deel leeft in armzalige omstandigheden en probeert met de hulp van hun kinderen en invaliditeitsuitkeringen of oudstrijderpremies van de Franse staat de eindjes aan elkaar te knopen. Gaston Monnerville, de eerste donkergekleurde die een leidinggevende positie in de Franse politiek bezat, had nochtans op vijftien mei 1945 verkondigd:

*“Sans son empire, la France ne serait qu’un pays libéré. Grâce à son empire, la France est un pays vainqueur.[...] Les fils d’outre-mer y ont pris part, non comme des mercenaires sans âme, mais comme des éléments d’humanité décidés à sauvegarder définitivement la liberté.”*²⁵⁷

Met deze woorden vatte Monnerville kernachtig samen wat de Franse staat de (Maghrebijnse) koloniale eenheden schuldig is. Het is bijgevolg niet verwonderlijk dat volgens Moshe Gershovich het enige waarmee min of meer alle veteranen zich kunnen identificeren de opvatting is dat Frankrijk hun misbruikt heeft en beter had kunnen/kan compenseren.²⁵⁸ De Franse overheid besloot immers, in volle dekolonisatieperiode, om door middel van een ‘kristalliseringswet’ de uitkeringen en pensioenen voor niet-Franse oud-strijders te bevriezen op de waarde van 1959.²⁵⁹ De uitkeringen die Franse veteranen kregen, lagen vanaf dan ongeveer vijf keer zo hoog als die van Noord-Afrikaanse ex-soldaten en oudstrijders afkomstig uit sub-Sahara Afrika. Een Frans burger kreeg toen tweeduizendachthonderd Franse frank, terwijl een Marokkaan maar vierhonderd Franse frank betaald kreeg.²⁶⁰ De Franse regering verdedigde volgens het Nederlandse ochtendblad ‘Trouw’ die ongelijkheid met de stelling dat de lage uitkeringen nog steeds een grote waarde hebben in de voormalige kolonies.²⁶¹

In 1996 echter klaagde de Senegalese ex-sergeant en veteraan, Amadou Diop, de toestand van de koloniale oud-strijders aan. In november 2001 gaf de hoogste administratieve rechtbank (de Franse Raad van State), de man, hoewel hij reeds overleden was, gelijk. De Franse regering zag zich bijgevolg genoodzaakt om de pensioenen van ongeveer vijfentachtigduizend overlevende koloniale oudstrijders uit zo’n 23 landen te herzien. Hieraan hing een prijskaartje van tussen de 1.53 en 1.85 miljard euro.²⁶² Maar ondanks het juridische getouwtrek veranderde er substantieel weinig. Tot toenmalig Frans president Jacques Chirac in 2006 de film ‘*Les Indigènes*’ zag en beloofde dat ‘hij iets zou ondernemen.’ De beslissing om het over een andere boeg te gooien, volgde op een campagne van de makers en acteurs van de film die vanaf september 2006 in de Franse bioscopen te bezichtigen was. Volgens insiders was Chirac zo onder de indruk van Rachid Boucharebs filmproductie, dat hij erop stond dat de hele pensioenenaffaire opnieuw onder de loep zou worden genomen.²⁶³

Conclusie: Maghrebijnse koloniale soldaten die in de Franse strijdmacht bleven, werden overgeplaatst naar de nieuwe legers van de jonge Maghrebijnse naties. Anderzijds probe(e)r(d)en diegenen die reeds op het einde van de Tweede Wereldoorlog ontslagen werden, een graantje mee te pikken van de uitkeringen waar ze als oudstrijder recht op hebben.

²⁵⁷: <http://www.groupemarat.com/NOSLIBERATEURS/SOLDAT.html>

²⁵⁸: Gershovich, “Collaboration and ‘Pacification’”, p. 143.

²⁵⁹: Stand van zaken omtrent de pensioenen van niet-Franse oudstrijders.

http://www.hibn.tv/content/article.php?id_article=1343 geraadpleegd op 04/12/2009.

²⁶⁰: Onbekende auteur, “Veteranen schieten gat in Franse begroting.” *Trouw*, Januari, 7, 2002.

²⁶¹: Onbekende auteur, “Veteranen schieten gat in Franse begroting.”

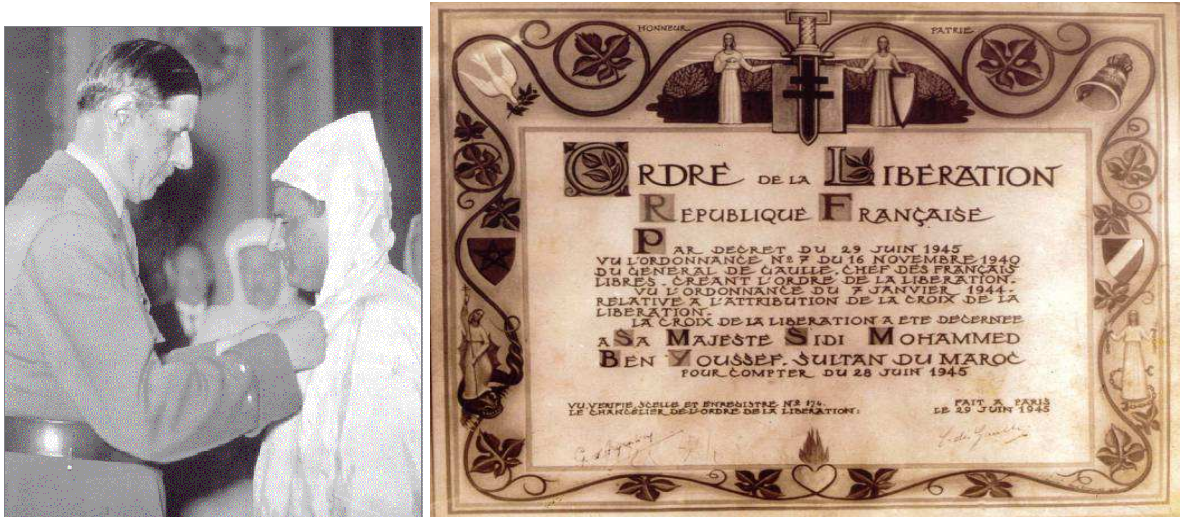
²⁶²: Stand van zaken omtrent de pensioenen van niet-Franse oudstrijders.

http://www.hibn.tv/content/article.php?id_article=1343 geraadpleegd op 04/12/2009.

²⁶³: John Lichfield, “Film moves Chirac to back down over war pensions.” *The Independent*, September, 26, 2006.

Maar hoewel de affaire van die laatste categorie om materiële tegemoetkomingen draait, toont het ook de veelzijdige kant van de Frans-Maghrebijnse relatie in de zes decennia na de Tweede Wereldoorlog.

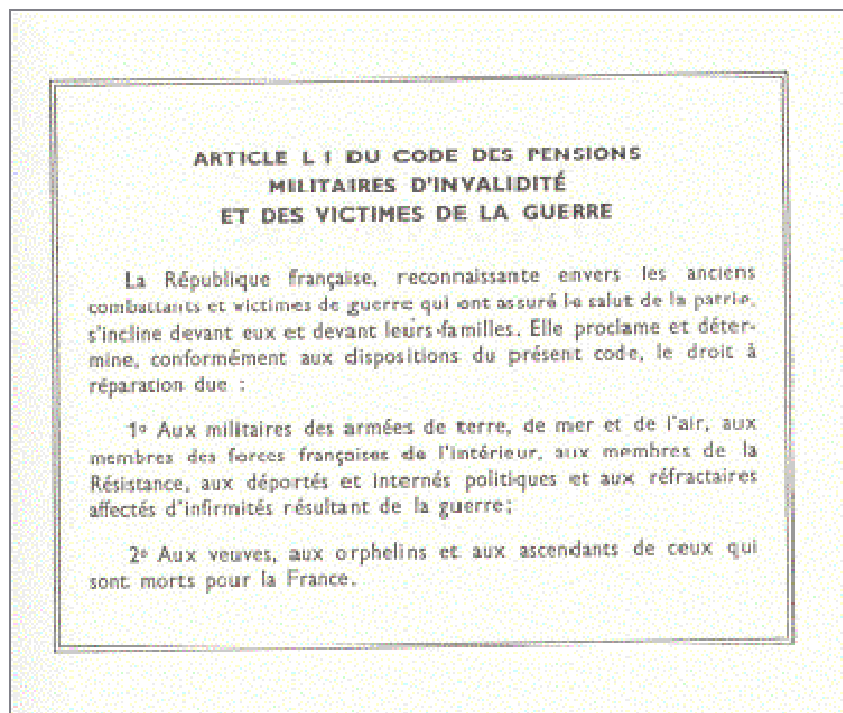
Ondanks de discriminerende ondertoon en stereotyperingen die deze relatie gedurende haar bestaan karakteriseerden, produceerde ze immers ook een bepaalde vorm van Frans bewijstzijn dat boven de grenzen van het kolonialisme uitstijgt. Een bewijstzijn dat voortkomt uit het behoud van de banden met de gebieden die ooit hun bloed vergoten voor de verdediging van het Franse moederland.



Boven: De Gaulle verleent de Marokkaanse sultan Mohammed Ben Youssef het 'Compagnon de la Libération'-ereken.

Onder: De eerste pagina van de Franse gids inzake de uitkeringen van de oudstrijders.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=28&diapo_page=1 geraadpleegd op 26/04/2010.



Hoofdstuk veertien: De multiculturele samenleving en haar herinnering.

“Hoe kunnen we de uitsluiting voorkomen van andere Ali's, hun zonen en dochters, die het geweld en het verdriet van onze geschiedenis overleefd hebben en die twee vaderlanden hebben?[...] Ali Smaïli zal zich afvragen of hij voor niets gestorven is, of de Arabieren enkel goed genoeg waren om te sterven voor Frankrijk.”²⁶⁴

Burgemeester van Belfort Jean-Pierre Chevènement bij de onthulling van de plaquette voor Ali Smaïli op 20 november 1986.

De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog kon in de naoorlogse wereld niet worden uitgewist, maar er werd wel op een collectief niveau gezocht naar manieren om de herinnering een betekenis met een positieve lading toe te kennen. Niet zelden werden verliezen en ontberingen beschouwd als een offer voor een hogere zaak zoals vrijheid, zelfstandigheid en democratie. De manier waarop in België de Tweede Wereldoorlog met behulp van monumenten, herdenkingen en schoolboeken een publieke plaats kreeg, leidde tot een herinnering die het leed een zinvolle plaats gaf. De bittere ervaringen waren immers niet tevergeefs geweest en de bevrijding moest kunnen rekenen op het respect en de dankbaarheid van de hele bevolking. Het historisch kader ter nagedachtenis van allen die sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zijn gestorven, is daarbij al meer dan vijf decennia verruimd. Daarbij ligt de focus niet meer primair op diegenen die deze periode zelf hebben meegemaakt, maar op de jongere generaties die de oorlog niet aan den lijve hebben ondervonden.

Toch missen allochtone leerlingen in België hun eigen verhalen. Jongeren met ouders die afkomstig zijn van landen als Marokko, Algerije, Tunesië maar ook andere Franse (en Britse) ex-kolonies kunnen zich moeilijk een voorstelling maken van de Tweede Wereldoorlog. De geschiedenis van zowel de Eerste als de Tweede Wereldoorlog wordt immers nog steeds gedomineerd door de gedachte dat deze conflicten Europees waren, uitgevochten door Europeanen in Europese landen. Deze eurocentrische manier van geschiedschrijving heeft andere geschiedenissen van gekoloniseerde volkeren die eveneens participeerden in de wereldconflicten uitgesloten. Indiërs, West- en Noord-Afrikanen, Surinamers en vele anderen vochten en stierven zij aan zij met Europeanen. Toch blijven hun ervaring en herinnering vergeten of uitgesloten van de ceremonies die elk jaar in Europa worden gehouden.

De herinnering in de Lage Landen.

Het geallieerde aandeel in het eerste en laatste jaar van de Tweede Wereldoorlog liet in België blijvende sporen na: uiteenlopende monumenten, maar vooral oorlogskerkhoven. Britse begraafplaatsen situeren zich onder andere in Heverlee, Evere en Kasterlee. De Canadezen bezitten hun eigen ‘*Adegem Canadian War Cemetery*’ in het Oost-Vlaamse Maldegem en 7.989 Amerikanen liggen begraven te Henri-Chapelle in de Ardennen. Tijdens jaarlijkse plechtigheden worden hier de gesneuvelden herdacht, vaak in aanwezigheid van diplomatieke en militaire vertegenwoordigers.

Franse oorlogskerkhoven lijken echter veel minder evident in het Belgische landschap terug te vinden.

²⁶⁴: El Merini, A., *L'Armée marocaine à travers l'histoire*. (Rabat: Dar Nachr Al Maârifa, 2000), 326. geciteerd in: Oord van den, A., *Allochtonen van nu & de oorlog van toen*. (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2004) p. 103.

In Chastre nabij Gembloux in de provincie Namen staan op een vergeten Franse militaire begraafplaats driehonderd stenen met Arabische inscripties tussen de vertrouwde witte kruisen.²⁶⁵ Hier vonden de gesneuvelden van drie regimenten Maghrebijnse Tirailleurs, die in de meidagen van 1940 als enige de Duitse opmars enigszins wisten te vertragen, een laatste rustplaats. (supra) Pas op veertien mei 2000 werd er een eerste herdenking georganiseerd in aanwezigheid van honderden Noord-Afrikanen, waaronder nog enkele veteranen.

In Antwerpen ligt een aantal Marokkaanse Tirailleurs op het kerkhof Schoonselhof.²⁶⁶ Op 26 maart 2010 werd er door de Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims (VOEM) naar aanleiding van de verzoening tussen het Maritiem Instituut Oostende en de Maritieme Hogeschool Laouyn een herdenking, waar ook de schrijver van deze masterscriptie aanwezig was, georganiseerd.²⁶⁷

In 1985 ontdekte Mohamed Achahboun dat in het Nederlandse Kapelle-Bizelinge eveneens negentien Marokkaanse soldaten begraven lagen. Sindsdien organiseren Marokkaanse verenigingen elk jaar op vier mei een busreis naar het dorp in Zeeland.²⁶⁸ In 1989 hield het Haagse Maghreb-platform een eerste herdenking voor Noord-Afrikaanse gesneuvelden in de Grote Kerk. Op basis van verzamelde documenten volgden tentoonstellingen over Marokkanen in Nederland tijdens de oorlogsjaren. Doel was om een vergeten geschiedenis van onder het stof te halen, maar ook ‘een brug te slaan tussen verschillende culturen om zo de integratie te bevorderen.’²⁶⁹ De wens om te (willen) integreren én bovendien trots te kunnen zijn op de verwezenlijkingen van hun voorouders, zijn belangrijke motieven voor Noord-Afrikanen om te participeren aan de herdenkingen in zowel Gembloux als Kapelle. Driss Chabi, Marokkaans consul-generaal te Brussel, verkondigde op de plechtigheid in Gembloux in 2006:

*“C’est important de rendre hommage à ces hommes, qui sont morts l’arme à la main, et c’est l’occasion de valoriser la mémoire que partagent Belges et Marocains. Ce cimetière rappelle le rôle joué par le Maroc dans la lutte contre la barbarie nazie. Et c’est symbolique que des jeunes assistent à cette cérémonie.”*²⁷⁰

Het Haagse gemeenteraadslid El-Houssine Moutahid zocht in Kapelle naar de gemeenschappelijkheden tussen Nederlanders en Marokkanen, en verwoordde dat als volgt:

*“Wij maken deel uit van de Nederlandse geschiedenis. Als Marokkanen de oorlog herdenken, beseffen ze dat ook zij onderdeel zijn van de Nederlandse samenleving. Dan pas kan er een einde komen aan de discussie van wij tegen zij.”*²⁷¹

²⁶⁵: Bij Chastre liggen tussen 603 Franse soldaten 168 Marokkanen, 131 Algerijnen en drie Tunesiërs begraven onder grafstenen die de vorm hebben van een minaret.

²⁶⁶: Grave de, P., “Herinneringseducatie in Vlaanderen.” in *Sporen* 7, no. 28, (2007), p. 1.

²⁶⁷: VOEM is sinds één januari 1996 door de Vlaamse Gemeenschap als landelijke vereniging van migranten.

²⁶⁸: Sophie van Leeuwen, “Marokkanen ontdekken ‘4 mei’.” *Fractie en Gemeenteraad*, Mei 5, 2003.

²⁶⁹: Onbekende Auteur, *Amsterdams Stadsblad*, Mei 4, 1994.

²⁷⁰: Sophie Devillers, “Marocains et tombés pour la Belgique.” , *La Libre Belgique*, April, 21, 2006.

²⁷¹: Sophie van Leeuwen, “Marokkanen ontdekken ‘4 mei’.”

De herinnering in de rest van West-Europa.

Ook elders in West-Europa is de aandacht voor de Maghrebijnse koloniale bijdrage aan de geallieerde overwinning en bevrijding niet overdreven groot.

In Frankrijk blijft de geschiedenis van de koloniale soldaten afwezig uit het collectieve geheugen. Slechts weinig studenten weten dat er ook Maghrebijnen in het Franse verzet zaten, of dat de Noord-Afrikaanse bijdrage aan de bevrijding van de Zuid-Franse steden doorslaggevend is geweest. De koloniale soldaten bestonden wel, maar niet in de Franse historiografie. Op zoek naar monumenten ontdekten we dat in de buurt van Sedan Spahis begraven liggen, die eveneens in de Duitse *Blitzkrieg* van mei 1940 de dood vonden. Ook is te La Horgne, in de Franse Ardennen, een museum en een monument voor de cavalerie-eenheid.

In het Parijse *Hôtel des Invalides* bevindt zich op de eerste verdieping een galerij waar tussen de verscheidene gedenkstenen een handvol marmeren platen aan de Maghrebijnse eenheden gewijd zijn.²⁷² De Goums beschikten over een eigen museum in *Chateau Montsoreau* bij de Loire. De collectie is eind jaren '90 opgenomen in het *Musée de l'Infanterie* in Montpellier.²⁷³ In de Corsicaanse kustplaats Saint Florent bevindt zich een begraafplaats voor de bij de landing gesneuvelde koloniale soldaten. Hetzelfde geldt voor Marseille, waar pas op drie juni 2000 een monument ter ere van de Tabors werd ingewijd. In 1954 werd in de Franse Vogezes, bij *Croix des Moinats*, een monument opgericht ter ere van de gevallen Marokkaanse soldaten van de Eerste, Tweede en Derde GTM die daar in oktober 1944 zware gevechten hebben gevoerd.²⁷⁴

Ook nabij het Italiaanse Cassino, in Venafro, ligt er een Frans oorlogskerkhof. Op het noordelijke deel ervan bevinden zich zo'n zesduizend Algerijnse, Marokkaanse en Tunesische graven.

In een documentaire over de Goums op TF1 werd er gesteld: "*They liberated Toulon, but not a single street carries their name.*"²⁷⁵ Op het internet vinden we inderdaad slechts sporadisch straatnamen genoemd naar de vergeten bevrijders. In de gemeente Aubagne, in het departement Bouches-du-Rhône, is er sprake van een '*Avenue des Goums*'. Verder bestaat er ook een '*Avenue 2^e Spahis*' in Savary-Sur-Mer, in het zuidelijke département Var. Ten slotte ligt er een '*Rue du 3^{eme} Spahis Algériens*' in het gehuchtje Le Bonhomme in de Elzas (département Haut-Rhin). Het is geen toeval dat in al deze dorpen verwoede gevechten hebben plaatsgevonden waaraan Maghrebijnen hebben geparticipeerd.

De herinnering in Noord-Afrika.

Hoewel er onder andere in Gammarth, Takrouna (beide Tunesië), Kénitra en Meknès (Marokko) oorlogskerkhoven zijn, is over herdenkingen in de Noord-Afrikaanse landen zelf weinig bekend.

In Marokko schonken in de jaren '90 voor het eerst een documentaire, een historisch seminarie en een expositie in Rabat aandacht aan de verhalen van de soldaten zelf.²⁷⁶ De geschiedenis van de koloniale soldaten is hier eveneens niet in het collectieve geheugen aanwezig, maar de kaarten liggen hier anders.

Om te begrijpen waarom de eerste aandacht zo lang op zich heeft laten wachten, moeten we de draad weer oppikken bij het koloniale discours van een aantal decennia daarvoor. Het is immers tegen deze manier van representatie dat de nationalistische geschiedschrijvingen zijn ontstaan.

²⁷²: Zie bijdrage voor fotografisch materiaal.

²⁷³: Oord van den, A., *Allochtonen van nu & de oorlog van toen*. (Den Haag: Sdu Uitgevers, 2004), p. 102.

²⁷⁴: Geschiedenis van de Vogezes.

<http://bassesurlerupt.ifrance.com/html/commune/histoire.htm> geraadpleegd op 10 maart 2010.

²⁷⁵: Sedouy de, A., *La Mémoire Oubliée des Goums Marocains*. Ahmed el-Maanouni, 1992.

²⁷⁶: Oord van den, *Allochtonen van nu.*, p. 103.

De dekolonisatie van Noord-Afrika was hét onderwerp van een nieuw soort revisionistische historiografie die de diepgaande Franse penetratie in de Maghrebijnse socio-economische samenleving wilde aantonen. De dominante koloniale houding dat de prekoloniale Maghreb een anarchistisch samenraapsel was, werd aangevochten door deze nieuwe visie die in het eerdere bestaan van natiestaten en verzetsgroepen onder het koloniaal regime geloofde. Nationalistische geschiedschrijvers focusten in de postkoloniale periode meer op politieke en economische thema's en op het ontstaan van nationalistische bewegingen. Op deze manier werd echter alleen de elite in de schijnwerpers gezet en bleef een aanzienlijk deel van de verhalen van de bevolking onderbelicht. Juist die bevolking die het overgrote deel van de koloniale soldaten leverde gedurende de Tweede Wereldoorlog. Een belangrijk kenmerk van deze nieuwe historiografie was de productie van nieuwe tweedelingen: 'kolonisator' versus 'gekoloniseerde', 'kolonialisme' versus 'nationalisme' en ook weer 'verzetsmensen' versus 'collaborateurs'. De nationalistische historiografie wilde dus enerzijds de economische en sociale voorwaarden waaronder het kolonialisme zich manifesteerde, onderzoeken. Anderzijds werden zo onderverdelingen gecreëerd die juist een andere, nieuwe variant van het kolonialisme produceerden. Het vreemde is bijgevolg dat het verhaal van de koloniale Maghrebijnse soldaten botst met zowel het nationalistische discours, als met het 'verzets'-discours. Aangezien de meeste nationalistische geschiedschrijvers de effecten van de natiestaat die een grote invloed op haar huidige toestand hebben gehad, bestuderen, ziet de Marokkaanse overheid klaarblijkelijk geen praktische toepassing in de geschiedenis van de koloniale troepen. Typisch voor deze (nationalistische) houding is de neiging om bepaalde gebeurtenissen en periodes als belangrijk te bestempelen, terwijl andere als verstorend worden beschouwd en in de vergetelheid worden gedrukt. Een belangrijk lid van het *Bureau National des Anciens Résistants* verzekerde zo in een ontmoeting met Driss Maghraoui dat "*Moroccan colonial soldiers never fought inside the territory of Morocco.*"²⁷⁷ Hij wilde simpelweg niet inzien dat de Fransen ook van Marokkaanse landgenoten gebruik hebben gemaakt voor hun (militaire) pacificatie. Tot de Tweede Wereldoorlog symboliseerden de ervaringen van de Noord-Afrikaanse koloniale soldaten volgens de officiële historiografie dus geen enkele nationale toewijding of heroïsche opoffering. Dat veranderde met de oproep van de Marokkaanse sultan op drie september 1939 om het Franse leger bij te staan. Dit werd immers voorgesteld als een eerste stap richting Marokkaanse onafhankelijkheid. Vandaag de dag wordt bijvoorbeeld via lezingen en films de herinnering levendig gehouden dat de enige reden om dienst te nemen het versnellen van het onafhankelijkheidsproces was. Een mooi voorbeeld in Nederland is Mohamed Achahboun die de levensloop van de Marokkaanse sergeant Moughit Ben Daoud vertelt.²⁷⁸ Dit levert twee botsende situaties: De koloniale oudstrijders werden enerzijds doodgezwegen wegens hun koloniale verleden met de Fransen, anderzijds werd hun 'verzet via het vechten voor onafhankelijkheid' opgeblazen. Als men dan bedenkt dat de Marokkaanse overheid sinds de onafhankelijkheid de massamedia, en dan voornamelijk televisie, in handen heeft om Marokkaanse cultuur te propageren, is het niet verwonderlijk dat alternatieve historische invalshoeken geen kans kunnen krijgen. Controle over het onderwijs maakt het eveneens zeer moeilijk om aan het nationalistische paradigma te ontsnappen en andere theorieën te onderzoeken.

²⁷⁷ : Maghraoui, "Moroccan Colonial Soldiers.", p. 65.

²⁷⁸ : http://www.art1.nl/artikel/3334-Tekst_lezing_Mohamed_Achahboun geraadpleegd op 06/12/2009.

Geschiedenis voor autochtonen en allochtonen.

Het grootste deel van de Belgische bevolking is na 1945 geboren en heeft de Tweede Wereldoorlog niet zelf meegemaakt. Dat geldt evenzeer voor een meerderheid van alle andere nationaliteiten. Toch vormt de geschiedenis van de tweede grote wereldbrand een nadrukkelijk aanwezige herinnering en een belangrijke bron van reflectie. Er bestaan herinneringen met uiteenlopende kaders, onderwerpen en tijdsafbakeningen die op diverse manieren vorm krijgen. Dat is niet alleen het geval in België, Nederland of Frankrijk. Afro-Amerikaanse veteranen, Indische migranten in Groot-Brittannië en dus ook de voormalige koloniale oudstrijders in Noord- en sub-Sahara Afrika koesteren eveneens hun oorlogsherinneringen en zoeken daarvoor een breder platform. Zoals Laura Rice heeft aangetoond, schuilt het gevaar in het negeren of vergeten van de Maghrebijnse oorlogservaringen in de gedachte dat ‘mensen zonder geschiedenis’ in het koloniale tijdperk, de ‘mensen zonder toekomst’ in het postkoloniale tijdperk worden.²⁷⁹ De hele kwestie draait dus niet om de erkenning van verschillende individuele dan wel collectieve heroïsche daden, maar fundamenteeler om de integratie van deze verhalen in de Frans-Europese geschiedenis. In de hedendaagse context van de Europese Unie is dat een belangrijke kwestie. Met de pogingen om een economisch en cultureel verenigd Europa te creëren en de immigratieproblemen in Frankrijk (maar ook in andere West-Europese landen) aan te pakken, kunnen dergelijke herinneringen misschien de historische homogeniteit die Europese overheden nastreven, mee helpen construeren. Want hoewel de Noord-Afrikaanse oorlogsgraven vanuit Belgisch en Nederlands perspectief slechts een klein, marginaal detail vormen, kunnen ook deze geschiedenissen een aanknopingspunt bieden om het perspectief van de Tweede Wereldoorlog te verbreden. Deze verhalen verdienen ook belangstelling buiten de eigen etnische kring. Als de interesse beperkt blijft tot de geschiedenis van de eigen natie of etniciteit, zal dat niet bijdragen tot een beter begrijpen van de Tweede Wereldoorlog. Nu de maatschappij sterk geconfronteerd wordt met globalisering en een groeiend aantal allochtonen van uiteenlopende afkomst kent, is het een logisch stap om de oorlog niet uitsluitend te presenteren in een kader dat beperkt blijft tot de westerse landen. Het presenteren van een daadwerkelijk mondiaal beeld van alle (ook koloniale) deelnemers, bijvoorbeeld via het onderwijs, is natuurlijk geen eenvoudige opgave. Maar de bereidheid om zich te verdiepen in de ervaringen van anderen kan een gevoel van onderlinge verbondenheid stimuleren. Zeker in een multiculturele samenleving waar historische beeldvorming verweven is met identiteitsvorming, zou dat an sich motivatie genoeg moeten zijn om met wederzijds respect de dialoog aan te gaan...

²⁷⁹: Rice, “African Conscripts/European Conflicts.”, p. 113.



Boven, links: De Franse militaire begraafplaats nabij La Horgne.

Boven, rechts: De begraafplaats van Kénitra (Marokko).

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=35&diapo_page=2 geraadpleegd op 26/04/2010.

Onder, links: De officiële inhuldiging van het monument in Marseille, op drie juni 2000.

Bron: http://www.edulyautey.org/~marocomb/plugins/diaporama/diaporama.php?lng=fr&diapo_id=13 geraadpleegd op 26/04/2010.

Onder, rechts: Een gedenkplaat ter ere van de Maghrebijnse Tirailleurs in het Parijse *Hôtel des Invalides*.

Bron: eigen archief.



Conclusie.

Passen de Maghrebijnse koloniale soldaten in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog? Het antwoord op deze vraag is simpelweg ja. Was hun bijdrage groot? Ook hier kan men positief op antwoorden.

De Franse militaire strategie tijdens het Interbellum garandeerde een grote participatie van de overzeese, en dan vooral Afrikaanse, koloniale gebieden. De Maghrebijnse Goumiers, Tirailleurs en Spahis waren voor de Fransen eveneens aantrekkelijk omdat men hen, ondanks hun 'onbeschaafde kinderlijkheid', als 'geboren krijgers' (*guerriers par ativisme*) beschouwde. Alle koloniale eenheden betaalden een hoge prijs voor hun prominente aanwezigheid aan de Europese fronten. Maar diegenen die volgens de Franse dubieuze rangschikking als 'krijgersras' waren bestempeld, waren het grootste slachtoffer. Volgens het officiële discours boden de Noord-Afrikanen zich vrijwillig aan, maar het overgrote deel van de Maghrebijnse mannen werd door economische omstandigheden gedwongen om dienst te nemen in het leger van de Franse kolonisator. Voorts rechtvaardigden ook de steun van de Marokkaanse sultan, religieuze groeperingen en de Maghrebijnse elite in het algemeen de morele steun van de oorlogsbijdrage.

In totaal leverden Marokko, Algerije en Tunesië het Franse leger tweehonderddrieëndertigduizend soldaten, wat feitelijk de kern van die strijdmacht gedurende de hele oorlog zou zijn. Twee Maghrebijnse eenheden schreven in de hectische meidagen van 1940 geschiedenis. Tirailleurs en Spahis slaagden er in Gembloux en La Horgne als enigen in om, ten koste van zware verliezen, de Duitse *Blitzkrieg* (even) een halt toe te roepen. Sommige onderzoekers menen zelfs dat de Fransen van alle gevechten tegen de Duitsers die van deze Noord-Afrikanen als het meest memorabel beschouwen.

Ondanks dat zij in 1942 de speerpunt van het nieuwe Franse leger zouden vormen, zijn de Maghrebijnse troepen er nooit in geslaagd de titel van 'Vrije Fransen' te verwerven. Ze dreven de Duitsers uit Noord-Afrika bij het Tunesische Bizerte en hielpen vervolgens met de verovering van Sicilië en Sardinië. Corsica, het eerste stukje Frans grondgebied, namen de Noord-Afrikanen zelfs geheel voor hun eigen rekening. In Italië maakten de Maghrebijnen naar schatting vier vijfde van het Franse expeditieleger, het *Corps Expéditionnaire Français*, uit. Het was ook deze Italiaanse campagne die het hoogte- én dieptepunt van de inzet van de Noord-Afrikaanse koloniale soldaten zou worden. Operationeel gezien bepaalden ze bij de *Gustavlinie* de doorbraak naar Rome en dus het succes van de geallieerde veldtocht in Italië. Hun verwezenlijkingen werden echter ontsierd door de geruchten over diefstal en verkrachting tegen de Italiaanse bevolking, iets wat een smet op het Noord-Afrikaanse blazoën zou blijven. Hoewel de gruweldaden aansloten bij al langer bestaande racistische vooroordelen en negatieve percepties, zijn ze gebaseerd op weldegelijk gebeurde feiten. De impact die de hele affaire had, wordt aangetoond door de oproep van de paus aan het geallieerde opperbevel om geen koloniale soldaten meer in te zetten. Ondanks deze perikelen was de Maghrebijnse bijdrage aan de invasie van Zuid-Frankrijk en de daaropvolgende bevrijding van het Franse moederland wederom zeer groot. De inname van Marseille, Toulon, de Provence, de Vogezen en de Elzas konden ze als onderdeel van het Franse Eerste Leger allemaal op hun conto schrijven. Na zich een weg door het zuiden van Duitsland te hebben gevochten beëindigde het deel van de Noord-Afrikanen dat nog niet van het front was gehaald de oorlog in Oostenrijk. In het najaar van 1944 en het voorjaar van 1945 was immers op bevel van generaal de Gaulle een groot deel van de (Maghrebijnse) koloniale soldaten gedemobiliseerd en naar huis gestuurd.

Officieel was dit wegens de koude klimatologische omstandigheden, maar de echte reden was dat de Franse autoriteiten liever geen risico wilden lopen met het tonen van een ‘vreemd’ bevrijdingsleger aan de Franse bevolking. Verder vreesden de Franse autoriteiten voor muiterij in de koloniale rangen, veroorzaakt door de jarenlange sociale ongelijkheid in het Franse leger.

Na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog flakkerde de onafhankelijkheidsgedachte overal in Afrika en Azië op, en de meeste koloniale machten verloren de greep op hun gebieden. De koloniale soldaten die na de onafhankelijkheid niet rechtstreeks naar de nieuwe Noord-Afrikaanse nationale legers werden overgeplaatst, probeerden in leven te blijven via pensioenen die de Franse staat hun schuldig is. Verbitterd door de jarenlange ongelijke behandeling, ontvangen Noord-Afrikaanse veteranen vandaag de dag ongeveer een kwart van het bedrag dat Franse oudstrijders uitbetaald krijgen.

De appreciaties van de verwezenlijkingen en bijdragen die de Maghrebijnse koloniale soldaat leverden, blijven beperkt tot de weinige monumenten en herdenkingen (die meestal door Maghrebijnse verenigingen in Europa zelf) georganiseerd worden. Lange tijd is de historiografie van de Tweede Wereldoorlog door Europeanen geschreven, daar waar in de Maghreb de geschiedschrijving eerder in het teken stond van de onafhankelijkheidsstrijd. Het verhaal van de Maghrebijnse koloniale soldaten pastte in geen van beide plaatjes, en viel bijgevolg tussen wal en schip. Het cynisme van dit discours is, meer dan 70 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, nog steeds actueel. De discriminaties die juridische, economische en zelfs socio- en psychologische consequenties voor de Maghrebijnse koloniale soldaten hadden, moeten aanzetten tot erkenning van iedereen die de wapens voor de vrijheid heeft opgenomen. Het laten voortleven van de herinnering is bijgevolg een oproep tot verantwoordelijkheid en morele collectiviteit in een multiculturele samenleving.

Bibliografie.

Primair Bronnenmateriaal.

Interview met al-Amrani Shrif, gehouden door Moshe Gershovich. Casablanca, januari 1998.

Interview met Tafdoute Elarbi, gehouden door Moshe Gershovich. Ouaoumanna, februari 1999.

Interview met Timour Ali Oubassou, gehouden door Moshe Gershovich. Beni Mellal, januari 1998.

National Archives – RG 338. Records of the U.S. Army Commands, Records of H.Q. 5th U.S. Army, General Correspondence.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 7N 4198. Effectifs; Reservistes NA 1939-1940.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 7N 4198. Renforts Indigènes Nord-Africains.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 16. Journal de Marche du 2^e GTM.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 296. Rapports sur l'état d'esprit des indigènes du 3 RTM.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 296. Renseignements sur les corps des troupes indigènes.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1082. Rapports et comptes rendus.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1083. Historique Sommaire du RICM.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1083. Personnel - Effectifs – Perts.

Service Historique de la Défense, Vincennes (SHD) – 34N 1090. 12 Régiment de Tirailleurs Sénégalais.

Primaire literatuur.

Bradley, Omar, Nelson, *A General's Life: an Autobiography*. New York: Simon & Schuster, 1983.

de Gaulle, Charles, *Mémoires de guerre: l'Appel (1940-1942)*. Paris: Plonn, 1954.

de Gaulle, Charles, *Mémoires de guerre: tome III, le salut (1944-1946)*. Paris: Plonn, 1959.

de Lattre de Tassigny, Jean, *History of the First French Army*. London: Allen and Unwin Ltd., 1952.

- Devillers, Sophie, “Marocains et tombés pour la Belgique.” , *La Libre Belgique*, April, 21, 2006.
- Eisenhower, Dwight David, *Crusade in Europe., Volume I.* Garden City: Doubleday & Company, 1948.
- Guillaume, Augustin-Léon, *Les Berbères Marocaines et la pacification de l’Atlas Centrale.* Paris: R. Juilliard, 1946.
- Horrocks, Brian, *Escape to Action.* New York: St. Martin’s Press, 1961.
- http://www.art1.nl/artikel/3334-Tekst_lezing_Mohamed_Achahboun
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7984436.stm>
- Koeltz, Louis-Marie, *Une campagne que nous avons gagnée: Tunisie 1942-1943.* Paris: Hachette, 1959.
- Leeuwen van, Sophie, “Marokkanen ontdekken ‘4 mei’.” *Fractie en Gemeenteraad*, Mei 5, 2003.
- Lichfield, John, “Film moves Chirac to back down over war pensions.” *The Independent*, September, 26, 2006.
- Lyautey, Pierre, *Carnets d’un Goumier.* Paris: R. Juilliard, 1985.
- Mangin, Charles, *La Force Noire.* Paris: Hachette, 1910.
- Onbekende Auteur, “Les Marocains à l’honneur.” *Assâada*, September, 9, 1939.
- Onbekende Auteur, “So führt das ‘ritterliche’ Frankreich Krieg.” *Völkischer Beobachter (Norddeutsche Ausgabe)*, Mei, 30, 1940.
- Onbekende Auteur, “Soldats Marocains d’un Corps Francs.” In: *Match*, no. 92 (1940), p. 6-9.
- Onbekende Auteur, “Urge Provvedere.” *Osservatore Romano*, Oktober, 4, 1944.
- Onbekende Auteur, “Veteranen schieten gat in Franse begroting.” *Trouw*, Januari, 7, 2002.
- Patton, George, Smith, *War as I knew it.* Orlando: Houghton Mifflin Harcourt, 1995.

Secundaire literatuur.

- Aubagnac, Gilles, “Le retrait des troupes noires de la première armée à l’automne 1944.” *Revue historique des armées*, no. 2, (1993): 34-46.
- Ambrose, Stephen Edward, *D-Day. 6 juni 1944.* Brussel: Roularta Books, 2004.
- Baldwin, Hanson, *Battles lost and won: Great Campaigns of World War II.* New York: Harper & Row, 1966.

- Bertiaux, Pierre, Yves Jouin, *Historique des Goums Marocains*. Paris: Feuillard, 1966.
- Bimberg, Edward, *The Moroccan Goums: Tribal Warriors in a Modern War*. Westport Conn: Greenwood Press, 1999.
- Bimberg, Edward, *Tricolor over the Sahara: The Desert Battles of the Free French, 1940-1942*. Westport Conn: Greenwood Press, 2002.
- Blanchard, Pascal, Gilles Boëtsch, "La France de Pétain et l'Afrique: Images et propagandes coloniales." *Canadian Journal of the African Studies/Revue Canadienne des Etudes Africaines* 28, no. 1 (1994): 1-32.
- Bodard, Lucien, *The Quicksand War: Prelude to Vietnam*. Boston: Little, Brown & Co., 1967.
- Burrin, Phillippe, *La France à l'heure allemande: 1940-1944*. Paris: Seuil, 1995.
- Chapman, Guy, *Why France collapsed: The Defeat of the French Army in 1940*. New York: Holt, Rinehart & Windston, 1969.
- Clayton, Anthony, *Histoire de l'armée française en Afrique 1830-1962*. Paris: Albin Michel, 1994.
- Davis, Diane, Anthony Pereira, *Irregular armed Forces and their Role in Politics and State Formation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Dildy, Douglas, *Dunkirk: Operation Dynamo*. Oxford: Osprey Publishing, 2010.
- Doughtly, Robert, *The Breaking Point. Sedan and the Fall of France 1940*. Hamden, Conn.: Archon Books, 1990.
- Duval, Eugène-Jean, *l'Épopée des tirailleurs sénégalais*. Paris: l'Harmattan, 2005.
- Ellis, John, *Cassino: The Hollow Victory: the Battle for Rom Januray-June 1944*. London: Aurum Pr Ltd, 1984.
- Frieser, Karl-Heinze, John Greenwood, *The Blitzkrieg Legend: The 1940 Campaign in the West*. Annapolis: US Naval Insitute Press, 2005.
- Gaujac, Paul, *La guerre en Provence: 1944-1945, une bataille méconnue*. Lyon: Presses Universitaires, 1998.
- Gaujac, Paul, *Le corps expéditionnaire français en Italie, 1943-1944*. Paris: Histoire et collections, 2003.
- Gershovich, Moshe, "A Moroccan Saint-Cyr." *Middle Eastern Studies* 28, no. 2, (1992): 231-257.

Gershovich, Moshe, "Collaboration and 'Pacification': French Conquest, Moroccan Combatants, and the Transformation of the Middle Atlas.", *Comparative Studies of South-Africa, Africa and the Middle East* 24, no. 1, (2004): 139-146.

Gershovich, Moshe, *French Military Rule in Morocco: Colonialism and its Consequences*. London & Portland: Frank Cass Publishers, 2000.

Grave de, Pol, "Herinneringseducatie in Vlaanderen." in *Sporen* 7, no. 28, (2007): 1-8.

Gunsburg, Jeffrey, "The Battle of Gembloux, 14-15 May 1940: The "Blitzkrieg" Checked.", *The Journal of Military History* 64, no. 1, (2000): 97-140.

Hagemann, Karen, Stefanie Schüler-Springorum, *Home/Front: the Military, War & Gender in Twentieth-century Germany*. Frankfurt: Campus Publishers, 2002.

Hiltermann, Gustavo Bernardo José, *De Tweede Wereldoorlog, deel 2: 1943-1945*. Utrecht: Bosch & Keuning, 2005.

Honhard, Michael, Robert Weisbord, "A Question of Race: Pope Pius XII and the 'Coloured Troops' in Italy." *Historian* 65, No. 2, (2002): 403-417.

Howe, George, *Northwest Africa: Seizing the Initiative in the West*. Washington DC: Center of Military History, 1991.

<http://bassesurlerupt.ifrance.com/html/commune/histoire.htm>

<http://www.cheminsdememoire.gouv.fr/page/affichelieu.php?idLang=fr&idLieu=3591>

<http://www.edulyautey.org/~marocomb/articles.php?lng=fr&pg=69>

<http://www.groupemarat.com/NOSLIBERATEURS/SOLDAT.html>

http://www.hibn.tv/content/article.php?id_article=1343

http://www.maroc-hebdo.press.ma/MHinternet/Archives_538/html_538/notre.html

Jouin, Yves, "Le Camouflage des Goums Marocains pendant la Periode d'Armistice." *Revue Historique de l'Armée* 2, (1972): 100-117.

Kamian, Bakari, *Des tranchées de Verdun à l'église Saint-Bernard: 80000 combattants maliens au secours de la France: 1914-1919 et 1939-1945*. Paris: Karthala, 2001.

Klinkert, Wim, "De Marokkaanse Militaire Bijdrage aan de Strijd tegen Nazi-Duitsland in Europa 1940-1945." *Militaire Spectator. Tijdschrift voor het Nederlandse Leger* 172, no. 5, (2004): 230-242.

Kurzman, Dan, *The Race for Rome*. New York: Doubleday & Company, 1975.

Littlewood, Roland, "Military Rape." *Antropology Today* 13, No. 2, (1997): 7-17.

- Jouin, Yves, "Le Camouflage des Goums Marocains pendant la Période d'Armistice" *Revue Historique de l'Armée* 2, (1972): 100-117.
- Laroui, Abdallah, *The History of the Maghrib: An Interpretive Essay*. Princeton: Princeton University Press, 1977.
- Le Pautremat, Pascal, *La politique musulmane de la France au XXe siècle: de l'Hexagone aux terres d'Islam*. Paris: Maisonneuve et Larose, 2003.
- Le Naour, Jean-Yves, *La Honte noire. L'Allemagne et les troupes coloniales françaises, 1914-1945*. Paris: Hachette Littératures, 2003.
- M'Barek, Zaki, *Résistance et l'Armée de Liberation: Porté Politique, Liquidation, 1953-1958*. Tangier: Edition et Distribution du Nord, 1987.
- Mabon, Armelle, *Prisonniers de guerre indigènes*. Paris: La Découverte, 2010.
- Maghraoui, Driss, "Moroccan Colonial Soldiers: Between Selective Memory and Collective Memory." In *Beyond Colonialism and Nationalism in the Maghrib: History, Culture and Politics.*, geredigeerd door Ali, Abdullatif, Ahmida, 49-70, New York 2000.
- Maguire, Peter, *Law and War : An American Story*. New York: Columbia University Press, 2004.
- Marks, Sally, "Black Watch on the Rhine: A Study in Propaganda, Prejudice and Prurience." *European Studies Review* 13, (1983): 297-334.
- Oord van den, Ad, *Allochtonen van nu & de oorlog van toen*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2004.
- d'Oruno, Lara, *Mortenol ou les infortunes de la servitude*. Paris: l'Harmattan, 2001.
- Price, George Ward, *Giraud and the African Scene*. Westport CT: Kessinger Publishing, 2008.
- Recham, Belkacem, *Les Musulmans algériens dans l'armée française, 1919-1945*. Paris: Harmattan, 1996.
- Ribbens, Kees, Josep Schenk, Martijn Eickhoff, *Oorlog op vijf Continenten*. Amsterdam: Boom, 2008.
- Rice, Laura, "African Conscripts/European Conflicts: Race, Memory, and the Lessons of War." *Cultural Critique*, no. 45, (2000): 108-149.
- Saaf, Abdallah, *Histoire d'Anh Ma*. Paris: l'Harmattan, 1996.
- Saulay, Jean, *Histoire des Goums Marocains*. Paris: La Koumia, 1985.
- Starr, Chester, *From Salerno to the Alps. A History of the Fifth Army, 1943-1945*. Washington DC: Infantry Journal Press, 1948.
- Scheck, Raffael, "The Killing of Black Soldiers from the French Army by the "Wehrmacht" in 1940: The Question of Authorization." *German Studies Review* 28, no. 3, (2005): 595-606.

Schrijvers, Peter, *De Hel die Europa heet. Amerikaanse frontsoldaten in de Tweede Wereldoorlog*. Utrecht: Het Spectrum, 1998.

Sumner, Ian, François Vauvillier, *The French Army: 1939-1945: Army of 1939-1940 & Vichy-France(1)*., Oxford: Osprey Publishing, 1998.

Sumner, Ian, François Vauvillier, *The French Army: 1939-1945: Free French, Fighting French & the Army of Liberation(2)*. Oxford: Osprey Publishing, 1998.

Thomas, Martin, "At the Heart of Things? French Imperial Defense Planning in the late 1930s." *French Historical Studies* 21, no. 2, (1988): 325-361.

Tommaso, Baris, "Le Corps expéditionnaire français en Italie: Violence des "libérateurs" durant l'été 1944." *Vingtieme siecle: Revue d'histoire*, No. 93, (2007): 47-61.

Tuinier, Jan Durk, Mohamed Achahboun, *Graven in de klei. Marokkaanse bevrijders van toen en de vrijheid van nu*. Utrecht: Vredeseducatie, 2005.

Zemouri, Osman, *De Goums: Noord-Afrikaanse bevrijders? De rol van Marokkaanse irreguliere strijdkrachten in de Tweede Wereldoorlog*. Breda (onuitgegeven licentiaatsverhandeling KMA Breda), 2004.

Documentaires.

Sedouy de, Alain, *La Mémoire Oubliee des Goums Marocains*. Ahmed el-Maanouni, 1992.

Films.

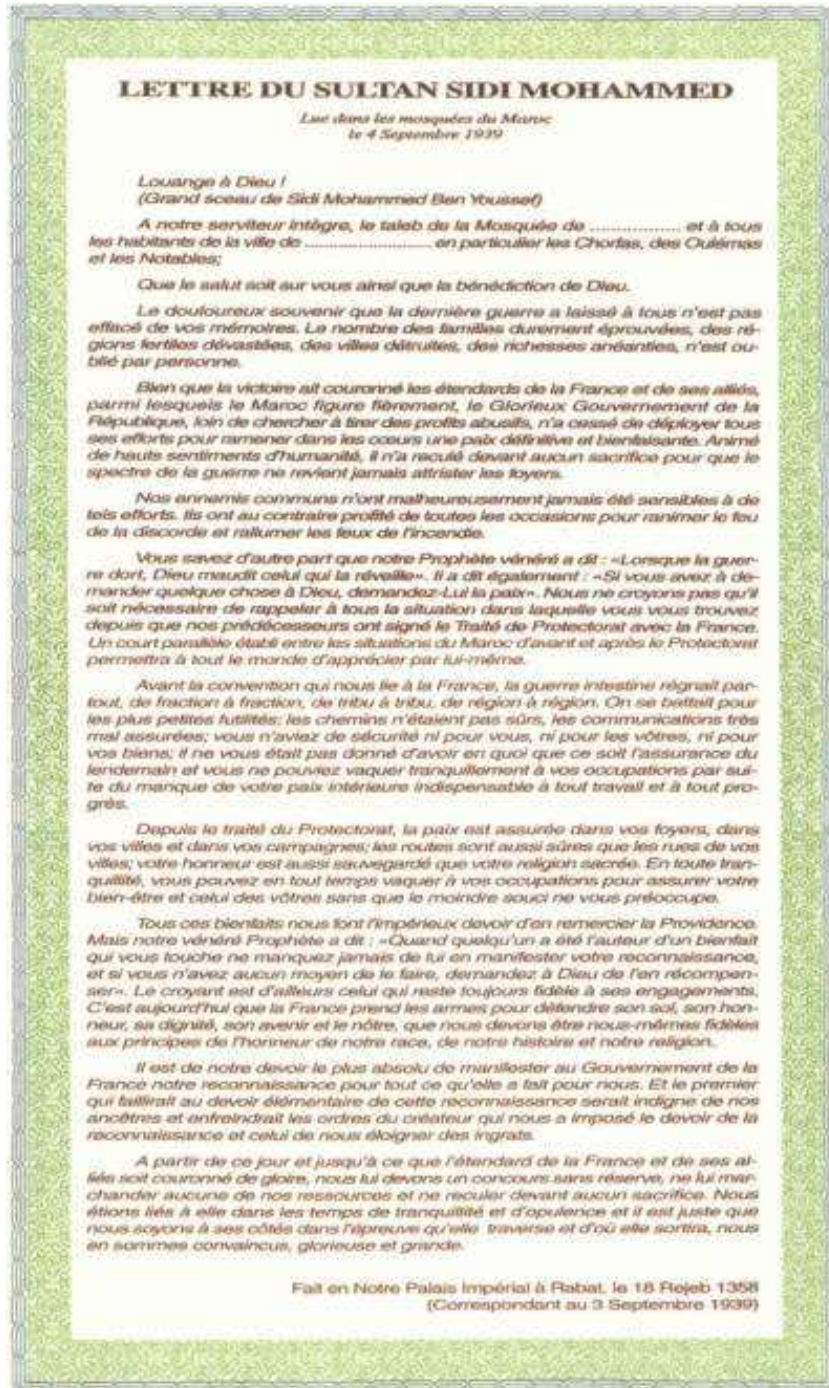
Bouchareb, Rachid, *Les Indigènes*. Frankrijk/Algerije: Mars Distribution, 2006.

De Sica, Vittorio, *Two Women*. Italië/Frankrijk: Compagnia Cinematografica Champion, 1960.

Sembene, Ousmane, *Camp de Thiaroye*. Senegal/Algerije/Tunesië: Enaproc Procution Company, 1987.

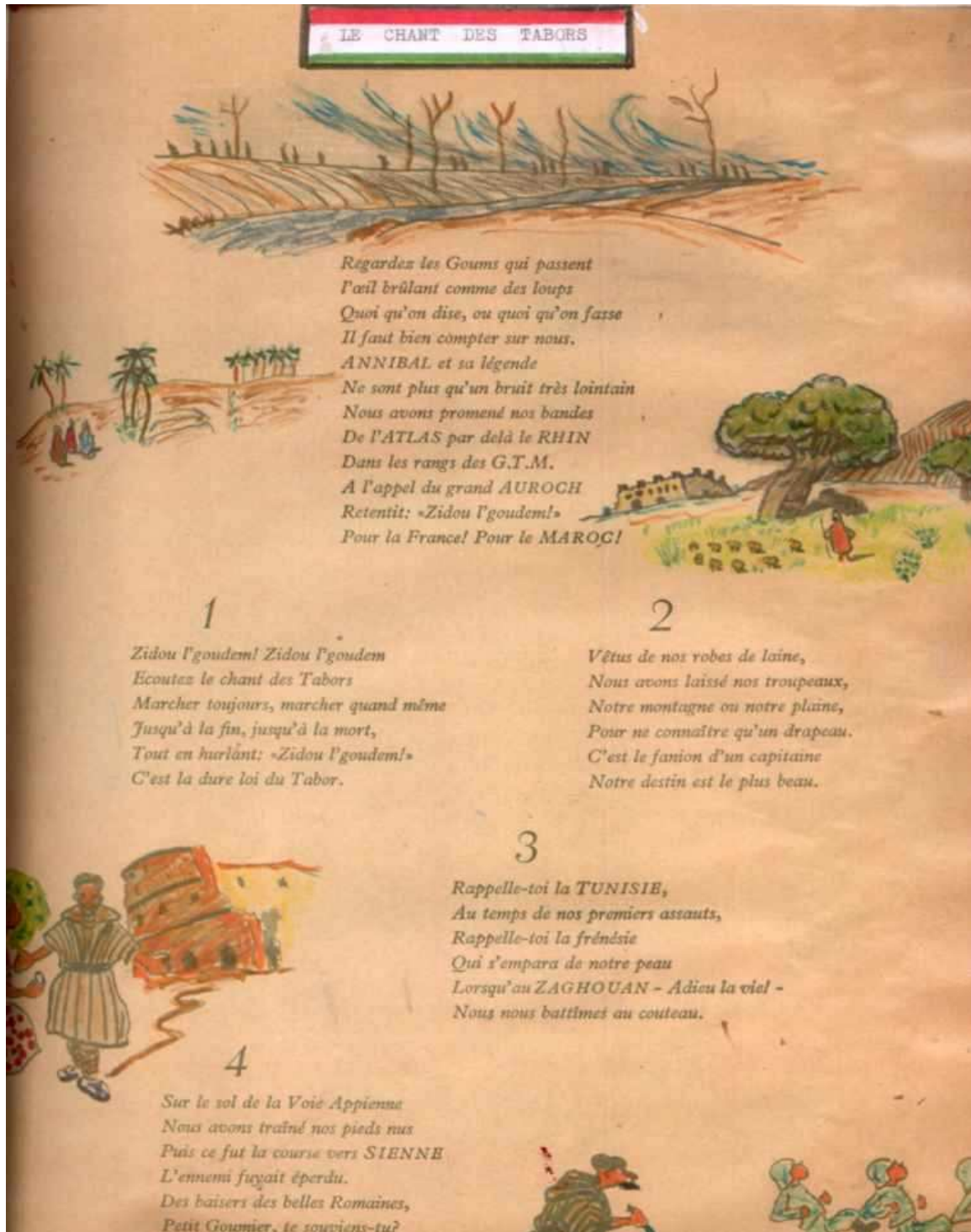
Bijlagen.

Bijlage één: Oproep van sultan Mohammed Ben Youssef aan de Marokkaanse bevolking in september 1939.



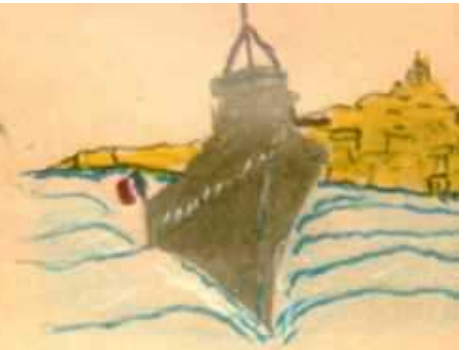
Bijlage twee: *Le Chant des Tabors*.

De ervaringen van de Goumiers in de Tweede Wereldoorlog worden mooi weergegeven in '*Le Chant des Tabors*', een lied dat na het afsluiten van de vijandelijkheden werd geschreven. De verzen drie tot acht gaan over het begin van hun campagne in Tunesië, tot het einde ervan aan de Donau.



5

*Le beau 15 Août, ce fut la FRANCE
Qui nous reçut les bras tendus
Nous apportant la récompense
Du bonheur enfin revenu.
MARSEILLE et toute la PROVENCE
Ont chanté quand ils nous ont vus.*



6

*Coueurs de bled, coueurs d'espace,
Bien serrés dans nos Djellabas
Il fallut poursuivre la chasse
Pendant l'hiver. O sombres mois!
Mais nous entrâmes en ALSACE
Teintant de rouge le verglas.*



7

*Après le RHIN, la FORÊT-NOIRE,
Nous vit surgir tels des démons.
On se ruait vers la Victoire,
Par un soir d'Avril nous plantions
- Ah! le beau soir d'or et de gloire, -
Dans le DANUBE, nos fanions.*

8

*On chantera, la chose est sûre,
Pendant 100 ans et beaucoup plus,
Les exploits et les aventures
De ceux qui se sont tant battus.
Goumiers, à la robe de bure,
Tu peux rentrer dans ta tribu.*

STUTTGART, le 25 Mai 1945.



Bijlage drie: *Le Chant des Africains*.

'*Le Chant des Africains*' is een lied dat in de Eerste Wereldoorlog is geschreven, maar vooral tijdens de tweede fase van de Tweede Wereldoorlog in Italië en Frankrijk ongezien populair was onder de koloniale eenheden. (In de beginscene van de film '*Les Indigènes*' wordt eveneens een strofe gezongen.)

'Le Chant des Africains' in 1943

*Nous étions au fond de l'Afrique,
Gardiens jaloux de nos couleurs,
Quand sous un soleil magnifique
Retentissait ce cri vainqueur :
En avant ! En avant ! En avant !
C'est nous les Africains
Qui arrivons de loin,
Nous venons de nos pays
Pour sauver la Patrie (pour défendre le pays)
Nous avons tout quitté
Parents gourbis, foyers
Et nous gardons au cœur
Une invincible ardeur
Car nous voulons porter haut et fier
Le beau drapeau de notre France entière
Et si quelqu'un voulait nous séparer,
Nous saurions tous mourir jusqu'au dernier
Battez tambours, à nos amours,
Pour le Pays, pour la Patrie, mourir au loin
C'est nous les Africains !
Pour le salut de notre Empire,
Nous combattons tous les vautours,
La faim, la mort nous font sourire
Quand nous luttons pour nos amours,
En avant ! En avant ! En avant !
De tous les horizons de France,
Groupés sur le sol Africain,
Nous venons pour la délivrance
Qui par Nous se fera demain.
En avant ! En avant ! En avant !
Et lorsque finira la guerre,
Nous reviendrons dans nos gourbis,
Le cœur joyeux et l'âme fière
D'avoir libéré le Pays (d'avoir défendu la Patrie)
En criant, en chantant : en avant !*

Bron: http://www.fncv.com/biblio/musiques/chants_14-18/chant_africains/index.html
geraadpleegd op 26/04/2010.

